

רגעים אחרונים

הנער אלכסנדר רובוביץ הי"ד

— ספר סיור —

ציפה ודיסלבסקי לבית רובין

רגעים אחרונים

הנער אלכסנדר-סני-חיים רובוביץ הי"ד

י"ג בתשרי תר"ץ עד ט"ז באייר תש"ז

6.5.1947 עד 17.10.1929

ספר סיור

ציפה ודיסלבסקי לבית רובין

רגעים אחרונים – הנער אלכסנדר-סני-חיים רובוביץ הי"ד
ציפה ודיסלבסקי לבית רובין

מהדורה מעודכנת

עריכה: אלישבע מאי

גרפיקה: עדי רובין

הצילומים המשפחתיים באדיבות: ידידה שקולניקוב רובוביץ

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר, כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמחברת.

הוצאת הספר אינה למטרות רווח. הסיוורים נערכו ללא תשלום ובהתנדבות.

© כל הזכויות שמורות לציפה ודיסלבסקי לבית רובין
הוצאה עצמית

הודפס בישראל 2024 Printed in Israel

אשפחת רוביץ היקרה,
בהוקרה מכל האב
ציפה

הנער אלכסנדר רובוביץ הי"ד. התמונה באדיבות ארנה ומשה רוז.

על התמונה: המתנה המרגשת, היקרה והחשובה ביותר בספר, היא תמונה ייחודית זו של אלכסנדר הי"ד שהצלחתי להשיג לאחר חיפוש של שנים בין החברים.

תמונה זו היא מזכרת מיוחדת ויחידה של אלכסנדר המנציחה את דמותו. אלכסנדר הנער היפהפה והגבוה משכמו ומעלה היה ככל הנראה בסביבות גיל חמש-עשרה וצולם עם החברים. יש לשער שהצטלם לפני הצטרפותו ללח"י.

אני מודה מעומק הלב לארנה ולמשה רוז על תמונה חשובה זו שמסרו לי ברצון רב.

תודות

תודה מיוחדת לאישי היקר אריה זכרו לברכה. בהיותו פדוי שבי בעצמו היה לו יחס מיוחד לפרשת רובוביץ. כששיתפתי אותו בהחלטתי לעסוק בפרשה דרך סיורים ואחר כך בהנצחת אלכסנדר הוא התרגש ונתן לי את ברכתו. בהמשך נתן את ברכתו גם לכתיבת הספר ולהוצאתו לאור. עצותיו החכמות והמעשיות עזרו לי במחקר שעשיתי. ברוח טובה ובאהבה גדולה אריה סייע בידי ככל שביקשתי. לצערי הרב הוא לא הספיק לראות את סיום כתיבת הספר והוצאתו לאור.

לידידה שקולניקוב-רובוביץ היקרה, שבאהבה ובהתרגשות גדולה שיתפה אותי בכל המידע המשפחתי וחזקה אותי בפעילותי. בשיחות הטלפון הרבות שהיו בינינו, ידידה אמרה לי, יותר מפעם אחת, את המילים הבאות: "ציפה, את עושה מצווה גדולה בסיורים כשאת מספרת את סיפורו של אלכסנדר. בסך הכול לנו במשפחה אין שום דבר מאלכסנדר, אפילו קבר אין לו ואת מספרת עליו ומנציחה את זכרו". מילים חמות אלה ליוו אותי במהלך הסיורים ולאורך כתיבת הספר והן מלוות אותי גם עכשיו עם הוצאתו לאור.

לאפרים שלאין, ידידי היקר, שליווה, הנחה והדריך אותי ברוח טובה וברצון רב לאורך כל הדרך עד להוצאת הספר לאור. אפרים תרם לי מעצותיו הנבונות ומניסיונו העשיר, בין היתר בעקבות ספרו "בית הכרם מרגלית השכונות".

לחברתי היקרה שולמית בית ינאי זכרה לברכה, שעודדה אותי בלי סוף לכתוב ולסיים את הספר. שיתפתי אותה במחקר שעשיתי ובכל פרט שגיליתי בפרשה. היא שמחה איתי, התרגשה עם התקדמותי ותרמה לי מניסיונה כמי שכתבה בעצמה ספר "גבעת שאול, אנשים ומקומות אז והיום". שולמית ראתה בספר על אלכסנדר תיעוד בעל ערך רב ביותר. לצערי הרב היא לא זכתה לראות את המוצר המוגמר.

לאלישבע מאי, העורכת הלשונית, ולעדי רובין, המעצבת הגרפית. שתיהן עשו עבודה מקצועית לעילה ולעילה והכול ברוח טובה, בסבלנות, בהבנה ובשיתוף פעולה פורה ביותר.

לכל האנשים היקרים שמסרו לי מידע, תמונות ומסמכים בנדיבות לב, תבורכו. למסיירים הרבים, שהשתתפו בסיורים ולתגובותיהם המרגשות והחמות, שהביעו בעל-פה ובכתב.

יבורכו כל מי שלקח חלק בהכנת הספר ובהוצאתו לאור.

לבסוף, אחרונים חביבים, יבואו על הברכה ילדיי ונכדיי היקרים, שהיו איתי מתחילת הדרך באיסוף המידע ובהמשך צעדו איתי צעד אחר צעד עד לרגע המיוחל של הוצאת הספר לאור. הם עודדו, תמכו וסייעו והכול ברוח טובה ובשמחה רבה. אני מודה להם מעומק הלב ובאהבה ענקית על שהיו תמיד איתי ובשבילי.

ציפה

תוכן העניינים

8.....	היכן היא ירושלים / עורך אבישר
9.....	פתח דבר
17.....	תחנה ראשונה
29.....	תחנה שנייה
33.....	תחנה שלישית
49.....	תחנה רביעית
51.....	תחנה חמישית
53.....	תחנה שישית
57.....	תחנה שביעית
61.....	תחנה שמינית
65.....	תחנה תשיעית
69.....	תחנה עשירית
73.....	תחנה אחת-עשרה
75.....	תחנה שתיים-עשרה
109.....	תחנה שלוש-עשרה
115.....	אפילוג
117.....	מקורות
119.....	נספחים

לעילוי נשמתו של הנער אלכסנדר הי"ד, יליד ירושלים,
ששורשיו היו נטועים עמוק באדמת העיר

היכן היא ירושלים // עודד אנישר

מאין אתה יהודי? - מירושלים.

ולאן אתה הולך יהודי? - לירושלים.

מתי יצאת מירושלים? - לא יצאתי ממנה, מעולם!

ומתי תגיע אליה לירושלים? - מי חכם וידע.

כבר דורות אני הולך אליה.

מה שלומה של ירושלים? - חרבה ובנויה.

בוכה וצוחקת.

ומתי תיבנה ירושלים? - בכל רגע היא נבנית.

היכן היא ירושלים? - שם, בראש ההרים, במקום בו

הומות היונים.

והאם רחוקה היא ירושלים? - לא ולא. חלילה!.

כאן היא עמדי, בליבי!

תודתי ליועד אבישר, בנו של עודד, שנתן לי את אישורו
להביא כאן את השיר (5.5.23).

פתח דבר

את דברים הבאים אני מעלה על הכתב בעקבות הסיורים שערכתי לכבודו ולזכרו של הנער אלכסנדר רובוביץ הי"ד, מגיבורי לח"י, שפרשת חייו הקצרה הגיעה לסיומה בגבורה עילאית המהולה בטרגדיה קשה. הנורא מכל הוא, שגופתו ננטשה והופקרה ככל המשוער בוואדי קלט, ולא נמצאה עד היום וככל הידוע התעלומה טרם נפתרה למרות המאמצים הרבים של בני המשפחה וגורמים נוספים.

זכות גדולה נפלה לידי לערוך סיורים אלה, לזכרו של אלכסנדר, שבהם אני רואה עוד דרך להנצחתו.

מטרת כתיבת ספר־סיור זה היא בראש ובראשונה להנציח את זכרו של אלכסנדר, ששנות חייו הקצרות היו מ־י"ג בתשרי תר"ץ עד ט"ז באייר תש"ז (17.10.1929 עד 6.5.1947), שש עשרה וחצי בסך הכול ולתעד ככל האפשר את רגעיו האחרונים עד לחטיפתו. תקוותי שהמטיילים בסמטאותיה של ירושלים יוכלו לסייר בעקבות הספר ולהכיר במעט את הנער המיוחד הזה.

הסיור מתאים למסגרת של שלוש שעות, אם כי, לפעמים גלשתי מעבר לזמן זה.

משהו אישי: בראשית שנות ה-90 של המאה הקודמת התמזל מזלי והכרתי, בעקבות עבודתי כמורה באולפן של מתנ"ס 'בית-רוס' בשכונת 'גבעת שאול' בירושלים, את שושנה ונחמיה רובוביץ ז"ל, שהיו מבוני השכונה ומעמודי התווך שלה והתגוררו בה כל חייהם. נחמיה היה אחד האחים הבוגרים של אלכסנדר.

שושנה ונחמיה רובוביץ

את סיפורו של אלכסנדר הכרתי באופן כללי מנעוריי. קרובי משפחת רובוביץ גרו בשכונה שלנו מקור ברוך וידענו שבמשפחה שלהם אירע אסון ונער נחטף. לא הייתי מודעת לפרטים רבים המובאים בספר-סיור זה, אותם ליקטתי ואספתי במשך השנים.

ההיכרות שלי עם המשפחה החלה עם שושנה, שהכירה את המשפחה מאז היותה בת 14. בזמן הפרשה שושנה כבר הייתה נשואה לנחמיה והייתה עדה לכל ההתרחשות. כשהוצגתי בפניה לראשונה ושמעתי את שמה, שאלתי האם אלכסנדר הוא קרוב משפחה. תשובתה הייתה, שהוא היה הגיס שלה. לשמע דבריה אלה נאלמתי דום. הבנתי שנגעתי בפרשה היסטורית כאובה של המשפחה ונבהלתי.

זמן קצר אחרי שהכרתי את שושנה הכרתי גם את נחמיה. עם הזמן נוצרה בינינו ידידות מופלאה והייתי בת בית בכיתם. את הבת ידידה הכרתי בהשתלמויות שלנו כמורות ובהמשך הכרתי גם את הבת דליה, את הבן משה ז"ל ואת רעייתו יעל. על הידידות עם ההורים אמרה לי ידידה, שאימא שלה ראתה בי את אחותה הקטנה. שושנה סיפרה לי, בין היתר, שאת ההורים של נחמיה ושל אלכסנדר ואת בני המשפחה האחרים הכירה עוד טרם נישואיה. בהיותה מקורבת אליהם ליותר מקרוב את פרשת היעלמותו של אלכסנדר.

בזכות ידידותי עם אנשים יקרים אלה למדתי להכיר את בית ההורים ממנו שאב אלכסנדר את תעצומות הנפש שהיו לו. זו הייתה משפחה אצילית, צנועה וחמה, של אנשים עדיני נפש, אוהבי הארץ בכל נשמתם, אנשים ישרי לב ודרך, שהייתה בהם אהבת אדם עצומה, אנשי חסד אמיתיים. הם לא היו אמידים, אבל הקפידו על מתן בסתר. ביתם היה פתוח בלב ובאוזן לכל נצרך וכמובן בפני העולים החדשים מחבר העמים, שזה מקרוב הגיעו לשכונת 'גבעת שאול'. בתחילת הדרך העולים נזקקו לסיוע פיזי ונפשי, שאותו קיבלו אצל נחמיה ושושנה. חלק נכבד מעולים אלה היו תלמידיי באולפן וכך התהדק הקשר בינינו.

במהלך שנות היכרותנו הארוכות לא דיברתי עם שושנה ונחמיה על פרשת אלכסנדר. ידעתי שזה פצע פתוח אצל המשפחה ולא רציתי לגעת בנושא כאוב זה. מדי פעם שושנה סיפרה לי דברים הקשורים בפרשה, כאילו בדרך אגב. עם נחמיה מעולם לא שוחחתי על כך והוא לא אמר מילה. היום, בדיעבד, כשאני מדריכה סיור ומספרת את סיפורו של אלכסנדר, ליבי מלא צער שלא שוחחתי איתם על כך, בעיקר לנוכח העובדה שרק מאוחר יותר למדתי כמה אנרגיה ומאמצים השקיעו נחמיה ואחיו יעקב באיסוף פרטים ובניסיון לדעת מה עלה בגורלו של אחיהם. את דבריה הנוגעים ללב של שושנה אני משלבת בהדרכה.

איך התחילו הסיורים?

אחד הסיורים שאני עורכת הוא על גיבור מחתרת האצ"ל מאיר פיינשטיין הי"ד (מעולי הגרדום, היה לוחם במחתרת האצ"ל שנתפס על ידי הבריטים והתאבד בצינוק יחד עם משה ברזני, לוחם לח"י, טרם הוצאתם להורג בכלא במגרש הרוסים בירושלים, ביום 21.4.1947). בשלב מסוים החלטתי, שאין זה ראוי לערוך סיור על אחד מגיבורי אצ"ל ולא לערוך סיור דומה על אחד מגיבורי לח"י והחלטתי להתמקד בפרשה הקשה של אלכסנדר רובוביץ הי"ד.

כשקיבלתי את ההחלטה הזאת שושנה ונחמיה כבר לא היו בין החיים. משום כך, פניתי אל בתם ידידה, שהיא גם ידידה קרובה שלי, וביקשתי מידע ותיעוד משפחתי. ידידה נענתה ברצון ומסרה לי כל מה שהיה ברשותה. במשך השנים, ידידה שיתפה אותי בכל ידיעה חדשה שהגיעה לידיהם והייתה קשורה לפרשה.

אז גם התברר לי שהבן של שושנה ונחמיה – משה ז"ל, התמסר בכל ליבו לחקור מה עלה בגורלו של דודו אלכסנדר, שהיה האח הצעיר במשפחה.

חקרתי את הסיפור והוספתי פרטים ככל שעלה בידי ממקורות אחרים ועל כך בהמשך.

כבר בשלבים הראשונים של בניית הסיור, במקביל לאיסוף המידע, החלטתי לערוך סיור בשכונה כדי להכין את המסלול שאלכסנדר צעד בו עד לתפיסתו ולחטיפתו. זאת לפי תיעוד של משה חשין, שהיה אז נער ורואיין בכתבתו של עמוס נבו בעיתון במחנה גדנ"ע על הפרשה (כ' בניסן תשל"א). מהכתבה למדתי על מסלול הבריחה.

כשהגעתי לשכונת 'שערי חסד', שבה התרחש האירוע והסתובבתי בה, התברר לי שמקומות מסוימים שצוינו בתיעוד שאספתי לא ברורים או שכבר לא קיימים, שהרי עברו שנים רבות מאז. הבנתי שחלו שינויים בשכונה, נוספה בנייה חדשה והתושבים החדשים שעברו להתגורר בה לא הכירו את המקומות ההיסטוריים האלה.

בניסיונותיי לחקור את הסיפור פניתי במקרה למתפללי בית הכנסת של חסידות ברסלב (על בניית בית הכנסת ראו בנספח 1).

אדון רכס, אחד המתפללים, שאינו תושב השכונה, הפנה אותי למספר אנשים בתקווה שהם יזכרו את הסיפור ויוכלו לספק לי מעט מידע, בעיקר על המקומות בשכונה שאותם חיפשתי. הדבר לא צלח. באותה הזדמנות הוא סיפר לי על הקמת בית הכנסת הקטן של חסידות ברסלב וביקש שאספר את סיפורו. הבטחתי לו לעשות כך ואכן, במהלך הסיור אני מספרת גם את הסיפור הזה (ראו נספח 1). גבאי בית הכנסת, אדון רוזנטל, שאותו פגשתי רק מאוחר יותר, הפנה אותי לאנשים אחרים ואף הראה לי היכן היה ביתה של משפחת חשין, אך גם ממקור זה לא גיליתי דברים חדשים. הבנתי שעלי לחקור בעצמי את הסיפור ולחפש נקודות של ציוני דרך.

התחלתי לעבור מבית לבית וממשפחה למשפחה, כשכל אחד ואחת מפנים אותי לאחרים. כך עברתי בין בתים ומשפחות עד שביוני 2010 הגעתי לביתה של אישה

קשישה ואדיבה, הגברת אסתר ליכטנשטיין ז"ל, בת למשפחת פרוש, ששכניה תיארו אותה כצדקת.

אסתר קיבלה אותי בסבר פנים יפות, אבל התנצלה ואמרה שזמנה קצר, משום שהיא מחכה בכל רגע לאורחת, בת משפחה שגרה בארצות הברית ונמצאת פה בביקור קצר וכבר למחרת בבוקר חוזרת לארצות הברית.

ישבנו לשוחח ואסתר סיפרה לי, שעל אף שהיא בת השכונה וגרה בה כל חייה את סיפורו של אלכסנדר לא הכירה. סיפרתי לה על אלכסנדר וביקשתי לשאול שאלות הקשורות לנקודות ציון בשכונה ולהכין את המסלול שאלכסנדר עשה ברגעיו האחרונים. כל נקודה במסלול נותנת תמונה על מה שהיה ואני רציתי לדייק בפרטים ככל האפשר. אסתר סיפרה, לפעמים התקשתה לזכור והשקיעה מאמץ רב עד שנזכרה, ואז הגיעה קרובת משפחתה מארצות הברית עם בעלה והשיחה עברה לידי. הרגשתי שעלי לעזוב ולהשאיר אותם לבד. הסברתי לאורחת שאני חוקרת פרשה שהתרחשה כאן בשכונה לפני הרבה שנים, בתקופת המנדט הבריטי, ושאסתר, אישה יקרה, מנסה לסייע לי בפרטים על השכונה. ציינתי שהפרשה קשורה לנער אלכסנדר רובוביץ.

להפתעתי הרבה, ברגע שהזכרתי את שמו של אלכסנדר, האורחת עברה לדבר עברית שוטפת, במבטא אמריקני, וסיפרה לי שהיא ילידת השכונה, הייתה ילדה בת תשע בזמן האירוע והיא זוכרת אותו היטב. מסתבר שהאורחת, שמה חיה (לבית חשין), היא אחותו הצעירה של משה חשין, אחד הנערים שהיה עד לאירוע והיא רצה עם כל הילדים אחרי אלכסנדר בעת מנוסתו.

נדהמתי לשמוע את דבריה והתרגשתי מאוד, כי הנה סוף סוף אני פוגשת עדה שהייתה שם ממש בעת החטיפה. נשארתי לשוחח עם האורחת רק עוד זמן קצר ואז עזבתי כי לא רציתי להפריע לפגישה המשפחתית ולפרידה ממנה טרם נסיעתה.

מדבריה הקצרים של חיה (אותם נביא בהמשך) הבנתי, שהיא הצטרפה לאחיה הגדול משה בעת ההכנות למדורת ל"ג בעומר. כשהנערים התחילו לרוץ אחרי אלכסנדר רצה גם היא, כמובן בלי להבין את משמעותה של אותה ריצה. כשהתבגרה הבינה שהייתה עדה לאירוע היסטורי קשה. בזמן הקצר של שיחתנו

היא ציינה שהיא זוכרת היטב את מקום האירוע ושאם היה לה זמן הייתה לוקחת אותי לראות את המקום שבו היה ביתה של משפחת אטינגר (קרובת משפחה של משפחת חשין, עליה בהמשך עם התייעוד של אחיה, משה חשין). חיה נתנה לי את הטלפון של אחותה הגדולה, מלכה, אבל כששוחחתי איתה היא אמרה שאינה זוכרת דבר מהאירוע.

במבט לאחור יכולתי לומר תודה לגברת אסתר, שלום לאורחים ולפנות לדרכי, אבל מתוך הכרת תודה לאסתר היקרה דיברתי עם האורחת (בשבחה של אסתר) וציינתי את שמו של אלכסנדר. איני יודעת להסביר מדוע עשיתי זאת. כדיעבד אני מבינה איזו מתנה גדולה קיבלתי כשהזכרתי את השם של אלכסנדר.

אני מאמינה שעיתוי הפגישה המקרית והדברים שנמסרו לי היו ממש בגדר נס.

הייתה כבר שעת לילה כשיצאתי לדרכי. הרמתי עיני לשמיים זרועי הכוכבים והודיתי לאל על המזל הטוב שנקרה בדרכי ופגשתי אישה שהייתה עדה לסיפורו של אלכסנדר. סוף סוף הרגשתי שאני מתחילה להתקדם בהכנת הסיור.

במשך שנה שלמה אספתי מידע. בהמשך איתרתי חברים של אלכסנדר ואת דבריהם אני משלבת בסיור. איתור החברים לא היה משימה קלה, כך גם איתור משפחת חשין (ראו נספח 2 - הרחבה על משפחת חשין) וכך גם איתור הנערים שהיו נוכחים בזמן אמת באירוע, אבל בזכותם הסיור קיבל משמעות נוספת וקל יותר לדמיין את שאירע לאלכסנדר.

לאחר שפחות או יותר התגבשה אצלי התמונה המלאה, קיימתי את הסיור הראשון ב־20.5.2011, סמוך ליום שבו התרחש האירוע הטרגי. כשקיימתי את הסיור הראשון לא תיארתי לעצמי כמה מידע עוד יתווסף לי במרוצת הסיורים...

כחודש לאחר מכן ערכתי סיור למשפחת רובוביץ המורחבת, לפי בקשתם. ירידה אספה כ־30 בני משפחה ממקומות שונים בארץ, בגילאים שונים, שעם כולם היא שומרת על קשר משפחתי חם. ביניהם אחיינים של אלכסנדר וכן בני הדור השני והשלישי של המשפחה, שגדלו על הפרשה, כואבים אותה עד היום, אבל מעולם לא עשו את מסלול הבריחה של אלכסנדר עד לתפיסתו ולחטיפתו. עבור

לוח זיכרון במקום חטיפתו של אלכסנדר רובוביץ.

חלק גדול מהם הייתה זו הפעם הראשונה בכלל שהם מבקרים בשכונת 'שערי חסד', שבה התרחש האירוע. את שלט ההנצחה הקטן, התלוי על קיר בית הספר אווילינה דה רוטשילד, הנקודה שממנה נחטף, רובם הכירו, אך לא מעבר לכך.

שאלה מרגשת ותמימה של אחד הנכדים הקטנים בחבורה, המתגורר בחברון, הייתה "האם לאלכסנדר היה אקדח" להגנה עצמית, המחישה עד כמה שונים הדברים אז והיום.

מיותר לציין את ההתרגשות של בני המשפחה, שברכו אותי על פועלי ההנצחה אלכסנדר. רבים מהם ציינו, כי חידשתי להם פרטים רבים והודו לי מאוד על כך. חלקם באו פעמים נוספות לסיור עם צאצאים ובני משפחה אחרים, כדי שגם הם ילמדו על אלכסנדר.

בזכות הסיורים הכרתי את צבי, האחייך של אלכסנדר, שמתמסר לנושא יחד עם בן דודו משה רובוביץ. משה וצבי מרכזים את הטיפול בפרשה, שטרם הסתיים עד שתימצא גופתו של אלכסנדר והוא יובא לקבר ישראל.

כמו כן, הכרתי בסיורים את משה רביד-רובוביץ, שופט בדימוס, בן-דוד של אלכסנדר, שהזמין קבוצת חברים לסיור אחרי שהוא עצמו היה נוכח בסיור קודם. כך הכרתי עוד ועוד מבני המשפחה המיוחדת והנפלאה הזאת.

הסיור בנוי מ-13 תחנות, המפורטות בהמשך, המתארות את מסלול הבריחה של אלכסנדר מידי של הקצין הבריטי פארן, שדלק בעקבותיו ברחובות השכונה. במהלך הסיור נדבר על השורשים המשפחתיים של אלכסנדר, על פרשת חייו הקצרה; ניתן סקירה קצרה על ארגון לח"י בדגש על פעילות הנוער (שבה אלכסנדר השתתף), חברים מספרים על אלכסנדר, המנדט הבריטי באותה תקופה, הקמת

היחידה המיוחדת, החטיפה, הקצין הבריטי פארן והאירועים שאחרי החטיפה, פעולות הנקם, המשפט, ההנצחה ועוד נושאים נוספים.

כל הסיורים נערכו מטעם החברה להגנת הטבע בירושלים. הסיורים התקיימו ללא תשלום, בהתנדבות, והיו פתוחים לקהל הרחב. כמו כן ערכתי סיור מיוחד ב-2015 על פרשת חטיפתו של אלכסנדר מטעם בית אצ"ג אחרי ערב לזכרו. גם סיור זה היה ללא תשלום ובהתנדבות.

אבן הזיכרון הנמצאת בהר הרצל בחלקת הנעדרים שמקום קבורתם לא נודע.

1

תחנה ראשונה

מקום המפגש: ליד המעלות (המדרגות) על שם הרב רחמים לוי. המעלות נושקות לרחוב בצלאל והן סיומו של רחוב שילה, המתחיל במפגש הרחובות אגריפס-שילה.

משך הסיור כולו: כשלוש שעות.

נתחיל את הסיור בהקראת השיר "איה הנער", שכתב נתן אלתרמן ב-13.6.1947 על החטיפה והתעלומה שבעקבותיה. כידוע, אלתרמן לא היה בצד הפוליטי של לח"י, אבל המקרה כל כך זעזע אותו, כמו רבים אחרים, מה שהביאו לכתיבת השיר.

איה הנער / נתן אלתרמן

לו קולו עוד צועק מאחורי המסך ואין נע ודממה בשער. כך סביבנו פרובלמות גדולות כים, וזה פרט... אך דופקת ידו על כל דלת. הוא חשוב! הגדולות בשאלות העולם חשובות רק מפני שצועק בן קולם של אישה או של איש או ילד. האם חי עוד הנער או מת הוא? נדע! כל עוד כך הוא קורא לעזרה מכל שער! יש בארץ שאלה יחידה - השאלה היא: איה הנער?	לסדר היום אין לעבור אין לטפל בשאלה אחרת! כל אחד מבינינו - רגלו על הבור בו חידת הדמים נקברת! זו כיום השאלה! כל עוד לא תיפתר אין לפסוח עליה. חיה היא עדיין! הישנה שאלה חשובה? כרגע בארץ אין. אין שניה והיינו אומרים את זאת כך גם לולא יהודי הוא הנער -
---	---

אני מקדימה את המאוחר ומספרת מדברי שושנה (גיסתו של אלכסנדר): לא הייתה גופה, לא הייתה לווייה והמשפחה לא ישבה 'שבעה'. האב, יהושע ידידיה, אדם דתי ומאמין, לא אמר 'קדיש'. הכאב והצער העמוק עשו את שלהם והאב לא האריך ימים. כעבור ארבע שנים נפטר משברון לב. האם מרים (לבית גולדברג), אישה חזקה וגיבורה על אף היותה לא בריאה, האריכה ימים ונשאה את הכאב העצום בלבה. שושנה חזרה ואמרה לי בהזדמנויות שונות, שהאם אמרה, שכאב איום ונורא הוא לאבד בן, אבל כשאין קבר לפקוד - הכאב עצום בהרבה. ידידה סיפרה לי, שאבא שלה, נחמיה, שהיה אחד האחים הבוגרים של אלכסנדר, נהג לומר בכל הזדמנות, שהוא מקנא במי שיש לו קבר.

אני מראה תמונה של האבן, שהיא ציון לזכרו של אלכסנדר בהר הרצל. האבן נמצאת בחלקת הנעדרים, שמקום קבורתם לא נודע. טקס הזיכרון לאלכסנדר נערך בהר הרצל ב־ז' באדר, יום פטירתו של משה רבנו, שהוא גם יום הזיכרון לכל החללים שמקום קבורתם לא נודע.

בקשר לאבן, יש עוד מידע חשוב שידידה סיפרה לי. היא ציינה, כי מתוך הכאב העמוק שהיה להורים, הם הנציחו את בן הזקונים האהוב "סני" על המצבות של כל אחד מהם (על כך בהמשך).

השורשים של אלכסנדר ז"ל

לאלכסנדר היו שורשים עמוקים בירושלים גם מצד אימו וגם מצד אביו.

הסבא רבי חיים יהושע גולדברג

הסבא, רבי חיים יהושע גולדברג, אביה של מרים (אימו של אלכסנדר) היה ידוע בכינוי "חיים בקר". "בקר" - אופה לחם, על שום שהיה אופה לחם עבור העולים החדשים שלא היו רגילים לאכול את הפיתות המקומיות.

הסבא נולד להוריו, פסח ורחל, בתוככי העיר העתיקה בירושלים בשנת תקצ"ט-1839 ולמד בישיבת 'עץ חיים'. מאחר שלא רצה לחיות מכספי החלוקה, כפי שהיה מקובל באותו זמן בירושלים, אלא להתפרנס מיגיע כפיו, ירד ליפו. הקהילה היהודית ביפו הייתה באותן שנים קטנה מאוד והתפילה, שנערכה בביתו של חיים אמזלג, הייתה משותפת לספרדים ולאשכנזים.

רבי יהושע גולדברג פעל לטובת הציבור. הוא יצר קשרים טובים עם פקידי הנמל ביפו, שהיה באותם ימים שער הכניסה לארץ, ובכך יכול היה לסייע לעולים החדשים שהגיעו ארצה. לפי דברי שולמית לפיד בספרה "גיא אוני", עם הזמן הוא פתח אכסניה שבה יכלו העולים ללון לפני צאתם לדרך בחיפוש אחר מקום מגורים ותעסוקה.

רבי חיים גולדברג היה המוכתר היהודי הראשון ביפו בשנת 1883. כמוכתר הוא היה נציג היהודים בפני השלטון התורכי ועשה כמיטב יכולתו להקל עליהם את עול השלטונות. כמו כן עסק בגביית מיסים.

כשהברון רוטשילד החל לפעול בארץ הוא נעזר בנושאים שונים בקשריו הטובים של הסבא, שהיה גם נאמן הברון מבחינה כספית בהעברת הכספים למושבות. בין היתר הוא היה אחראי על רישיונות הבנייה במושבות.

ב־1904 הגיע הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל ארצה והתמנה לרב של יפו והמושבות. גם לו היו קשרים טובים עם הסבא.

הסבא נפטר בי"ג בטבת תרע"ז-1917 ונקבר בבית הקברות הישן בתל־אביב.

הסבא רבי משה רובוביץ

מצד אביו של אלכסנדר - יהושע ידידיה, הסבא רבי משה רובוביץ, ראש המשפחה בארץ ומייסד שושלת הרוקחים, היה ידוע בכינוי ר' משה אופטייקר. הוא נולד בסובאלקי שבפולין בי"א בניסן תקצ"ה-1835 להוריו יהודה לייב, סופר סתם, והנייה (בהערת אגב אציין צירוף מקרים נדיר - יאיר שטרן, מייסד לח"י, נולד גם הוא בסובאלקי). רבי משה התחנך חינוך מסורתי, אך

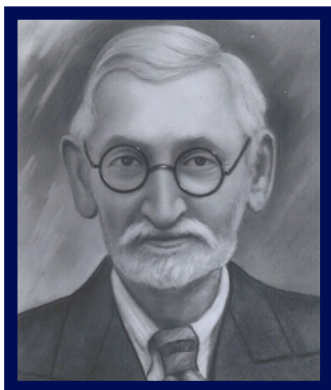
משנתגלה בו כישרון הציור נסע עם אימו למרסיי שבצרפת כדי ללמוד ולפתח את כישרונו. כשראתה האם שהעיסוק בציור מביא אותו לנטישת החיים הדתיים, החליטה לשלחו לארץ ישראל ובשנת תרנ"א (1851) הגיע לירושלים. מרגע הגיעו לעיר - נקשר אליה בכל נימי נפשו. בהיותו בן 18 נשא לאישה את צפורה (פייגה), בת למשפחה מיוחסת של תלמידי חכמים.

בשנת 1854, ביוזמת הברון מאיר רוטשילד, הוקם בעיר העתיקה בירושלים בית החולים 'מאיר רוטשילד', שבשנת 1888 עבר לרחוב הנביאים. משה החל דרכו כמתלמד בבית המרקחת של בית החולים ומכאן החלה שושלת הרוקחים במשפחה, שקיימת עם עצם היום הזה.

"אין עוד משפחה בישראל שכה רבים מבניה לאורך הדורות פנו למקצוע הרוקחות כמשפחת רובוביץ הירושלמית. רוקחי המשפחה החלו את פעילותם בתוככי היישוב הישן וחלקם פעלו ברחבי ארץ ישראל כולה" (מתוך א' מיכלין, 1992, מעשה רוקח, עמ' 5-6, 47-48, 100-101).

בנוסף לעבודתו כמתלמד היה ר' משה משגיח על החולים כאח רחמן ודואג לכל צרכיהם. בשל כישורו התקדם מהר בעבודתו והיו פעמים שבהם אף היה ממלא את מקום הרופאים. בנוסף לכך הוא שימש סוכן חברת 'עזר לנשים יולדות' ואף ניהל את מוסדות הצדקה של הקונסוליה האוסטרית בירושלים.

עם פרוץ מגפת החולירע הצטיין במסירותו בטיפול בחולים וב-28 באפריל 1880 קיבל תעודת הוקרה מהפחה הירושלמי 'הגנעראל גאברנר ראוף'. ר' משה סייר במוסדות מרכזיים ביישוב והעלה את רשמיו בעיתון 'הצבי'. בערוב ימיו לקה בשיתוק, אך לא חדל להגיע לעבודתו רכוב על חמורו. ב-1900 נפטר. דברי ההספד כללו גם מכתבים ששיבחו את עבודתו הברוכה ואת אומץ ליבו במיוחד בתקופת מגפת החולירע "האזיאטית לא עלינו", ואת מסירותו רבת השנים, במשך יותר מ-40 שנה. בין המכתבים היו איגרות מהרבנים הראשיים - הרב שמואל סלאנט והיש"א ברכה - והם הופיעו בגיליון מספר 4 של העיתון 'החבצלת' (מתוך א' מיכלין, מעשה רוקח, 1992, עמוד 46).

יהושע ידידיה רובוביץ, אביו של אלכסנדר

יהושע ידידיה, אחד הבנים של משה וצפורה, נולד בשנת 1881 בירושלים. עד בר המצווה למד בחידר בתלמוד תורה בשכונת 'מאה שערים'.

כבר משחר נעוריו התעניין ברפואה. האב, שהבין את נפש בנו, תמך בשאיפתו וקנה לו ספרים שונים ואף שכר עבורו מורים פרטיים שאיתם למד

לימודים כלליים. באותה תקופה לא היו בארץ לימודים אקדמיים והמעוניינים נאלצו ללמוד בחו"ל. המשפחה, שעודדה את ידידיה ללמוד, בחרה באוניברסיטת בירות, שבה למדו גם צעירים אחרים מהארץ. לאחר שנעשו כל הסידורים שיאפשרו לו לאכול אוכל כשר, שיוכן על ידי שוחט העיר, וכן סודרו כל התנאים שיאפשרו לו שמירת שבת וחגי ישראל כהלכה, הוא נסע בחברת אימו ציפורה לבירות כדי להתחיל בלימודי רפואה. המשפחה קיבלה את תמיכת הברון רוטשילד בסיוע דיקן הפקולטה לרפואה פרופ' דיי.

ידידיה היה היהודי היחיד במחזור שלו, אך עם זאת שמר על קשרים טובים עם חבריו מדתות אחרות. הוא הצטיין בלימודים, אבל אחרי שנתיים הבין, שלא יוכל להשתתף בניתוחי מתים והחליט לעבור ללימודי רוקחות. בחינת הגמר שלו נקבעה ליום שבת. ידידיה, שהקפיד מאוד על קיום המצוות, עמד על כך שלא להיבחן בשבת. רקטור האוניברסיטה איים עליו, שאם לא יגיע למבחן הוא עלול להפסיד את התואר, אבל ידידיה התעקש ובסופו של דבר נקבע לו יום אחר למבחן, שאותו עבר בהצלחה.

כדי לקבל רישיון עבודה בארץ היה עליו להשתלם בתורכית. הוא נסע לקונסטנטינופול - קושטא, שהה שם כשנה וחזר ארצה עם רישיון העבודה התורכי. את עבודתו בארץ החל בזיכרון יעקב עם ד"ר הלל יפה, שהיה רוכב על חמורו כדי לטפל בחולי מושבות שפיה וכת שלמה.

לימים עבר ליפו ושם השתדך למרים, בת המוכתר יהושע חיים גולדברג. יחד עם גיסו פתח בית מרקחת, הזמין ריהוט יפה, עיטר כמו ידיו ובצבעים שונים את צנצנות התרופות ועבד ביפו עד פרוץ מלחמת העולם הראשונה. בתקופת המלחמה גויס לבתי חולים צבאיים ושירת בחיפה ובנצרת. המשפחה גורשה מיפו ושהתה באזור העמק, לא רחוק מהמקום שבו ידידיה שירת. לאחר המלחמה החליטו ידידיה ומרים לחזור לכור מחצבתם לירושלים והתגוררו בשכונת 'גבעת שאול'.

ידידיה פתח בית מרקחת בשכונת 'מאה שערים' והיה ידוע בנדיבות ליבו. הוא הכיר את מצבם הכלכלי של הפציינטיים שלו ולעיתים קרובות רקח עבורם תרופות ללא תשלום. למרות המצב הכלכלי הקשה הוא נתן מתן בסתר והרבה במעשי צדקה.

ב-1951 נפטר ידידיה, כשהוא בן 70, משברון לב לאחר חטיפת בנו אלכסנדר.

על אביו של אלכסנדר שמעתי עוד פרטים מגברת שפגשתי בסדרת הרצאות בשנת 2014 ושמה היה שרלין (לא אותה גברת שרלין שעליה אני כותבת בהמשך). אותה אישה סיפרה לי שבילדותה גרה ב'מאה שערים' והכירה היטב את בית המרקחת של משפחת רובוביץ. מדי פעם הייתה מגיעה לשם, בשליחות אימה,

לקנות תרופות. הוא ציינה שידידיה תמיד דיבר בנימוס ובסבלנות, התייחס אליה יפה כילדה, היה אדם טוב ואימא שלה סמכה עליו מאוד. בבית המרקחת, שהיה מצוחצח ונקי והיה נעים להיכנס אליו, פגשה גם את האם מרים.

ידידה שיתפה אותי במידע על המצבות של הסבא והסבתא, שחודשו לאחרונה. הקבר של הסבא נמצא בשייח באדר והקבר של הסבתא בהר המנוחות בירושלים. למצבות של שניהם מחובר לוח שיש, שעליו כיתוב הנצחה לחטיפתו של אלכסנדר.

המצבות המחודשות.

מרים – אימו של אלכסנדר: אשת חיל

מרים, בת חיים יהושע גולדברג (חיים בקר) ואיטה, אימו של אלכסנדר, נולדה ב־1888 ונפטרה בחודש מרץ 1973, בגיל 85.

בילדותה למדה בבית הספר לבנות ב'נווה צדק'. מנהל בית הספר היה יחיאלי ש. בן־ציון. אחד המורים שלה היה אביו של נחום גוטמן.

מרים הייתה אישה יפה, משכילה ובעלת חוכמת חיים רבה, הרבתה לקרוא יצירות ספרותיות שאותן נהגה לנתח יחד עם הנערה שושנה טורנובסקי, חברתו של נחמיה ורעייתו לעתיד לבוא.

בתחילת דרכם המשותפת, קבעו מרים וידידיה־יהושע את ביתם בשכונת 'גבעת שאול' בירושלים. בגינת הבית שתלה מרים עצי פרי וברושים, שהפכו לסמל הבית. כעבור פרק זמן הם עברו לגור ברחוב דוד ילין, בשכונת 'זיכרון משה' (לא רחוק מבית המרקחת). על אף הקשיים הכלכליים, הייתה מרים עקרת בית למופת. היא ילדה חמישה ילדים, ארבעה בנים ובת אחת, כאשר אלכסנדר הוא

שלושת האחים והאחות של אלכסנדר. מימין לשמאל: ירמיהו, נחמיה, מרגלית ויעקב.

בן הזקונים.

מרים הייתה אישה חזקה מבחינה נפשית, אך לא גופנית, גיבורה, שהאריכה ימים ונפטרה כשהיא מוקפת בכל בני משפחתה. גם אצל האם נמצאה תוספת שיש המחוברת למצבה שעל קברה (כמו אצל האב), המנציחה את זכרו של אלכסנדר. אנחנו עוד נפגוש בהמשך את האם המיוחדת הזאת.

אלכסנדר הי"ד, בן הזקונים במשפחה

אלכסנדר נולד בירושלים, ביי"ג בתשרי תר"ץ - 17 באוקטובר 1929. לפניו נולדו שלושה אחים ואחות. במשפחה כינו אותו באהבה 'סני'. הוא היה קשור מאוד לאימו. הבית היה בית דתי-מסורתי-לאומי וברוח זו נשלח לבית הספר 'תחכמוני'. הוא היה תלמיד חרוץ ואהוב על חבריו. את לימודיו התיכוניים למד בבית הספר 'מעלה' והמשיך להיות תלמיד חרוץ ושקט. במהלך לימודיו בתיכון הצטרף לתנועת 'ברית החשמונאים' - תנועת נוער דתית, מקבילה במידה מסוימת לתנועת בית"ר לנוער. מכאן נסללה דרכו ללח"י.

באחד הימים זומנו ההורים לשיחה עם מנהל בית הספר, פרופ' אפרים אורבך, בעקבות חיבור שאלכסנדר כתב בזכות החשמונאים, ממנו הסיק מורו שאלכסנדר תומך בלח"י. ההורים לא יכלו להגיע לפגישה היעודה, האב בגלל עבודתו בבית המרקחת והאם לא חשה בטוב באותו יום ובמקומם הגיעו יעקב והגיסה שושנה (רעייתו של נחמיה). המנהל נתן להם לקרוא את החיבור. הם לא הבינו מה רע בדברים שאלכסנדר כתב ואמרו למנהל שזאת פרשנותו של אלכסנדר על תקופה בעם ישראל. המנהל ענה, שנודע לו שאלכסנדר חבר בלח"י ומדביק כרוזים מטעם הארגון.

יעקב ושושנה נדהמו, ממש לא האמינו למשמע אוזניהם. המנהל הציע לקרוא לאלכסנדר ולשאול אותו. אלכסנדר אישר את הדברים ואמר שהוא אינו יכול לעזוב את הארגון משום שנשבע להם על נאמנותו. בו במקום סילק המנהל את אלכסנדר מבית הספר. זאת בעקבות הוראה של בן-גוריון למנהלים לסלק כל תלמיד שמשתייך לאצ"ל או ללח"י. המנהל הציע למשפחה, שהייתה דתית, שתשלח את אלכסנדר רחוק ככל האפשר, אפילו לקיבוץ חילוני ובלבד שייפרד

מ'פורשים', אמר (ה'פורשים' היו אלה שפרשו מה'הגנה' והקימו את האצ"ל והלח"י).

במשפחה התעוררה שאלה כיצד לבשר לאם החולה שבנה היקר סולק מבית הספר. לאחר התייעצות עם האב הוחלט שחייבים לספר לה את האמת כולה, וכאן נכונה להם הפתעה גדולה. תגובתה של מרים, האם הגיבורה, הייתה: "עכשיו כולם הולכים, כל אחד בדרכו שלו ולכולם מטרה משותפת. מה אתם רוצים שישכב תחת המיטה שלי? העיקר שיצליח".

שושנה סיפרה לי שהמשפחה כעסה שהמנהל, פרופסור אפרים אורבך, גירש את אלכסנדר באופן מידי מבית הספר וללא כל שהות. נכון שזאת הייתה ההוראה, אבל המנהל לא המתין ומיהר לגרשו. להרגשת בני המשפחה הגירוש רק הגביר עוד יותר את פעילותו של אלכסנדר בלח"י.

מאותו יום החל אלכסנדר, הנער החרוץ והשקט, ללמוד לבגרות אקסטרנית ובמקביל חיפש עבודה לשעות הבוקר, כדי שיוכל להמשיך בפעילותו בלח"י. הוא מצא עבודה בסניף עיתון 'הארץ' בירושלים כמחלק עיתון הבוקר, וכך ניצל את החלוקה המוקדמת גם להדרכת כרוזים. כעבור זמן מסוים גונבה לאוזנו של מנהל הסניף העובדה, שאלכסנדר קשור ללח"י והוא נאלץ לפטרו. בעקבות כך, החל אלכסנדר לעזור לאביו בבית המרקחת, והמשיך ללמוד בבית בשקדנות, לעיתים עם חבר. באותם ימים, התגברה פעילותו בלח"י.

ואז הגיע היום המר והנמהר שהתרחש ביום שלישי, ה-6 בחודש מאי 1947. בשעה שש בערב, באותו יום, אלכסנדר לקח מחברת ואמר לאימו שהוא הולך ללמוד עם חבר. הוא יצא מהבית ושם פעמיו לבית החבר, אך בדרך עצר כדרכו במחסן של לח"י בשכונת 'זיכרון משה'. במהלך שהותו במחסן התקבלה הודעה, שהנער - שהיה שאמור לקחת את הכרוזים לנערה שהמתינה ליד גימנסיה רחביה - אינו יכול להגיע. אלכסנדר הכיר את הנערה וידע שהיא תמתין בנקודת המפגש ולא תבין מדוע הנער עם הכרוזים אינו מגיע, ואז קיבל החלטה גורלית - לקחת את המשימה על עצמו ולהעביר את הכרוזים לנערה.

יעל בן-דב, שהייתה המפקדת של אלכסנדר, ביקשה ממנו שלא ילך. היא טענה

תחנה ראשונה

שזה לא היום של אלכסנדר לפעילות וכבר קרו מקרים שירו לעבר הקבוצה שלו, שעסקה בהדבקה ברצף של כמה ימים. אסור להתגרות בגורל, אמרה יעל, אבל אלכסנדר, שהיה חדור אמביציה בכל הנושא של לח"י, לא שמע לה. הוא שם כרוזים בכיסו ויצא לדרך.

חזרה למסלול הסיור

גם אנחנו יוצאים לדרך והולכים בעקבות אלכסנדר.

אנחנו יורדים במעלות רחוב הרב רחמים לוי, המקום שבו התכנסנו, לרחוב בצלאל, פונים שמאלה ומתקדמים עד לרמזור. חוצים את הרמזור ומתחילים ללכת ברחוב אוסישקין, רחוב שיש בו היום תנועה ערה של מכוניות והולכי רגל, אך בירושלים של אותם ימים היו מעט מאוד מכוניות פרטיות ותנועת כלי הרכב הייתה דלילה ביותר.

רחוב אוסישקין. בתחנה השנייה.

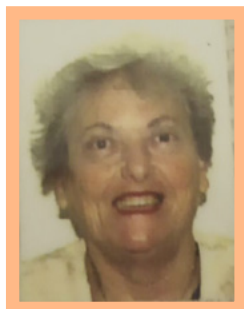
2

תחנה שנייה

נקודת המפגש: אנחנו חולפים על פני תחנת האוטובוס ומתקדמים עד לפינת רחוב טבריה-אוישקין.

הנושאים: יעל בן־דב, הדרך שעשה אלכסנדר מרגע יציאתו מהבית עד לנקודה זו; הפצת הכרוזים והמכונית השחורה.

התמונה באדיבות בתה של יעל, שרקה.

יעל בן־דב – המפקדת של אלכסנדר

הייתה לי הזכות להכיר את יעל שנים לפני שהתחלתי להדריך על פרשת אלכסנדר. פגשתי אותה לראשונה בהרצאה שנתנה בהיותה אשת חינוך והיא כבשה לא רק את הקהל, אלא גם אותי. על אף השנים שחלפו, נראתה כמו אותה נערה בת 14, שהתגיסה ללח"י והייתה מהלוחמות הצעירות בארגון. בהיותה בת 15 הייתה ברשימת "המבוקשים" של המשטרה הבריטית.

שמה המקורי היה חיה לבית ברנדווין, נערה חרדית, בת למשפחות רבנים מיוחסות ביותר. היא אמרה לי, שמשפחה דתית לא תיתן את השם "יעל" לבת ישראל. זה היה הכינוי אותו קיבלה כשהצטרפה ללח"י, לדבריה בהשראת יעל אשת חבר הקיני שהרגה את סיסרא. הכינוי מצא חן בעיניה והיא אימצה אותו ונשארה עם שם זה לתמיד (היו לה כמה כינויים ומתוכם בחרה ביעל).

אחת הפעולות הראשונות שלה במסגרת הלח"י הייתה מעקב אחרי גנרל בארקר במטרה לחסלו, כשהיא הסתובבה עם עגלה של תינוק סביב ביתו, היום בית ראש הממשלה ברחוב בלפור. גנרל בארקר היה מפקד הכוחות הבריטיים בארץ ישראל בתקופה זו ונודע ביישוב כאנטישמי גדול.

יעל ניסתה למנוע מאלכסנדר לצאת לפעילות באותו יום גורלי, אבל הוא היה נחוש בדעתו ולא שמע להפצרותיה. ידידה רובוביץ סיפרה לי, שיעל נהגה לומר תמיד שאלכסנדר חקוק על לוח ליבה, שאת הזיכרון שלו והכאב על הירצחו תישא עימה עד סוף ימיה וכי היא לא הפסיקה לכאוב על כך. בתה של יעל, שרקה, סיפרה לי, שכל ילד וכל נכד שנולד מאוחר יותר במשפחתם גדל על הסיפור של אלכסנדר.

יעל הרבתה להרצות על לח"י ובכל הרצאה סיפרה על אלכסנדר. יעל פחדה לבשר לאם על היעלמות הבן והאם הגיבורה אמרה לה: "אברהם אבינו לקח את יצחק לעקידה והקב"ה שלח לו איל והציל את יצחק. אם הקב"ה רוצה את הבן שלי פה, הוא גם לי ישלח איל, ואם הוא יעלה כקרבן – זה לא יהיה לשווא, כי הוא הלך בשביל קידוש השם לעם ישראל".

אירוע נחמד שהיה לי עם יעל ומעיד איך גם בגיל מבוגר נשארה צעירה ושובבה ברוחה, היה כאשר הוזמנו בחודש יולי 2012 לטקס נטיעת חורשה על שם אלכסנדר על ידי המכינה הקדם-צבאית במעלה אדומים. לאירוע הוזמנו בני משפחת רובוביץ, ובנוסף להם גם יעל, עזרא יכין ואני. נסעתי עם יעל ובנה. בדרכנו חזרה לירושלים, לפני המחסום הראשון, אמרה יעל בשוכבות לבנה: "מה דעתך שאגיד לחיילים שאני טרוריסטית מבוקשת"? הבן, שכנראה ידע שאימו מסוגלת לעשות זאת, ממש התחנן שלא תגיד מילה והיא אכן נענתה לבקשתו.

הדרך שעשה אלכסנדר מרגע יציאתו מהבית ועד לנקודה זו

אלכסנדר יצא מביתו בשכונת 'זיכרון משה', פנה למחסן של לח"י, שאף הוא היה בשכונה, לקח את הכרוזים ויצא לרחוב דוד ילין. משם המשיך למחנה יהודה, לרחוב שילה, לרחוב בצלאל ולאחריו לרחוב אוסישקין.

חבר קרוב של אלכסנדר, מרדכי קלמינוב, בן ה-92, החי בניו-יורק והיה האחרון שצעד עם אלכסנדר בדרך זו, סיפר שהם השתדלו לעבור בסמטאות וכמה שפחות בכבישים, שבהם היו כלי רכב. בפינת הרחובות אוסישקין-בצלאל נפרדה דרכם. כל אחד פנה למשימה שלו. מרדכי היה, אם כן, האחרון שראה את אלכסנדר בעודו בחיים.

הפצת הכרוזים

יעל בן-דב סיפרה שמדי יום הייתה מגיעה מונית מתל-אביב למחסן בשכונת 'זיכרון משה' בירושלים ומביאה כרוזים של "המעש והחזית". גיליונות אלה הופצו בשתי צורות. האחת ככרוזים תעמולתיים ממוקדים בהסברה להדבקה על הקירות ובכל מקום אפשרי והצורה השנייה הייתה בגיליונות עם מספר עמודים, שבהם דברי ספרות. האחריות על הפצתם הייתה מוטלת על יעל. במחסן היו מסדרים את הכרוזים ומכינים אותם להעברה לאזורים השונים בעיר. ההעברה בוצעה על ידי נערים. לכל אזור היה נער, שהיה מביא את הכרוזים לאחראי המקומי וזה היה מעביר אותם לנערים אחרים, שהיו מדביקים את הכרוזים לנער שהביא את הכרוזים לא היה כל קשר לנערים המדביקים, הם לא הכירו אלה את אלה. הם הכירו רק את האחראי על התא שלהם. היה מידור מוחלט מטעמי ביטחון, משום שפעולת ההדבקה הייתה אסורה על ידי השלטונות הבריטיים.

במקרה שלנו, כפי שכבר ציינו, אלכסנדר אמר שהוא מכיר את הנערה שמחכה בגן רחביה ולכן הוא יכול למסור לה את הכרוזים. הוא יצא עם הכרוזים מהמחסן שהיה ממוקם בבית הפינתי ברחוב משה חגיז 16 והרב סולוביצ'יק (את המידע מסר לי עזרא יכין) ועשה דרכו במהירות כדי למסור אותם בזמן לנערה שהמתינה.

בהקשר למחסן אציון, שהוא היה מתחת לבית, במרתף, שתקרתו מתחת למפלס הכביש. היו מדרגות בירידה למחסן-מרתף. היום יש שם בנייה חדשה עם מדרגות עולות, הצמודות לקיר ומסתירות את הירידה למחסן, אבל יש בתים סמוכים עם מרתפים וניתן להתרשם מהם.

המכונת השחורה

בזמן שאלכסנדר צעד ברחוב נסעה לאיטה מכונת משפחתית שחורה, שלא עוררה שום חשד. היושבים בתוכה עקבו אחרי ההולכים ברחוב. הם היו חלק מצוות שעליו נרחיב את ההסבר בהמשך. בין היתר, הם עקבו אחרי נערים בכלל ובמיוחד אחרי מי שחשדו בהם כמדביקי כרוזים על בתים, חנויות ומקומות מרכזיים ברחבי העיר. כנראה שאנשי המכונת החלו לעקוב אחרי אלכסנדר. אף אחד לא יודע בוודאות מה הייתה הסיבה האמיתית לכך. ייתכן שאלכסנדר הלך מהר ועורר את חשדם של נוסעי המכונת, או אולי העובדה שהיה נער והם חיפשו נערים, כי היה ידוע שהנערים עוסקים בהפצת הכרוזים, ייתכן שכיס מכנסיו היה נפוח מהכרוזים וזה מה שעורר את חשדם. יעל בן-דב העלתה את ההשערה, שהכרוזים בלטו קצת מהכיס ונוסעי המכונת קלטו זאת. בכל אופן, את הסיבה שיושבי המכונת החליטו לעקוב אחרי אלכסנדר לא נדע.

בשלב מסוים אלכסנדר הרגיש שעוקבים אחריו והאיץ את הליכתו עד שבסוף עבר לריצה.

בקטע זה אני מבקשת מהמסיירים להתקדם בהליכה מהירה במעלה רחוב אוסישקין כדי להתחיל ולהרגיש את מה שאלכסנדר הרגיש.

מעלה רחוב אוסישקין בדרך לתחנה השלישית בגינה.

3

תחנה שלישית

מעבר לתחנה הרביעית.

הקמת היחידה המיוחדת. חברים מספרים על אלכסנדר.

המשמעות של חברות במחלת. המצב בארץ. הנוער בלח"י.

אנדרטת לח"י.

רחוב אוסישקין פינת רחוב נרקיס. הגינה.

נקודת מפגש: רחוב אוסישקין פינת רחוב נרקיס. הגינה.
הנושאים: אנדרטת לח"י. המשמעות של חברות במחלת. המצב בארץ. הנוער בלח"י. הקמת היחידה המיוחדת. חברים מספרים על אלכסנדר.

אנחנו עוצרים בגינה ציבורית קטנה, הנמצאת במעלה רחוב אוסישקין פינת רחוב נרקיס. יש בה מקומות ישיבה ואני מזמינה את המסיירים לשבת כדי להרחיב את הדיבור על נושאים נוספים: אנדרטת לח"י, הנוער בלח"י והקמת היחידה המיוחדת.

בגינה הציבורית הקטנה, במעלה רחוב אוסישקין פינת רחוב נרקיס.

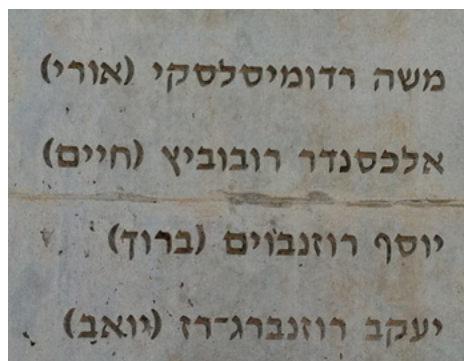

אנדרטת לח"י

אל האנדרטה התוודעתי בזכות בני משפחתי, שידעו על הכנת הסיור ועל איסוף המידע. האנדרטה, הממוקמת ביער ליד מושב משמר איילון, על כביש 424 בין לטרון לרמלה (הכביש הישן של ירושלים-תל-אביב), הוקמה בשנת 2005 על ידי הפסלת איילת ביתן שלונסקי, לזכרם של לוחמי לח"י, שנפלו על הקמת המדינה שבדרך. ביקרתי באתר והתרשמתי מאוד מהעיצוב המיוחד ומהעוצמה שהאנדרטה משקפת.

אנדרטת הלח"י ומצבת הזיכרון באתר.

הרעיון לאנדרטה מבוסס על שיר אהבה למולדת, שכתב מייסד לח"י, יאיר שטרן ז"ל, "הרי את מקודשת לי", שמילותיו, החקוקות על האנדרטה, הן: "הרי את מקודשת לי, מולדת, כדת משה וישראל. שפחה שחה, מופקרת, משועבדת, אני לך בעל וגואל".

טקס חנוכת האנדרטה התקיים ב-11 בספטמבר 2005.

"האנדרטה הלבושה לכן מבטאת את הזדהותם עד מוות של חללי לח"י עם המולדת. אהבה שטבלה בחתונת דמים של צעירים חדורי אמונה, שבמלחמתם ובדרכם יצליחו לשחרר את הכלה האהובה מידי הכובש הבריטי הזר", הסבירה האומנית איילת שלונסקי.

גובה האנדרטה 10 מטרים והיא בנויה משני לוחות בטון לכן שצורתם טרפז, המוטים זה לזה כך שהם יוצרים משולש פתוח. בבסיס האנדרטה, במרכז, שני עצי זית בשני מפלסים. במפלס התחתון גזע מת, גדול, של עץ זית בן 2,000 שנה, שהובא מהכפר הדרוזי עוספייה. במפלס השני עץ זית חדש, חי ומלבלב. הרעיון של שני עצי הזית הוא החי על המת.

הצבע הלבן הבהק שולט במקום. הלבן, כפי שאמרה לי הפסלת, הוא סמל המלווה את הכלה הצעירה בשמלתה ביום החופה וילווה אותה כתכריך בשעת פטירתה.

משני צידי האנדרטה ניצבים שני עמודים, שעליהם נחקקו שמות 127 חברי לח"י שנהרגו במהלך פעילות הארגון.

כמו כן, יש כיתוב של אורי צבי גרינברג: "מצבת זיכרון ללוחמי חירות ישראל". בפניה אחרת כתובות המילים של אחד הכתמים מתוך ההמנון של הלח"י "חיילים אלמונים", שכתב אברהם יאיר שטרן.

השביל אל האנדרטה מכוסה באבני בזלת קטנות, המגיעות עד האנדרטה עצמה, המהוות ניגוד חזק ויפה לאנדרטה הלבנה.

יצרתי קשר עם הפסלת, איילת ביתן שלונסקי ושוחחתי איתה. סיפרתי לה שבספורים שאני מקיימת אני מספרת על האנדרטה בהקשר לפרשת אלכסנדר

תחנה שלישית

רובוביץ. ציינתי את הרושם העמוק שהאנדרטה השאירה עלי ושאלתי מדוע השתמשה באבני בזלת ולא באבן שחורה אחרת. תשובתה הייתה, שהיא רצתה אבנים שחורות מקומיות, כי כל היצירה שלה מורכבת מחומרים מורכבים, ואבני בזלת התאימו לכך.

שאלתי גם ביחס למיקום ולזווית של האנדרטה וזאת בעקבות הערה של אחד האנשים שהיה בסיור שלי וסיפר שהמדריך בסיור לאנדרטה אמר, שהזווית והמיקום הם לכיוון הים. איילת צחקה ואמרה שמבחינתה זה לא היה שיקול כלל והוסיפה ברוח טובה, שמטבע הדברים, לאחר שהאומן מסיים את יצירתו אנשים נותנים לה פרשנויות, שהאומן כלל לא התכוון אליהן. לסיום שיחתנו אמרתי לה שאני ממליצה בחום לאנשים לערוך ביקור באנדרטה בשל היותה כל כך מיוחדת ומרשימה.

החברות במחתרות

אני מנצלת את העובדה שהמסיירים יושבים בגינה הקטנה ומבקשת שנכנס קצת לאווירת התקופה, כי רק כך נוכל להבין את האירועים ואת פרשת אלכסנדר.

השנה - 1947, תקופת המנדט הבריטי בארץ ישראל. כל מוסדות השלטון וכל ההחלטות המדיניות היו בידי הבריטים. ביישוב פעלו שלוש מחתרות: הגנה, אצ"ל ולח"י, שהייתה הקטנה ביותר. ההתנדבות למחתרת לח"י נעשתה מתוך אמונה בצדקת הדרך, אבל דרשה הקרבה. אין חיים אישיים, אין פרטיות, אנשים משנים זהויות, אין מקומות מסתור קבועים, קיים חשש תמידי מהלשנות, חיים בחוסר ביטחון, בדריכות מלאה ובערנות לכל שינוי, חיים מלאי סכנות, נמצאים כל הזמן במנוסה ובכל רגע אפשר להיעצר (כך גם במחתרת אצ"ל).

כמה מילים על לח"י

ארגון לח"י - לוחמי חירות ישראל, הוקם על ידי יאיר שטרן ב־1940, לאחר הפרישה מאצ"ל בעקבות חילוקי דעות מהותיים. הפרישה הביאה לקרע בין דוד רזיאל ליאיר, שהיה ידידו וחברו היקר. עם פטירתו הפתאומית של ז'בוטינסקי,

בחודש אוגוסט 1940, נוצר מצב לא פשוט מבחינת יאיר. היו ויכוחים ומחלוקות, כאשר חלק מהחברים, שרצו להיות נאמנים לדרכו של ז'בוטינסקי, חזרו לאצ"ל. יאיר היה איתן בדעתו להמשיך בדרכו שלו וניסח את 'שמונה-עשר עיקרי התחייה'. מניפסט אידיאולוגי זה פורסם ב'מתנת', גיליון ב', חשוון תש"א.

תפיסתו של יאיר דגלה בארץ ישראל, בעם ישראל ובמלכות ישראל. ארץ ישראל היא לא מקום מפלט או פתרון ליהודים הנרדפים, אלא ארץ החיים של העם היהודי, גם ללא כל קשר לרדיפות. יש צורך מעשי לגאול את הארץ, לא חשוב מי השולט בה - חייבים לגרשו. הגאולה והאדנות הן של העם היהודי. הקמת המקדש השלישי על הר הבית הוא סמל הגאולה.

לח"י היה ארגון קטן עם מעט חברים וסבל ממצוקה כספית קשה ולכן חבריו ניסו לשדוד בנקים. הם היו נרדפים, חיפשו מקומות מסתור, חששו מהלשנות והציבור הרחב חשש להיות איתם בקשר. בתחילת הדרך פעולותיהם היו רצופות כישלונות ויהודים נהרגו כתוצאה מהן, אומנם לא בכוונה, אך הדבר הגביר ביישוב את הכעס עליהם ואת הריחוק מהם.

רצח יאיר ב־12 בפברואר 1942 היווה משבר רציני. רוב חברי הארגון היו בבתי כלא. יהושע כהן, שפרס הוכרז על ראשו, היה האיש שהחזיק את לח"י, באופן לא רשמי, קרוב לחצי שנה עד לבריחתו של יצחק שמיר מהכלא במזרעה בספטמבר 1942. באוקטובר 1943 ברחו מכלא לטרון 20 חברי לח"י, ביניהם ישראל אלדד-שייב ונתן ילין-מור. מטרת הבריחה הייתה לארגן את לח"י מחדש. להנהגת לח"י חברו שלושה: יצחק שמיר, שכינז' "מיכאל", ישראל אלדד-שייב ונתן ילין-מור. הייתה ביניהם חלוקת תפקידים, כשיצחק שמיר היה האיש שריכז את הפעילות הארגונית והמבצעית.

הפעולה הראשונה הייתה במצרים - רצח הלורד מוין ב־6 בנובמבר 1944. הלורד מוין היה שר בריטי לנושאי המזרח התיכון ואנטישמי מובהק. הוא היה אשם באסונה של האונייה "סטרומה" ב־1942 וזאת על ידי כך שהפעיל לחץ על השלטונות בתורכיה להרחיק את האונייה, שהייתה במצב רעוע, מהנמל ללב ים, שם טובעה בטעות על ידי אוניית טורפדו רוסית. מתוך 769 נוסעי האונייה נותר

ניצול אחד! הדבר קומם את היישוב בארץ וחברי לח"י החליטו לצאת לפעולת נקם ולרצוח את הלורד מויין. הרצח בוצע בידי אליהו חכים ואליהו בית צורי, שנתפסו ולאחר משפט שהתקיים במצרים ובלחץ השלטון הבריטי, הוצאו להורג בתלייה על אדמת מצרים.

צ'רצ'יל, שהיה ראש ממשלת אנגליה באותו זמן, הטיל את האחריות לרצח על הנהגת היישוב בארץ. רבים מבני היישוב התנגדו לרצח, ביניהם חיים וייצמן, מי שהיה נשיא ההסתדרות הציונית באנגליה.

הנהגת ה'הגנה' התכנסה והחליטה לפעול נגד ה'פורשים', חברי המחותרות אצ"ל ולח"י, ולשתף פעולה עם האנגלים. במסגרת זו הוחלט על מספר פעולות:

- לסלק מבתי הספר תלמידים העוסקים בהדבקת כרוזים. בעקבות הוראה זו סולק אלכסנדר רובוביץ מבית הספר התיכון 'מעלה'.
- לגרש ולפטר את ה'פורשים' ממקומות העבודה.
- להלשין על חברי המחותרות ואף להסגיר אותם לשלטונות המנדט.

כך החלה 'תקופת הסזון' הראשונה, מנובמבר 1944 עד אפריל 1945, שהייתה קשה מאוד ובעלת השלכות קשות ומרות על היישוב בארץ.

עזרא יכין בספרו אלנקם: סיפורו של לוחם חירות ישראל (תשס"ב) מביא מסמך דרמטי שבו נכתב שוייצמן אמר לצ'רצ'יל שיהודים הסגירו את אנשי לח"י לידי הבריטים (עמודים 78-79). פעולת המלשינים, שנקראו 'מויסרים' גרמה לקרע גדול ביישוב שנמשך שנים ארוכות. הקטע הבא מעיד עד כמה עמוקה הייתה השנאה בין חברי ה'הגנה' לבין ה'פורשים':

בריאיון טלוויזיה בשנת 2012 דיבר שאול ביבר בשנאה גדולה נגד ה'פורשים' ואמר שהוא לא מצטער על ההלשנה עליהם ואף הוסיף ואמר, שהוא לא יסלח להם על מעשיהם. בריאיון טלוויזיה ב-2014 (שידור חוזר) סיפר זאב צחור, מי שהיה מזכירו של בן-גוריון, שאביו היה ז'בוטינסקאי ונהג לומר שעלה ארצה לפני השואה בזכות ז'בוטינסקי ולכן הוא חב לו את חייו. בזמן שהותו של זאב צחור בשדה בוקר (בשנות ה-70 של המאה הקודמת) אביו בא לבקר, קרוב ל-40

שנה לאחר הסזון. צחור פנה לאביו ואמר לו: "בוא תגיד שלום לבן-גוריון", אבל אביו ענה לו: "שאני אלחץ את היד שלי ל'מויסר'?" עד כדי כך השנאה הייתה גדולה ונמשכה שנים רבות.

שני אירועים שהתרחשו באותו זמן שינו את המצב לאחר סיום מלחמת העולם השנייה:

- מאות אלפי הפליטים העקורים והאומללים ששרדו את השואה באירופה לא הורשו להיכנס לארץ ומי שהגיעו גורשו לקפריסין.
- לאחר המלחמה נערכו באנגליה בחירות. מפלגת הלייבור הבטיחה במצע שלה להתייחס לארץ ישראל וליהודים בארץ. במציאות, ממשלת הלייבור לא קיימה את הבטחתה ויתרה מכך אף החליטה לרכוק ב'ספר הלבן', שבו היו שתי החלטות קשות מבחינת היישוב היהודי בארץ: למנוע את עליית היהודים מאירופה ואיסור מכירת קרקעות ליהודים.

ההחלטה לאסור את הכניסה לארץ של מאות אלפי יהודים קוממה את היישוב כולו. בפי האזרחים בכל הגילאים נשמעה הסיסמה: "מדינה עברית - עלייה חופשית - בוז ל'ספר הלבן' - יחי דגלנו כחול לבן".

מצב זה הביא להחלטה משותפת של ראשי המחטרות - להקים את תנועת המרי, ואכן בראשון בנובמבר 1945 התנועה הוקמה ופעלה כתשעה חודשים. הקמתה גרמה לשמחה רבה בקרב חברי האצ"ל והלח"י. במסגרת שיתוף פעולה זו בוצעו פעולות רבות, כמו 'ליל הגשרים', פיצוץ תחנות הרדאר, ועוד. פיצוץ של מלון 'המלך דוד' בירושלים, ב-22 ביולי 1946 גרם, בלחץ ד"ר חיים וייצמן, לפירוקה של תנועת המרי.

הצטרפות בני הנוער

המצב שנוצר בארץ הביא את הנוער להכרה שיש להקים מדינה לעם היהודי. בדרך כלל הנערים, חברי תנועות הנוער, שוחחו רבות על הנושא, אך באופן מעשי לא פעלו נגד הבריטים. נערים שרצו לקחת חלק בפעילות ממשית נגד הבריטים הצטרפו למחטרות. ההצטרפות למחטרות לח"י לא הייתה קלה בלשון

תחנה שלישית

המעטה. עזרא יכין מתאר זאת בהרחבה בספרו אלנקם: סיפורו של לוחם חירות ישראל. בדיקות מדוקדקות נעשו על המבקש להצטרף לתנועה והכול בסודי סודות ובזהירות מרבית בגלל החשש מהלשנה.

בתחילה הגיעו ללח"י נערים בודדים בלבד, אך עם הזמן הצטרפותם גדלה והוחלט להקים את מחלקת הנוער. הנערים חולקו לתאים, כאשר בכל תא היו בין חמישה לשישה חברים ובראשם אחראי שרק הוא היה בקשר עם המרכז. המושג 'מפקד' לא היה קיים.

הנערים היו נפגשים כמעט מדי יום, כשהם בודקים כל הזמן שאין אחריהם מעקב. הכול נעשה בחשאיות, כאשר כל הזמן מרחף החשש מפגישה מקרית עם חברים לכיתה או עם מכרים של ההורים.

בפגישות למדו הנערים על המצע האידיאולוגי של התנועה, שאותו חיבר יאיר, דנו על מהפכות בעולם ודיברו על המצב בארץ. אך היו גם מעשים ולא רק דיבורים. הנערים עסקו בתצפיות על בניינים ועל מתקנים צבאיים, ערכו מעקבים אחרי אנשים שלח"י היה מעוניין לדעת פרטים על פעילותם ועל תנועותיהם וגולת הכותרת הייתה הדבקת כרוזים, פעילות שהייתה כרוכה בסכנה רבה. לא פעם הבריטים ירו על מדביקי הכרוזים. הנערים התמסרו בכל ליבם לתנועה ועשו את המשימות שהוטלו עליהם כמיטב יכולתם. היו נערים שברחו מהבית בגלל התנגדות ההורים והיו ישנים בחדרי מדרגות או בגנים ציבוריים. עזרא יכין מספר, שחלק מהנערים מצאו מקום לינה בישיבת חברון. היו שהפסיקו את לימודיהם התיכוניים והתמסרו למטרה שבה האמינו.

אלכסנדר

לפני שנספר על אלכסנדר כפעיל בלח"י נספר עליו במשפחה, כתלמיד וכחבר לספסל הלימודים מבית הספר 'מעלה' וגם נביא את דבריו של עזרא יכין, חברו הקרוב ביותר בלח"י.

ישנם מאפיינים אחדים שחוזרים בסיפורים של כולם ועוברים כחוט השני אצל אלכסנדר: השקט שלו, המופנמות, החריצות, השקדנות והציונים הגבוהים גם בבית הספר היסודי 'תחכמוני' וגם בתיכון 'מעלה', מסירות הנפש, החוכמה והחברות.

לכן דודו, השופט בדימוס משה רביד-רובוביץ, זיכרון ילדות מאלכסנדר. שתי האימהות (שלו ושל אלכסנדר) היו בידידות רבה והוא ואימו נהגו לבקר בבית משפחת רובוביץ. הוא זוכר את אלכסנדר שקט ותמיד לומר. רק פעם אחת ויחידה הפסיק את הלימוד וזה קרה בערך חודש לפני שאלכסנדר נחטף. הוא היה בן שבע והדבר חרוט בזיכרונו. בעת הביקור משה היה עם פורפרה (משחק שהיה צריך ללפף חוט סביב הפורפרה ולשחרר בבת אחת) ולא הצליח לשחק בה כנדרש. כשראה אלכסנדר את ניסיונותיו של הילד הקטן לסובב את הפורפרה ללא הצלחה, עזב את ספריו ומחברותיו, קם וניגש לעזור לו והצטרף אליו למשחק. לדברי משה, דמותו של אלכסנדר השפיעה על כל דרך חייו.

ביחס לחברי הכיתה, אחרי סיום הסיור המשפחתי, שהיה, כאמור, ביולי 2011, פגשנו במקרה, ידידה ואני, את הגברת ארנה רוז. כשהיא שמעה שהסיור הוא על אלכסנדר רובוביץ היא סיפרה שבעלה משה למד עם אלכסנדר באותה כיתה. את ארנה הכרתי בעבר באחד הטיולים שבו שתינו השתתפנו. התקשרתי אליה וסיפרתי לה שאני מחפשת חברים שלמדו עם אלכסנדר. היא הזכירה רק את חווה זוהר שאותה הכרתי.

השיחה עם חווה זוהר התקיימה ביולי 2011. היא הייתה הראשונה מבין חברי הכיתה שאיתה שוחחתי. בכל שיחה עם החברים, תמיד שאלתי האם יש להם תמונה של אלכסנדר, אולי גם תמונה מסיום שנת הלימודים. אבל התשובה שקיבלתי הייתה שלילית. גם למשפחה לא הייתה תמונה. צריך לזכור שבאותם ימים לא היו מרבים להצטלם ומצלמות פרטיות היו רק למעטים. התמונה של אלכסנדר שברשות המשפחה היא ציור של בן משפחה מבר המצווה. המשפחה צילמה את הציור וזו התמונה היחידה שיש להם. סופר לי שבזמן חקירת המקרה, הבריטים לקחו כל דבר שהיה קשור לאלכסנדר, כולל ספרים ומחברות.

נחזור לחווה. הכרתי אותה בשנת 2005, בעקבות התנדבותי בפרויקט תיעוד של חברי ה'הגנה' בירושלים. במסגרת זו נערכו ראיונות עם פעילי 'הגנה' בתקופת המדינה שבדרך ובמלחמת השחרור (כל החומר, כולל הסיכומים שלי, נמצאים במוזיאון ה'הגנה' שבבית גולומב בתל-אביב). אחד המרואיינים היה בעלה של חוה - אלי-אליהו זוהר, שמונה למפקד פלוגת יונתן, לאחר מות מפקדו הנערץ

עודד חי. פלוגת יונתן הוקמה על ידי יהושע אריאלי, שהיה מפקד הגדנ"ע בירושלים. שמה ניתן לה על ידי דוד שאלתיאל, מפקד מחוז ירושלים, לזכר יונתן בן שאול המלך, שהיה ידיד נפש של דוד. בפלוגת יונתן היו נערים מתחת לגיל גיוס, שהשתתפו במערכה על ירושלים. ראיינתי גם את חווה זוהר במסגרת פרויקט התייעוד של ה'הגנה'.

חווה זוהר (לשעבר פרוייכוונגר), הייתה בת כיתתו של אלכסנדר בבית הספר 'מעלה'. תקופה מסוימת הם אף ישבו באותו שולחן. היא סיפרה לי על נער שקט ומופנם, שקולו כמעט שלא נשמע, אבל כשדיבר היו אלה תמיד דברי טעם, שכולם רצו להקשיב להם.

נער חרוץ ומוכשר, ישר והגון, חביב על חבריו ואהוד בכיתה. לאחר שסולק מבית הספר חשדו חלק מהחברים שהוא השתייך לאחת המחטרות, אחרים לא ידעו וחשבו שעזב מרצונו.

באחד הימים, לאחר שסולק מבית הספר, חווה ראתה אותו מרחוק בפינת הרחובות עזה ורד"ק 19. היא הופתעה לראותו, ידעה שזו לא הסביבה הביתית שלו ודיווחה על כך לש"י (שירות המודיעין של ה'הגנה', שבו הייתה חברה). הממונה עליה הסבירה לה ששם הייתה דירה סודית של הלח"י. שירות המודיעין עקב אחרי פעילי לח"י וידע על הדירה הזאת. אירוע זה העלה את חשדה של חווה, שאלכסנדר משתייך ללח"י. זמן קצר אחרי השיחה הראשונה עם ארנה טלפנתי אליה פעם נוספת ולא היה מענה. למעשה הקשר עם ארנה נותק כמעט לשלוש שנים. לאחר פגישה מקרית הקשר חודש ב־2014. הסתבר שארנה ובעלה היו בירושלים לסירוגין, הם שהו הרבה מחוץ לעיר ולכן לא היה מענה לכל הניסיונות שלי להשיגם בטלפון הביתי. צריך לזכור, שבאותה תקופה לא היו טלפונים ניידים והתקשורת התנהלה דרך הטלפון הביתי. עם חידוש הקשר, ארנה מסרה לי את שם בעלה ושמות שני חברים נוספים שהיו בכיתה עם אלכסנדר. את דברי החברים אני מחלקת בסיוור לפעמיים. חלק אני מביאה בתחנה השלישית והחלק האחר ברחוב הר"ן - אהרון (בתחנה התשיעית). יצרתי קשר עם החברים שארנה מסרה לי את שמותיהם וראיינתי אותם בטלפון. הראשון היה משה, בעלה של ארנה. הוא סיפר לי, שאלכסנדר היה תלמיד חכם, שקט, חרוץ ומסודר. על אף

שישבו זה ליד זה לא נוצרה ביניהם חברות. ועוד סיפר משה, שהוא ואלכסנדר היו מהתלמידים הגבוהים בכיתה ולכן ישבו תמיד בספסל האחרון.

עזרא יכין. הלוחם האגדי כאז כן עתה.
באדיבות עזרא יכין.

חבר קרוב מאוד של אלכסנדר בלח"י היה עזרא יכין, שזכה לכינוי 'דותן'. מפאת זהותם האידיאולוגית הם התחברו בצורה עמוקה ומשמעותית והייתה ביניהם קרבת נפש מיוחדת. גם עזרא מספר על נער שקט ומופנם, כחוש וחולמני, אבל, לדבריו, ברגע שאלכסנדר החל לדבר הפך ללבה רותחת. יחד עם השקט שאפיין אותו כל כך, הייתה בו שמחת חיים רבה. (עוד מדבריו של עזרא מובאים בהמשך).

חבר נוסף של אלכסנדר שאיתו שוחחתי הוא מרדכי קלמינוב, שאותו הכרתי באמצעות המשפחה. קלמינוב, יהודי קשיש בן 92, חי בארצות הברית. מתוך געגועים לאלכסנדר הוא יצר קשר עם המשפחה (בתחילת נובמבר 2021). השיחה עימו התקיימה בזום, בנוכחות בני המשפחה, שהזמינו אותי להצטרף לשיחתם. מיד בתחילתה הרגשתי את היחס החם והאוהב שלו אל אלכסנדר. הם היו חברי נפש עוד מלימודיהם בבית הספר 'מעלה' (על אף שלא היו באותה כיתה) וחברותם המשיכה גם בתקופה ששניהם היו פעילים בלח"י. מרדכי

מרדכי קלמינוב. באדיבות
האחינית אורנה אבן פארקר.

סיפר לנו, שבדרך כלל את הדרך לבית הספר בוקר הם עשו ביחד. מרדכי היה גר ברחוב גאולה ואלכסנדר הצטרף אליו ברחוב דוד ילין. בדרך המשותפת ניהלו הרבה שיחות נפש. הוא סיפר שאלכסנדר אהב מאוד תלמוד ויהדות ושאף ללמוד, כמסורת המשפחתית, רוקחות. מרדכי אמר שהוא חושב הרבה על אלכסנדר וכי

הרצח של חברו כואב לו עד היום. שניהם סולקו מבית הספר 'מעלה' בערך באותו הזמן, בגין חברותם בלח"י, שם היו בתאים נפרדים.

מרדכי החליט להנציח את זכר חברו בשתי צורות, האחת על קיר באוניברסיטה העברית בהר הצופים והשנייה באמצעות מלגות (על ההנצחה ראו בהמשך).

כבר ציינתי, שכאשר אלכסנדר היה תלמיד ב'מעלה' הוא הצטרף לתנועת 'ברית החשמונאים', תנועת נוער קיצונית, ממנה הגיע ב-1946 ללח"י, שם קיבל את הכינוי 'חיים'. הפעילות הראשונה המשותפת של עזרא ואלכסנדר הייתה הדבקת כרוזים. בהדבקה השתתפו שלושה נערים: אחד שומר, השני מורח דבק והשלישי מדביק. בקבוצה הקטנה שלהם עזרא היה מורח את הדבק ואלכסנדר מדביק. הם קיימו שיחות נפש עמוקות, שבהן אלכסנדר דיבר בכוז ובזעם על האנגלים, על שאיפתו להילחם בהם ולגרשם מהארץ ואף רצה להילחם נגדם בנשק.

התא של אלכסנדר ועזרא היה פעיל מאוד בהדבקת כרוזים והתעורר חשש שהבריטים החלו לעקוב אחריהם. כשהבחינו בתצפיות שהבריטים מתקרבים מיד הופסקה הפעילות והנערים התפזרו לכל עבר.

בשלב מסוים הפרידו בין אלכסנדר לעזרא ועזרא הופנה לפעילות אחרת. מפקדיו של אלכסנדר עמדו על כישוריו ועל מחויבותו לארגון והוטל עליו להקים תא חדש, שבו זכה להערצת הנערים שהיו חברי התא.

יעל בן-דב ציינה, שאלכסנדר היה חריף מאוד בוויכוחים, מאמין באידיאולוגיה של לח"י ואת כל משימותיו ביצע בקור רוח. בזכות נתונים אלה ולמרות גילו הצעיר, אפשרו לו לצאת לקורס אימונים בנשק.

אחרי שהפרידו ביניהם, עזרא סיכם עם אלכסנדר, שבמקום מסוים אלכסנדר ישאיר לו עותק מוסתר מהכרוזים, כדי שעזרא יוכל לקרוא את הכתוב. על אף ששני החברים לא היו יותר באותו תא, החברות ביניהם המשיכה ושניהם יצאו לקורס לשימוש בנשק חם ברעננה, עובדה ששימחה אותם מאוד.

הם יצאו עם עוד שני נערים מירושלים וההתרגשות הייתה עצומה. בקושי ישנו לילה קודם. הם נפגשו בשעה 07:00 בבוקר כדי לנסוע לתל-אביב, שם הם היו

אמורים בשעה 11:00 להיפגש עם איש קשר ולנסוע אתו לרעננה. הנסיעה לתל-אביב באותה תקופה ארכה כשעתיים. הם הקדימו לצאת כדי להספיק ללכת לראות את הים. אלכסנדר היה נער בן 16 וזו הייתה הפעם הראשונה שהוא נסע לתל-אביב, נסיעה שלא הייתה מקובלת באותם ימים והייתה עבור הנערים מעין הגשמת חלום.

באוטובוס הם התחלקו לשני צמדים כדי שלא לעורר חשד וישבו בפינות שונות. כשהגיעו לתל-אביב וירדו מהאוטובוס, לא ידעו את הדרך לים. הם פנו אל איש זקן ושאלו אותו מהי הדרך לים. הזקן חשב שהם מהתלים בו, כי מי לא יודע את הדרך לים, וענה להם בבדיחות הדעת "דרך הונולולו". מאז המילה "הונולולו" הפכה לקוד ביניהם, קוד ששחרר צחוק רם מפי החבורה.

אחד הנערים, עזרא יכין, היה שש שנים קודם לכן בתל-אביב באירוע משפחתי וזכר שהדרך לים עוברת ברחוב אלנבי. הם הגיעו לים וההתרגשות הייתה עצומה, בעיקר למי שרואה ים בפעם הראשונה! מראה האנשים בכגדי ים ובעיקר הנשים חשופות הזרועות והרגליים עורר אי-נוחות באלכסנדר, נער דתי וביישן והוא השפיל את עיניו.

את הקורס הזה אלכסנדר לא זכה להשלים. מטעמי ביטחון הקורס הופסק באמצע, אבל ניתנה לו ולקבוצה אפשרות להגיע לקורס השלמה וזו הייתה עבורו פעם נוספת שבה זכה לראות את הים. לאחר שהשלים את הקורס חיכה בקוצר רוח לפעילות עם שימוש בנשק, אבל זו התעכבה וכינתיים קיבלו אחריות על תא נערים חדש והמשיך להדביק כרוזים.

הקמת היחידה

המצב המדיני בארץ באותם ימים היה מורכב. הבריטים לא הצליחו להתמודד עם הפורשים מה'הגנה', חברי אצ"ל ולח"י, שאיימו עליהם עד כדי סיכון מעמדה של האימפריה באזור. ממסמכים שאושרו לפרסום בשנים האחרונות עולה, שהדרגים הבכירים הבריטיים, הנציב העליון, מפקדי הצבא והמשטרה, התייעצו בעניין עם עמיתיהם במצרים ובלונדון וגם עם הסקוטנלד-יארד. ביניהם היה פילדמרשל

מונטגומרי, גיבור מלחמת העולם השנייה. מונטגומרי זעם ואמר שבהודו יש רבע מאוכלוסיית העולם ורק 10,000 חיילים בריטים ואילו בארץ ישראל, שיש בה כמה אלפי תושבים, יש 100,000 חיילים בריטים שלא מצליחים לחסל את כנופיות לח"י ואצ"ל.

בסופו של דבר הוחלט על הקמת יחידת קומנדו קטנה וסמויה, במסגרת המשטרה, שתפעל בדרכים לא קונבנציונליות. את הרעיון להקמת היחידה אימצו הבריטים ממשנתו של אורד וינגייט. בקבוצה שהוקמה בארץ היו יוצאי יחידת ה-S.A.S (היחידה השתתפה בקרבות במלחמת העולם השנייה בצפון אפריקה) ששנים אחר כך הייתה המודל להקמת סירת מטכ"ל של צה"ל. בראש היחידה בארץ עמד הקצין ברנרד פרגוסון, שטען שיש ביכולתו לחסל את הטרור. פרגוסון היה איש צבא ותיק, אבל לא הייתה לו הכשרה של איש משטרה ולכך הייתה השפעה על מערכת היחסים עם מפקדי המשטרה כפי שנראה בהמשך, כאשר הייתה מתיחות בין השוטרים הבריטים לבין חברי היחידה, אנשי צבא, שהתחזו לשוטרים.

חברי היחידה החדשה נחלקו לשתי קבוצות, אחת הייתה אמורה לפעול באזור חיפה והצפון והשנייה באזור ירושלים, תל-אביב והשפלה. בראש תת היחידה של אזור ירושלים עמד רוי פארן, אחד הקצינים המעוטרים ביותר בצבא הבריטי, גיבור מלחמת העולם השנייה, שבמהלכה נפצע ונפל בשבי, אך הצליח לברוח מהשבי וגם מבתי חולים וחזר לשדה הקרב. אנשי היחידה הגיעו לארץ ב-17 במרץ 1947, כשהם לבושים במדי משטרה (זו הייתה גם הפעם היחידה שפארן לבש מדי משטרה).

כבר עם הגעתו של רוי פארן לארץ הוא בזז ולעג למשטרה על פעילותה ונחשלותה ביחס לחברי המחתרות. קציני המשטרה שנאו אותו, מבחינתם הוא לא היה איש משטרה אמיתי, לא עבר הכשרה של שוטר והם בזזו לו וטענו שהוא לא יודע לחקור. גם במקרה הזה מערכת היחסים העכורה באה לידי ביטוי מאוחר יותר.

היחידה מנתה עשרה אנשים. הם עברו אימונים קשים ולא שגרתיים במשך שבועיים בג'נין, נשלחו לחוף הים כדי להשתזף ולשוות לעצמם הופעה של ילידי

הארץ ולבשו בגדי חאקי כדי להיראות כמו קיבוצניקים. מטרתם הייתה להסתובב בציבור ולא לבלוט בשטח. על היחידה עוד נדבר בהמשך.

אנחנו ממשיכים במסלול הבריחה של אלכסנדר. בשלב זה, קרוב לוודאי, שאלכסנדר היה מודע לכך שהמכונית השחורה עוקבת אחריו. אנחנו מסיקים זאת מהתנהגותו. הוא האיץ את הליכתו, חצה את רחוב נרקיס והמשיך ברחוב אוסישקין, התקדם במהירות רבה והחל לחפש דרך מילוט.

4

תחנה רביעית

מנקודה זו מתחילים לרוץ.

ציון שמה של השכונה 'שערי חסד', אליה אנחנו נכנסים.

אל נקודה זו אלכסנדר היה צריך להגיע ומשם להמשיך למילוי המשימה.

תצפית לפינת רחוב אוסישקין רחוב קק"ל, לצד שמאל של המדרכה הפונה לשכונת רחביה.

רחוב אוסישקין פינת רחוב הגר"א.

נקודת מפגש: רחוב אוסישקין פינת רחוב הגר"א.

הנושאים: תצפית לפינת רחוב אוסישקין-רחוב קק"ל. לצד שמאל של המדרכה הפונה לשכונת רחביה. אל נקודה זו אלכסנדר היה צריך להגיע ומשם להמשיך למילוי המשימה. ציון שמה של השכונה 'שערי חסד', אליה אנחנו נכנסים. מנקודה זו מתחילים לרוץ.

אני עוצרת את הקבוצה בפינת אוסישקין-הגר"א ומצביעה על הפינה שאליה אלכסנדר היה צריך להגיע - רחוב אוסישקין פינת קק"ל ומשם היה עליו לפנות שמאלה לכיוון 'גן רחביה', מקום המפגש שבו היה אמור לפגוש את הבחורה ולמסור לה את הכרוזים. אלכסנדר ידע שאם ימשיך במסלול לכיוון נקודת המפגש הוא יסגיר את הבחורה שממתינה לו, ומי יודע איזה השלכות יכולות להיות לכך.

שיקול דעת מהיר הביא את אלכסנדר להחלטה לפנות לשכונת 'שערי חסד'. האם הכיר את השכונה אליה נמלט? אין אנו יודעים. אני אומרת למסיירים שכאשר ניכנס לשכונה אומר עליה כמה מילים.

כשאלכסנדר נכנס לרחובות השכונה, יצא פארן מהרכב והחל לרוץ אחרי אלכסנדר, שפנה ימינה לרחוב הראשון שראה, והוא רחוב הגר"א. הרחוב תלול, מסלול הריצה היה בירידה. אחרי מספר מטרים פנה שמאלה לרחוב פרוש, שהוא רחוב מישורי. ממנו יורדים שני רחובות, האחד שערי חסד והשני רחוב השל"ה. אלכסנדר רץ לרחוב השל"ה.

אנחנו נכנסים לשכונה בעקבות אלכסנדר ופארן שרודף אחריו.

מפינה זו (אוסישקין-הגר"א) אני מבקשת מהמסיירים לרוץ איתי ותוך כדי הריצה לחשוב על אלכסנדר הנרדף. אנחנו רצים ברחוב הגר"א ומשם לרחובות פרוש ושערי חסד. בחרתי להיכנס לרחוב הראשון - רחוב שערי חסד כדי להראות לאנשים חלק מהבנייה המקורית של השכונה, שיש בה היום תנופת בנייה עם הגעתם של עולים חדשים מארצות הברית, שרכשו בתים בשכונה וגם בגלל שהרחוב קרוב יותר לתחנה הבאה שבה נעצור.

5

תחנה חמישית

נקודת מפגש: בחלק העליון של רחוב שערי חסד.
נושאים: תיאור מצבו של אלכסנדר ברגעים אלה.

אני עוצרת את הריצה שלנו בחלק העליון של רחוב שערי חסד, עושה הפסקה של כמה דקות בריצה כדי שהמסיירים יסדירו את נשימתם וממתינה לאלה שמתקשים בריצה וקצת מתעכבים.

אני מדברת על המצוקה של אלכסנדר ברגעים אלה. דפיקות הלב שלו ודאי היו מואצות ולא רק בגלל מאמץ הריצה, אלא מהחשש מה עומד לקרות. מי יודע איזה מחשבות התרוצצו בראשו ברגעים אלה. הוא רץ מהר, על מה הוא חשב? נער בן 16.5 בסך הכול, שבכיסו כרוזים שעליו למסור ואסור לו לאחר את מועד מסירתם. האם ייתפס? ואם ייתפס - האם יעמוד בחקירה? הוא היה מודע לכך שאסור לו להיתפס עם הכרוזים. ההחלטות שקיבל היו כהרף עין, תוך כדי מרדף וחיפוש דרך מילוט. הכול כמובן השערות.

חשוב לי שבמהלך הסיור אנשים ינסו ולו במקצת לדמיין את ההרגשה של אלכסנדר באותן דקות, את המתח שהיה שרוי בו. למעשה התיעוד שיש לנו על המרדף מתחיל ברחוב השל"ה.

6

תחנה שישית

נקודת מפגש: רחוב בר זכאי ליד השדרה המרכזית, בין שני טורי הבתים, מול בית הכנסת הגר"א.

הנושאים: רחוב בר זכאי ליד השדרה המרכזית, בין שני טורי הבתים, מול בית הכנסת הגר"א, הרבנים החשובים ובתי הכנסת האחרים, שעון השמש וברכת הלבנה והחלפת המרצפות.

בהגיענו בריצה לרחוב בר-זכאי, החוצה את רחובות שערי חסד והשל"ה, אני עושה הפסקה נוספת ליד המדרגות, הנמצאות במרחב שבין שני טורי הבתים. כאן אני מציעה למסיירים אפשרות לשבת. אני גם עושה הפסקה בסיפורו של אלכסנדר ומספרת בקצרה על שכונת 'שערי חסד'. מניסיוני בסיורים פגשתי לא מעט ירושלמים שזו הייתה להם הפעם הראשונה שבה הגיעו לשכונה.

שכונת 'שערי חסד'

השכונה הוקמה בשנת תרס"ח-1908 על ידי גמ"ח 'שערי חסד', שבראשו עמד הרב נפתלי צבי פרוש. את כתיבת תקנות השכונה סיימו כשנה לאחר מכן. זו הייתה

השכונה הראשונה שהוקמה באזור הזה והיא הוקמה למען הקהילה האשכנזית הפרושית בלבד. רבים מבני משפחת פרוש היו דיירי השכונה. אימו של משה חשין הנער, שעוד נחזור להזכיר אותו, הייתה בת למשפחת פרוש.

הנחת אבן הפינה לשכונה הייתה בל"ג בעומר, בנוכחותו של הרב שמואל סלנט, רבה הראשי הבלתי מוכתר של ירושלים. מספר שנים מאוחר יותר, ערב לפני ל"ג בעומר, היה יומו הגורלי של אלכסנדר.

מבנה השכונה: השכונה כללה בית כנסת, בית מדרש, מקווה, מאפייה ובור מים, מאפיינים שהיו ברוב השכונות שנבנו באותה תקופה. ליד בור המים ערכו את תפילת 'תשליך', כמו גם חתונות. במלחמת העצמאות הבור סיפק מים לתושבים. בתי השכונה נבנו בשני טורים וסמטה ירוקה הפרידה ביניהם, כדי להבטיח את פרטיות התושבים. חלונות הבתים נבנו כך, שלא השקיפו זה לדירתו של השכן והתקיים בהם הפסוק: "מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל" (ברכת בלעם לעם ישראל). אנחנו נמצאים באמצע הסמטה.

אני מציינת שיש סיפורים רבים על תושבי השכונה ועל ההווי המיוחד ששרר בה. אנחנו רק עושים טעימה קטנה מהשכונה.

אני מזכירה שני רבנים חשובים, יידועי שם, שהיו רבני השכונה. כבוד הרב משה יעקב חרל"פ, מי שהיה תלמידו המובהק של הרב קוק זצ"ל (נדבר עליו בהמשך הסיוור בקשר לאלכסנדר) וכן כבוד הרב שלמה זלמן אוירבך זצ"ל, שמעבר להיותו רב השכונה היה גדול פוסקי הדור, ידוע בצניעותו, בהנהגתו וכן באהבת האדם באשר הוא.

היות ואנחנו עומדים מול בית כנסת הגר"א, אני מסבה את מבט הקבוצה לעבר שעון השמש שעל קיר בית הכנסת ומספרת על השען משה שפירא, שהיה אוטודידקט, תכנן ובנה את השעון הזה ומוסיפה שהוא תכנן ובנה גם את שעון השמש ב'מחנה יהודה'.

אני מבקשת מהמסיירים להעיף מבט אל הקיר שבו כתובה ברכת הלבנה באותיות קידוש לבנה, מספרת על החלפת המרצפות (הבלטות) בבית הכנסת: כשבנו את

בית החולים 'הדסה' בעין כרם רצו לשוות למקום בנייה ירושלמית אמיתית על ידי כך שהרחבה של המקום תהיה מרוצפת במרצפות אבן, כמו בשכונות הוותיקות שבירושלים. הנהלת 'הדסה' באה בדברים עם הוועד המנהל של בית הכנסת ולאחר ששכנעו אותם והבטיחו שירצפו את בית הכנסת בריצוף מודרני, הסכים הוועד לפרק את המרצפות שבקומה הראשונה ולתתן ל'הדסה'. המלאכה החלה. הפועלים הספיקו לפרק את המרצפות שבקומה הראשונה, את הכניסה והחדר השמאלי, אבל כשרצו להמשיך בפירוק, עמד הגבאי הקשיש ר' שמואל פפרמן לרנר ובגופו חסם את המשך העבודה. בדמעות הוא אמר להם: "איך אפשר לקחת מרצפות שספוגות בדמעות של מתפללים משנים רבות ולהחליפן במרצפות חדשות?" לא עזרו כל הניסיונות לשכנעו ובסופו של דבר הוא ניצח ואכן החדר הימני של בית הכנסת, חדר מתפללי 'הוותיקין', נשאר עם מרצפות האבן המקוריות. את הסיפור הזה שמעתי בסיור שערך עורך הדין שבתאי זכריה ז"ל במסגרת סיורים של עיריית ירושלים.

רחוב בר זכאי מול בית הכנסת הגר"א.

רחוב בר זכאי מול בית הכנסת הגר"א.

אני מזכירה עוד שני בתי כנסת שנבנו מאוחר יותר ושניהם קשורים לסיפורו של אלכסנדר. אני מתקדמת עם המסיירים ברחוב בר זכאי לכיוון בתי הכנסת.

הראשון, בית הכנסת 'קהל חסידים', שנבנה בשנת 1930 בעקבות החסידים שבאו לגור בשכונה והשני בית כנסת של חסידות ברסלב ובשמו המלא 'אוהל אסתר ברסלב'. הוא הצמוד לבית כנסת 'קהל חסידים' והכניסה אליו היא מרחוב השל"ה.

(הבטחתי למתפללי בית הכנסת ברסלב לספר את סיפור בית הכנסת. אני מקיימת את הבטחתי, אבל מציינת שהדבר נתון לשיקולו של כל מדריך. על בית הכנסת ראו נספח 1).

7

תחנה שביעית

נקודת מפגש: רחוב בר זכאי פינת רחוב השל"ה. ליד בית הכנסת 'קהל חסידים' והמשכן בית כנסת 'אוהל אסתר'.

הנושאים: איתור מקום הדלקת המדורה ותצפית למקום. הנערים בהכנות למדורה והצטרפותם לריצה של אלכסנדר הבורח מפארן. נקודת ההתחלה של התיעוד. המקווה, ריצה בסמטה המקבילה לרחוב בר זכאי.

אנחנו ממשיכים בסיור. עומדים ברחוב השל"ה פינת בר-זכאי, אחד הרחובות שבהם אלכסנדר רץ ואני מספרת על מה שקרה לפי התיאור של הנער משה חשין. למעשה מנקודה זו מתחיל התיעוד של הבריחה והמרדף.

הנער משה חשין.
התמונה באדיבות הבן, יצחק חשין.

בעת האירוע משה היה נער בן 13.5, תלמיד בתלמוד תורה 'עץ חיים' וכך סיפר: היה זה ימים אחדים לפני ל"ג בעומר, בשעות הערב הוא עסק - עם חבריו מאיר כהן ויעקב יעקובסון ועוד שלושה חברים (שלא נקב בשמותיהם) - באיסוף עצים וסמרטוטים למדורה. המגרש שבו הם היו היה מאחורי בית הכנסת 'קהל חסידים'. תוך כדי עיסוקם הם שמעו לפתע קריאה: "גנב, גנב". משה הפנה מבטו לעבר המקום שממנו נשמעו הקריאות וראה נער רזה רץ ואחריו גבר בלונדיני, לבוש חאקי. הנער צעק "גנב, גנב", הגבר הבלונדיני

שתק. הדבר היה תמוה בעיניו ובעיני חבריו, שהרי היה מתאים שהמבוגר יצעק "גנב, גנב" וירדוף אחרי הנער (שלכאורה היה הגנב), אבל פה הדברים היו הפוכים. כנראה שאלכסנדר רצה לעורר תשומת-לב ולקרוא לעזרה.

סקרנותם של הילדים התעוררה והם עזבו את עיסוקם והחלו לעקוב אחר המרדף עד לתפיסתו של אלכסנדר.

בהכנת הסיור, המקום הראשון שחיפשתי היה המגרש שבו הילדים עסקו בהכנות למדורה, כי זו למעשה הייתה נקודת התחלת הקשר שלהם עם אלכסנדר. חיפשתי את המגרש, הסתובבתי ברחוב, הקפתי את בית הכנסת 'קהל חסידים' ואת בית הכנסת 'אוהל אסתר' הצמוד לו וראיתי מאחור חצר קטנה, שלא מתאימה להדלקת מדורה. שאלתי אנשים אם הם יודעים איפה היו נוהגים להדליק מדורות בשכונה, אבל איש לא ידע. עברתי מבית לבית עד שהגעתי לביתה של גברת אסתר (כפי שסופר במבוא), שאמרה לי שאחרי קום המדינה נבנה בית גדול על כל שטח המגרש, שבו הילדים עסקו בהכנת המדורה, שהיה בקצה רחוב ברזכאי פינת קק"ל, ברחוב שבו אנו עומדים. אני מבקשת מהמסיירים להפנות מבטם לעבר רחוב ברזכאי פינת קק"ל ולדמיין את הילדים עסוקים בהכנת המדורה, כשלפתע הם שומעים את הקריאות "גנב, גנב" ורואים נער צעיר רץ במהירות ואחריו איש מבוגר המנסה לתופסו.

אלכסנדר המשיך לרוץ בירידה של רחוב השל"ה, עבר ליד בתי הכנסת 'קהל חסידים' ו'אוהל אסתר', בפניה פנה לסמטה צרה שבה כניסה למקווה. בסוף הסמטה עלה לסמטה העולה לרחוב בר־זכאי ומשם בעלייה לרחוב קק"ל, כשהוא כל הזמן מחפש דרך מילוט.

כהרגלי, לפני סיור אני עורכת סיור מקדים וכך עשיתי לפני הסיור בשנת 2013. להפתעתי בסיור המקדים גיליתי, שחלק מהמסלול בקטע זה חסום. הסתבר שבית הכנסת 'קהל חסידים' נמצא בשלבי בנייה ואי־אפשר להמשיך במסלול. תכננתי חלופה כדי לא לוותר על הכניסה לסמטה.

היות ולא יכולנו להשלים את המסלול כפי שאלכסנדר עשה, חילקתי את מסלול הבריחה לשניים. רצנו ברחוב השל"ה עד למעבר החסום בחלק האחורי של בתי הכנסת 'קהל חסידים' ו'אוהל אסתר', שם נמצא המקווה. עלינו בחזרה ברחוב השל"ה לרחוב בר־זכאי, הקפנו את הבניין מבר־זכאי וירדנו לחלק האחורי מהצד השני. רצינו שמסירים יראו את המקום משני הצדדים. את העלייה, שהיא מרוצפת, עשינו שוב בריצה.

מעלה קק"ל.

נחזור לאלכסנדר. הוא רץ במעלה רחוב קק"ל ואז פנה ימינה לרחוב הר"ן - אהרון. פארן דולק אחריו והילדים אחריהם, כשאלכסנדר, ככל הנראה, ממשיך לחפש כל הזמן דרך מילוט.

רחוב הר"ן - אהרון בדרך לסמטה.

8

תחנה שמינית

מעבר לתחנה
הבאה.

בריחתו של
אלכסנדר.

השאלות של
מאיר לפראן.

תפיסתו
הראשונה של
אלכסנדר.

הסמטה. כניסה
מרחוב הר"ן -
אהרון מתחת
לפנס. כל הדרך
בריצה.

נקודת מפגש: הסמטה. כניסה מרחוב הר"ן - אהרון מתחת לפנס. כל הדרך בריצה.

הנושאים: תפיסתו הראשונה של אלכסנדר. השאלות של מאיר לפראן. בריחתו של אלכסנדר.

אנחנו ממשיכים בעקבות אלכסנדר. הוא נכנס לרחוב הר"ן - אהרון, פנה לסמטה הנמצאת ליד הבית הפינתי מספר 10 (לכין מספר 12) וגם אנחנו נכנסים.

הערב כבר החל לרדת והיה קצת חשוך. במקום היה מוצב פנס לתאורת רחוב. הנערים עצרו ליד הפנס וראו כיצד פארן תופס את אלכסנדר. מאיר כהן, אחד הנערים שהשתתף במרדף, ידע מעט אנגלית ושאל את פארן מי הוא. פארן ענה שהוא שוטר. הנער המשיך ושאל - מדוע אתה עוצר אותו ופארן ענה, כי הוא גנב. אלכסנדר הגיב באומרו "לא נכון, לא נכון". הנערים שאלו את אלכסנדר מי הוא והוא ענה "לא חשוב, לא חשוב" ומלמל משהו נוסף שהם לא הבינו.

תוך כדי השאלות פארן הוציא תעודת שוטר להראות לנערים. אלכסנדר כנראה הרגיש שלפיתתו של פארן התרופפה, ניצל את המצב, השתחרר ממנו והחל לברוח.

בזמן שעמדנו מתחת לפנס וסיפרתי לקבוצה את אשר אירע, הצטרף אלינו אחד השכנים והקשיב לדבריי. כאשר סיימתי ורצינו לעזוב את המקום ולהמשיך לרוץ במסלול הבריחה של אלכסנדר, אמר לי השכן, בנוכחות כל הקבוצה, שאת הפנס שעליו אני מספרת הוא התקין בהסכמת העירייה, אחרי קום המדינה, וכי הסמטה, שבה אנו עומדים, כלל לא הייתה. אמרתי לו מיד שאני בטוחה בדבריי. לא רציתי להתווכח ובליבי החלטתי שאבדוק את הנושא. אחרי הסיור עברתי שוב בשכונה ופגשתי את אותו שכן, שכבר דיבר אחרת ואמר שייתכן שאכן הייתה שם סמטה ובאשר לפנס הרחוב, הוא בעצם לא יודע מה היה שם קודם.

באותו סיור השתתף ידידי אפרים שלאין, בעבר מנהל בכיר במינהל התכנון ומתכנן הוועדה לתשתיות לאומיות. כאדם שבקי בקריאת מפות ביקשתי ממנו שיבדוק את מפות השכונה משנת 1947. עוד באותו הלילה התקשר אלי אפרים ואמר שאני צודקת. אכן הייתה שם סמטה ובספרו של פרופ' יהושע בן-אריה ירושלים היהודית החדשה בתקופת המנדט מופיע תרשים השכונה, עם הסמטה (עמוד 396). במקביל, פניתי למכרה שלי, הגברת צפורה אנסבכר (לבית ד"ר מרדכי בוקסבוים), שגרה בשכונה שנים רבות מילדותה בשנת 1936. גם היא אישרה בפניי שהייתה שם סמטה, שהחלה ברחוב אבן שפרוט והמשיכה בעלייה די תלולה לרחוב אהרון - הר"ן וגם היה פנס בקצה העלייה. היום הסמטה היא חלק מרחוב אהרון. צפורה סיפרה לי, שכילדים הם נהגו לעלות בסמטה ולעבור דרכה לכיוון רחוב הר"ן כדי לקצר את הדרך. אחרי הקמת המדינה נבנה בית בשטח שבתחילת הסמטה, ברחוב אבן שפרוט. כיום, רק החלק העליון של הסמטה קיים. הסמטה מתועדת בכתובים באופן חד-משמעי.

תחנה שמינית

בחזרה למרדף: אלכסנדר יצא מהסמטה ופנה בריצה לצד השמאלי של רחוב אהרון (הר"ן), כלומר הוא חזר על עקבותיו לכיוון רחוב קק"ל. פארן אחריו והנערים אחריהם. כנראה שבאמצע רחוב אהרון פארן הדביק את אלכסנדר ותפס אותו פעם נוספת (איך ציון מדויק של המקום).

הסמטה והפנס.

9

תחנה תשיעית

נקודת מפגש: יציאה מהסמטה לרחוב הר"ן-אהרון. עצירה באמצע הרחוב. **הנושאים:** המשך דברי חברי הכיתה על אלכסנדר. דברי יעל ועזרא יכין.

באמצע רחוב אהרון אני עושה הפסקה במסלול הריצה ומספרת עוד על אלכסנדר, על פעילותו וסיפורי חבריו לספסל הלימודים בבית הספר התיכון 'מעלה'.

דברי החברים מהכיתה

החבר השלישי שראיינתי ב־2014 היה אריה מצקר, בן כיתתו של אלכסנדר. שוחחתי אתו שלוש פעמים בהפרש זמנים. כל פעם קיוויתי שיוכל להוסיף עוד פרטים ואולי גם אקבל תמונה. הוא סיפר שזו הייתה כיתה קטנה ועל אף שהוא למד עם אלכסנדר, הם לא היו חברים קרובים. הוא זכר אותו היטב, את השקט והחוכמה שלו והדגיש שאלכסנדר לא כל כך הרבה להתרועע עם בני הכיתה וגם לא אהב להצטלם, תמיד התחמק מכך (קרוב לוודאי מפאת הסודיות של חברותו

בלח"י). לדבריו, אלכסנדר לא השתתף באימוני חג"ם - אימוני גדנ"ע לקראת הצטרפות ל'הגנה'. כשאלכסנדר הפסיק להגיע לבית הספר החברים לא ידעו שהוא סולק. הם חשבו שעזב מרצונו ורק לאחר זמן מה נודע להם שהוא סולק בגלל חברותו בלח"י.

דוד נבו

דוד נבו, החבר הרביעי, היה חבר קרוב מאוד של אלכסנדר. היו אתו שיחות רבות, חלקן ארוכות, הראשונה גם היא ב־2014. דוד התרגש מאוד כשפניתי אליו בעניינו של אלכסנדר. הוא ציין, שהעלאת שמו של אלכסנדר מעוררת בו זיכרונות רבים והתרגשות ודיבר עליו באהבה רבה. הוא כינה אותו אלכס ואמר "שהיה נער טהור". הוא סיפר לי על הצטיינותו של אלכסנדר במתמטיקה ובפיסיקה והדגיש שהוא היה החבר היחיד שאלכסנדר הזמין

אליו הביתה מספר פעמים. למרות השיחות הרבות שניהלנו הוא כתב לי מכתב מרגש בכתב ידו על החברות ביניהם (ראו נספח 3).

נבו, אדם לא בריא, שגר בתל-אביב, סיפר לי שבתחילת שנות ה-2000 פגש את המורה שלהם לפיסיקה (נחום קריסטיאני פולר, שהיה כבר קרוב לגיל מאה, אדם ערירי). המורה סיפר לו, שלאחר שחילק את כל המבחנים לתלמידים נשאר אצלו המבחן של אלכסנדר והוא לא ידע מה לעשות אתו. נבו, שחשב שלדפי המבחן יש ערך היסטורי, הציע למורה הקשיש למוסרו לארכיון של לח"י. הוא לא ידע מה בסופו של דבר המורה עשה עם המבחן, אבל פרט מעניין הוא, שהמורה שמר את הבחינה כל השנים האלה. ניסיתי לחפש בני משפחה עם שמו של המורה, אך לא הצלחתי לאתר איש.

גם את נבו שאלתי לגבי תמונות, בעיקר לאור העבודה שהיו חברים קרובים, אך גם הוא ציין שאלכסנדר סרב להצטלם ואין לו שום תמונה אתו.

נבו היה בטוח שאני בת משפחה של אלכסנדר, אך כשסיפרתי לו שאני מדריכת סיורים ואומנם הכרתי כמה מבני משפחתו של אלכסנדר, אבל אין לי קרבה

משפחתית אליו ושאני מתמסרת להנצחת זכרו, הדבר מאוד ריגש אותי. לאחר פסק זמן שלקחתי מסיבות אישיות, התקשרתי אל דוד נבו. הוא כבר היה קרוב לגיל 90, עוד יותר חולני. הוא שמח מאוד לשמוע את קולי ואמר לי כבמעין צוואה: "אל תשכחו את השם של הנער היקר הזה". ביקשתי שוב שיחפש תמונה עם אלכסנדר, אך כל מה שמצא הייתה תמונה שלו כחייל בתש"ח ותמונה שלו מהזמן האחרון.

הפצת הכרוזים ודברי יעל עזרא

כפי שציינתי, הפצת הכרוזים נעשתה על ידי הדבקתם במקומות ציבוריים, ליד קונסוליות, סניפי דואר ומקומות שבהם התקיימו אירועי תרבות. מספר עזרא יכין: באחת הפעמים נערכה בקולנוע 'אדיסון' אסיפה שאליה הוזמנו מרצים ידועי-שם, שמשכו קהל רב. אלכסנדר והוא הגיעו לאספה עם כמות נכבדה של כרוזים שהיו מוסתרים מתחת לחולצתם. הם התיישבו באולם וכאשר הסתיים האירוע והקהל קם על רגליו לשירת ההמנון, ברגע מסוים העיפו את כל הכרוזים באוויר ושאלו בתמימות את מי שתפס את הכרוזים מה כתוב בהם. הם יצאו מהאולם ועל אף שהיו בחוץ שוטרים, שערכו חיפוש על העוברים ושבים, הצליחו לחמוק מהם בשלום.

אלכסנדר נהג לומר "שההנהגה מדברת אל הקירות ולח"י מדבר דרך הקירות".

עזרא יכין מספר בספרו, כי סמוך להוצאתם להורג של משה ברזאני ומאיר פיינשטיין הייתה לו שיחה עם אלכסנדר, שבה אלכסנדר אמר לו: "אני מקנא בך, שמלאו לך כבר 18, ולי עוד לא מלאו 17 שנה". עזרא שאל אותו מה פשר האמירה הזאת ועל כך השיב אלכסנדר: "על פי חוקי האנגלים, אם ייתפסו אותי הם לא יוציאו אותי להורג, כי אני עדיין מתחת לגיל 18". "מוטב שכך", ענה לו עזרא, "כך יש לך סיכויים טובים יותר להמשיך ולהילחם", אבל אלכסנדר לא השתכנע. לעלות לגרדום, הסביר לחברו, זו זכות גדולה, וכל תלייה מקרבת אותנו לגאולה. אלה לא היו דיבורים בעלמא מצדו של אלכסנדר, הוא באמת ובתמים האמין בכך והיה נכון להקריב את נפשו למען המולדת. המוות היה כל הזמן באוויר, מבחינתו.

יעל בן-דב, המפקדת שלו בלח"י, סיפרה שפעם אמר לה, שהוא מצטער שאין לו קול ערב, וכששאלה אותו מדוע זה חשוב, ענה לה, שבזמן שעולים לגרדום נוהגים לשיר את 'התקווה' והוא חושש שקולו לא יישמע יפה.

המשן הסיור

לאורך כל המרדף והבריחה אפשר לראות שאלכסנדר לא מאבד תקווה להינצל ומחפש דרך להימלט. הוא הצליח להשתחרר מאחזתו של פארן (גם בפעם השנייה) והמשיך במנוסתו. ברחוב הר"ן (אהרון) אני מבקשת מהמסיירים לרוץ לכיוון רחוב פרוש, החוצה את רחוב קק"ל.

במרכז התמונה: השופט בדימוס משה רביד רובוביץ.

10

תחנה עשירית

נקודת מפגש: פינת רחוב רחוב קק"ל-פרוש.

הנושאים: הגדר. הכרוזים. הנער משה חשין. דברי חיה. תפיסתו הסופית של אלכסנדר.

לפי התיעוד, ליד המכבסה שברחוב פרוש, פארן תפס את אלכסנדר פעם נוספת. בתחילת הדרך, בהכנת הסיור, חיפשתי את המכבסה ולא מצאתי. שאלתי אנשים ואף אחד לא זכר וידע לענות לי. בפגישתי עם גברת אסתר (כפי שמתואר במבוא) היא אמרה בתחילה שלא זכורה לה מכבסה, אך לאחר שביקשתי ממנה, חשבה שוב והחלה לשחזר את כל מה שהיה ברחוב ואז נזכרה שאכן בפינת הרחובות פרוש-קרן קיימת הייתה מכבסה. נקודה זו ממש קריטית לסיפור שלנו, כי בה אלכסנדר נתפס סופית ופה נגזר דינו.

תמונת הגדר. שנת 2024.
לאחרונה נפתחה במקום פיצרייה.

תמונת הגדר. מתוך הארכיון של
משה חשין. שנת תשל"א-1971.

בכוחותיו האחרונים ניסה אלכסנדר להשתחרר מאחיזתו השלישית של פארן, אבל כנראה שכבר היה חלש מידי והבין שלא יצליח לברוח. יש לשער שבאותו זמן שמח שהתפטר מהכרוזים שהוסתרו בכיסו.

כדי להבין את מעשהו האחרון של אלכסנדר יש להכיר את תמונת המקום. הבית שלידו נתפס היה בית פינתי שסביבו גדר נמוכה. אלכסנדר התכופף על הצד ונשען על הגדר. בשניות אלה, ככל הנראה, פארן עוד לא תפס את אלכסנדר. מעבר לגדר עמד הנער משה חשין (הנערים רצו כל הזמן בעקבותיו של אלכסנדר). אלכסנדר לחש לו, שיכניס את היד לכיס מכנסיו ויוציא כל מה שיש בתוכו. עמידתו של אלכסנדר אפשרה למשה להכניס יד לכיסו. משה חשש שמא יש בכיס אקדח, אבל בכל זאת הכניס את ידו והוציא את הכרוזים, שאותם מיהר להשליך לפח אשפה סמוך, בלי שפארן הרגיש. מרגש לחשוב, שברגעיו האחרונים אלכסנדר חשב איך לא לאפשר לפארן לקחת ממנו את הכרוזים. את עצמו לא הצליח להציל, אבל את הכרוזים כן.

דברי חיה

חיה, אחותו הקטנה של משה, שהשתתפה גם היא במרדף של הנערים הרצים אחרי אלכסנדר ופארן, אישרה בדיעבד את סיפורו של אחיה. היא חזרה על הדברים פעמיים, כאילו התיאור עדיין חי מול עיניה. זה היה גם הדבר הראשון שסיפרה בהתרגשות רבה. היא זכרה את המאבק בין הנער (שאז לא ידעה את שמו) לבין המבוגר. היא ציינה שהמבוגר תפס את הנער חזק, הפיל אותו ארצה, סובב אותו וקשר את ידיו מאחורי גבו. אחר כך הרים אותו והחל לגרור אותו במעלה רחוב קק"ל לעבר רחוב אוסישקין. הנערים אחריהם. גם משה ציין שפארן לפת את ידיו של אלכסנדר בחוזקה, אולי אזק אותו מאחורי הגב, כך שלא אלכסנדר לא היה שום סיכוי להשתחרר והוא הפסיק את המאבק ביניהם.

הסיפורים של שני הילדים זהים (על אף שסופרו בהפרש של שנים) מה שמוכיח את אמינותם.

עוד מילה על המכבסה: באחד הסיורים השתתף אדם שהיה גר בשכונה בשנות ה-50. הוא סיפר לי שבאותן שנים פעלה במקום מכבסה. המקום נקרא 'עזרא את דאוס', אחד הבעלים היה עזרא בן-אליהו, אביו של איתן בן-אליהו, לשעבר מפקד חיל אוויר. ככל הנראה, מכבסה זו הייתה המשך של אותה מכבסה (שפעלה ב-1947) שחיפשתי ב-2010. בזמן שחיפשתי פעל במקום בית קפה שכונתי והיום יש במקום מיני-מרקט.

אנחנו עולים ברחוב קק"ל לרחוב אוסישקין.

11

תחנה אחת-עשרה

נקודת מפגש: פינת רחוב אוסישקין-קק"ל. תצפית לכיוון צד שמאל של המדרכה, פינת רחוב אוסישקין-הגר"א.

הנושאים: השכונה שאליה נכנסנו. מבט אל השלט. מקום חטיפתו של אלכסנדר. המכונית השחורה. הפעם האחרונה שבה נראה אלכסנדר.

אנחנו חוצים את הכביש במעבר החצייה ועומדים בפינת אוסישקין-קק"ל. פארן גרר את אלכסנדר לרחוב אוסישקין ואז הגיחה המכונית השחורה, שמספרה היה 993 ונעצרה לידם. הדלת נפתחה במהירות ואלכסנדר נדחף פנימה בכוח. זה היה הרגע האחרון שאלכסנדר נראה בחיים. שעת החטיפה הייתה בסביבות 19:30 עד 20:00, התאריך: 6.5.1947, ט"ז באייר תש"ז.

במכונית היו עוד שלושה אנשים, שוטרים. הם נסעו לכיוון רחוב בצלאל ונעלמו מהעין. יחד איתם נעלם לעד אלכסנדר הי"ד.

לאירוע היו עדים הנערים, אבל גם מבוגרים אחדים. אף אחד לא התערב. הנערים חזרו למקום שבו עסקו בהכנת המדורה. כשהשיך לגמרי, פנו לבתיהם.

אני מפנה את תשומת-לב המסיירים ומצביעה על השלט הנמצא מספר מטרים מהפינה, המוצב על קיר בית הספר אוולינה דה רוטישלד. אני אומרת למסיירים שבמקום הזה עצרה המכונית שחטפה את אלכסנדר וזוהי גם התחנה האחרונה בסיוור.

עוד מבט לכיוון פינת רחובות אוסישקין-הגר"א, לצד השמאלי של המדרכה, המקום שבו עמדנו לפני שנכנסנו לשכונה. זו הפינה שדרכה רץ אלכסנדר ונכנס לשכונת 'שערי חסד'. נכנסנו לשכונה והתחלנו לרוץ. אני רוצה שהמסיירים יראו פעם נוספת את הדרך הקצרה שאלכסנדר היה צריך לעבור מאותה פינה לפינה שבה אנחנו עומדים עכשיו. אני מוסיפה ואומרת, שאלכסנדר כמעט הגיע ליעדו 'גן רחביה' כשנתפס, וכי מהפינה שבה אנחנו עומדים המרחק ל'גן רחביה', שהיה היעד אליו שאף להגיע, קצר ביותר. וכך הפך הדבר הכי קרוב לכי רחוק...

ליאורה קרויאנקר וציפה ליד שלט ההנצחה.

12

תחנה שתיים-עשרה

פראן בקנדה.
חרוטי והנקמה
בפארן.
האח שנהרג.
ניסיונות
המשפחה ליצור
קשר עם פארן.
הנצחה.

מחנה אלנבי.
מסדר הזיהוי.
בריחת פארן
פעם נוספת.
נקמת לח"י.
המשפט.

ציון לשבח של
שני עיתונאים
יהודים.
המכתב לאם
מרים.
ועדת אונסקו"פ.

המשטרה.
ממשלת המנדט.
מודעת
המשפחה
בעיתון.
הכובע.
בריחת פארן.

האירועים אחרי
החטיפה.
המשפחה.
האחים.
לח"י.

מדרגות גימנסיה
רחביה. מבט
לגינה - היעד של
אלכסנדר שלא
הושלם.

נקודת מפגש: מדרגות גימנסיה רחביה. מבט לגינה - היעד של אלכסנדר שלא הושלם.

הנושאים: האירועים אחרי החטיפה. המשפחה. האחים. לח"י. המשטרה. ממשלת המנדט. מודעת המשפחה בעיתון. הכובע. בריחת פארן. ציון לשבח של שני עיתונאים יהודים. המכתב לאם מרים. ועדת אונסקו"פ. מחנה אלנבי. מסדר הזיהוי. בריחת פארן פעם נוספת. נקמת לח"י. המשפט. פראן בקנדה. חרוטי והנקמה בפארן. האח שנהרג. ניסיונות המשפחה ליצור קשר עם פארן. הנצחה.

אנחנו שמים פעמינו לגימנסיה רחביה, שברחוב קק"ל. בכניסה לגימנסיה גרם מדרגות רחב. המסיירים מתיישבים על המדרגות. אני מפנה את מבטם לעבר 'גן רחביה', המקום שאלכסנדר היה צריך להגיע אליו כדי למסור את הכרוזים לנערה שהמתינה - שרה הויזמן שמה. הפרט הזה נודע לי בעקבות הסרט הבריטי על הפרשה Mandat for murder. אני חוזרת ומדגישה בפני המסיירים שמכאן,

מדרגות הגימנסיה.

ממדרגות הגימנסיה, אפשר לראות היטב איזה מרחק קצר נשאר לאלכסנדר לעבור בטרם ישלים את משימתו.

אני מבקשת להזכיר את מה שאמרתי קודם ולהדגיש לנוכחים, שבאותו יום אלכסנדר התנדב למשימה. זה לא היה היום שבו הוא היה אמור לצאת לפעילות. אבל כדרכו, התנדב בלי כל היסוס.

האירועים אחרי החטיפה

ברצוני להקדים ולומר, שלפי המסמכים שהותרו לעיון בשנים האחרונות, מסתבר שבזמן שהמשפחה החלה בחיפושים אחר אלכסנדר הוא כבר לא היה בין החיים.

לפי אחד המסמכים, שנכתב על ידי מי שהיה מפקד משטרת ירושלים והתבקש לחקור את הפרשה, ב־24.6.1947 הוא כתב, שבליל ה־6.5, ערב החטיפה, חיילים בריטים שעמדו במחסום מהיציאה מירושלים לכיוון יריחו רשמו פעמיים מעבר של מכונית משטרה, שמספרה N491 במחסום מבלי לציין את יעד הנסיעה.

השעה שבה המכונית עברה במחסום לכיוון יריחו הייתה 21:09. המכונית חזרה לירושלים ב־23:59, דקה לפני חצות. שם הנהג, כך הופיע בתיעוד, היה 'פראנאד'. היום אנחנו יודעים, שזו הייתה המכונית שבה הסיעו את אלכסנדר. ככל הידוע בתוך הזמן הזה הוא נרצח.

לפי עדות בדואים שהיו באזור, אלכסנדר נרצח בוואדי קלט. בטרם מותו עבר עינויים, אבל לא מסר שום מידע. הבדואים סיפרו שאלכסנדר הופשט מכל בגדיו, שאותם שרפו כדי להעלים ראיות. הגופה הושחתה ונשארה בשטח, בתקווה שבעלי החיים שהסתובבו באזור יאכלו את מה שנשאר ממנה.

חזרה להתפתחות האירועים אחרי החטיפה. בחלק זה של הסיור אנחנו מתמקדים בתמונה יותר כללית ואני מדברת על ארבעה נושאים: המשפחה, לח"י, המשטרה וממשלת המנדט.

השעות הראשונות אחרי החטיפה

משבושש אלכסנדר לחזור לביתו החלו ההורים לדאוג. בחצות הודיעו לאח נחמיה, שגר ב'גבעת שאול', שאלכסנדר־סני לא חזר הביתה וההורים מאוד מודאגים.

נחמיה, יחד עם האח יעקב, יצאו מיד לחפשו בכל מקום שעלה בדעתם ששם יוכלו למצוא אותו. הם חיפשו כל הלילה, אך ללא תוצאות.

בבוקר פנו למשטרת 'מחנה יהודה' ודיווחו על היעדרו. השוטרים בתחנה קיבלו את הודעת האחים ואמרו שאין להם שום מידע בקשר לכך.

במשך היום האחים המשיכו בחיפושים.

משחלפו מספר ימים ללא תוצאות, החליטה המשפחה לפרסם מודעה בעיתון 'ידיעות אחרונות'. המודעה פורסמה ביום שני, 12.5.1947, שישה ימים אחרי החטיפה, ובה פרטים על אלכסנדר. ליד המודעה הופיעה תמונתו של אלכסנדר, התמונה היחידה שהייתה בידי המשפחה, שהיא למעשה צילום של ציור שקרוב משפחה צייר את אלכסנדר ביום בר המצווה שלו. ידידה סיפרה לי, שבשנה

האחרונה המשפחה תרמה את התמונה למוזיאון מורשת לח"י.

כבר באותו יום שני, אחד הנערים בתלמוד תורה 'עץ חיים' ראה את עיתון 'ידיעות אחרונות' עם התמונה. הוא הראה את העיתון למשה חשין, אף הוא תלמיד במקום. משה מיד זיהה את אלכסנדר, הנער הנרדף, וביקש רשות מהמלמד ללכת הביתה. בבית ביקש מאביו לאפשר לו לספר את שאירע למשפחת אטינגר, שגרה בשכונה סמוכה - 'נחלת צדוק', ברחוב כהנוב, והייתה לה קרבת משפחה עם משפחת רובוביץ (גברת אטינגר הייתה בת דודתו של אלכסנדר). משפחות חשין ואטינגר היו בקשרים טובים. האב עודד את בנו לגשת אליהם ולספר את מה שידע.

בעקבות המודעה בעיתון אנשים שונים התחילו להגיע לבית משפחת רובוביץ ברחוב דוד ילין.

במרפסת הבית המשפחה מצאה פתק כתוב בכתב יד ילדותי, שבו נכתב שאלכסנדר נחטף והכובע של החוטף נמצא אצל קמינצקי מ'שערי חסד'. את הפתק כתבו שלושה מהנערים שהשתתפו במרדף. הם כתבו את שמותיהם וכתובתם וציינו שיש כובע (הכובע היה אצל קמינצקי). פרטי הנערים:

יעקב יעקובסון, רחוב זוננפלד, שערי חסד.

מאיר כהן, רחוב אבן גבירול, רחביה.

משה חשין, רחוב השל"ה, שערי חסד.

כשאלכסנדר לא הגיע לנקודת המפגש ב'גן רחביה' הנערה שחיכתה עזבה את המקום, בלי לדעת מה קרה. בלח"י היה מקובל, שאחרי סיום המשימה היו מתכנסים ומדווחים על ביצועה. אם לא הגיעו למפגש הראשון בגלל מעקב או מכל סיבה אחרת, היו מגיעים למפגש נוסף. אלכסנדר לא הגיע לאף מפגש ובמקביל החלו להתרוצץ שמועות שנער ממחלת לח"י נחטף. בלח"י חששו שמדובר באלכסנדר.

היום בוד ההגדרה מס. 11 של סדרת הפרסים החדש

ידיעות אחרונות

מספר 30 תחנה שתיים עשרה | 11.11.2011 | 11:00 | 11.11.2011 | 11:00 | 11.11.2011 | 11:00

ביום ההכרעה בוועדה הפוליטית על ועדת החקירה

גרומיקו חזר בו מהצעה פרו-יהודית

סנטור פפר מאשים שהבריטים עשו יד אחת עם הערבים לבטול המנדט

החוקר, פוליטיקאי וסנטור אמריקאי, גרומיקו חזר בו מהצעה פרו-יהודית שהגיש בועדת החקירה על המנדט. חזרה זו באה כהכרעה על הצעתו של הסנטור ג'ון פפר, שביצע את המנדט. פפר הציע להגות את המנדט, אך חזר בו מהצעה זו לאחר שהגיש הצעה פרו-יהודית.

החוקר, פוליטיקאי וסנטור אמריקאי, גרומיקו חזר בו מהצעה פרו-יהודית שהגיש בועדת החקירה על המנדט. חזרה זו באה כהכרעה על הצעתו של הסנטור ג'ון פפר, שביצע את המנדט. פפר הציע להגות את המנדט, אך חזר בו מהצעה זו לאחר שהגיש הצעה פרו-יהודית.

החוקר, פוליטיקאי וסנטור אמריקאי, גרומיקו חזר בו מהצעה פרו-יהודית שהגיש בועדת החקירה על המנדט. חזרה זו באה כהכרעה על הצעתו של הסנטור ג'ון פפר, שביצע את המנדט. פפר הציע להגות את המנדט, אך חזר בו מהצעה זו לאחר שהגיש הצעה פרו-יהודית.

החוקר, פוליטיקאי וסנטור אמריקאי, גרומיקו חזר בו מהצעה פרו-יהודית שהגיש בועדת החקירה על המנדט. חזרה זו באה כהכרעה על הצעתו של הסנטור ג'ון פפר, שביצע את המנדט. פפר הציע להגות את המנדט, אך חזר בו מהצעה זו לאחר שהגיש הצעה פרו-יהודית.

החוקר, פוליטיקאי וסנטור אמריקאי, גרומיקו חזר בו מהצעה פרו-יהודית שהגיש בועדת החקירה על המנדט. חזרה זו באה כהכרעה על הצעתו של הסנטור ג'ון פפר, שביצע את המנדט. פפר הציע להגות את המנדט, אך חזר בו מהצעה זו לאחר שהגיש הצעה פרו-יהודית.

החוקר, פוליטיקאי וסנטור אמריקאי, גרומיקו חזר בו מהצעה פרו-יהודית שהגיש בועדת החקירה על המנדט. חזרה זו באה כהכרעה על הצעתו של הסנטור ג'ון פפר, שביצע את המנדט. פפר הציע להגות את המנדט, אך חזר בו מהצעה זו לאחר שהגיש הצעה פרו-יהודית.

היום הועידה האנגלו-צרפתית נגד ההעפלה

הועידה האנגלו-צרפתית נגד ההעפלה התקיימה בלונדון.

הועידה האנגלו-צרפתית נגד ההעפלה התקיימה בלונדון.

הועידה האנגלו-צרפתית נגד ההעפלה התקיימה בלונדון.

הועידה האנגלו-צרפתית נגד ההעפלה התקיימה בלונדון.

הועידה האנגלו-צרפתית נגד ההעפלה התקיימה בלונדון.

הועידה האנגלו-צרפתית נגד ההעפלה התקיימה בלונדון.

דליקה בבית מלאכה לאנסטלצה

בית מלאכה לאנסטלצה בירושלים. דליקה בבית המלאכה, שבו נמצאים מלאכה וציוד. השריפה פוצתה באמצעות מסיבות כיבוי.

כוכבא דנוך בנדון למוות באשמת רצח

כוכבא דנוך בנדון למוות באשמת רצח. השריפה פוצתה באמצעות מסיבות כיבוי.

הסוכנות - הממשלה בכוח של א"י היהודית

הסוכנות - הממשלה בכוח של א"י היהודית. השריפה פוצתה באמצעות מסיבות כיבוי.

דובר מצרי מודה: אהדות היגנה הערבית - בזכות א"י...

דובר מצרי מודה: אהדות היגנה הערבית - בזכות א"י... השריפה פוצתה באמצעות מסיבות כיבוי.

פנית מצרים למועצת הבטחון-ביוני

פנית מצרים למועצת הבטחון-ביוני. השריפה פוצתה באמצעות מסיבות כיבוי.

"הפועל" - נבחרת צ'יכאגו ו-1

"הפועל" - נבחרת צ'יכאגו ו-1. השריפה פוצתה באמצעות מסיבות כיבוי.

קפריסין - מעשר של קשיחות לב

קפריסין - מעשר של קשיחות לב. השריפה פוצתה באמצעות מסיבות כיבוי.

הקפריסין - מעשר של קשיחות לב

הקפריסין - מעשר של קשיחות לב. השריפה פוצתה באמצעות מסיבות כיבוי.

הקפריסין - מעשר של קשיחות לב

הקפריסין - מעשר של קשיחות לב. השריפה פוצתה באמצעות מסיבות כיבוי.

הקפריסין - מעשר של קשיחות לב

הקפריסין - מעשר של קשיחות לב. השריפה פוצתה באמצעות מסיבות כיבוי.

הקפריסין - מעשר של קשיחות לב

הקפריסין - מעשר של קשיחות לב. השריפה פוצתה באמצעות מסיבות כיבוי.

הקפריסין - מעשר של קשיחות לב

הקפריסין - מעשר של קשיחות לב. השריפה פוצתה באמצעות מסיבות כיבוי.

אכסנדר גרובניק. השריפה פוצתה באמצעות מסיבות כיבוי.

אכסנדר גרובניק. השריפה פוצתה באמצעות מסיבות כיבוי.

אכסנדר גרובניק. השריפה פוצתה באמצעות מסיבות כיבוי.

אכסנדר גרובניק. השריפה פוצתה באמצעות מסיבות כיבוי.

אכסנדר גרובניק. השריפה פוצתה באמצעות מסיבות כיבוי.

אכסנדר גרובניק. השריפה פוצתה באמצעות מסיבות כיבוי.

ספרון השבוע: "זמירה" שני סמורים מאת משה סמילנסקי

ספרון השבוע: "זמירה" שני סמורים מאת משה סמילנסקי. הספרון מכיל שני סמורים מאת משה סמילנסקי, המשקף את חוויותיו ואת המצב הפוליטי בארץ.

היכן נפל הכובע?

אחרי שאלכסנדר הוכנס למכוננית, חזרו הנערים להמשך ההכנות למדורה ואחר כך פנו לבתיהם. בדרכם יעקב יעקובסון נתקל בכובע של פארן, שנפל בעת המרדף, והחל לבעוט בו.

הדעה הרווחת ביחס לכובע היא, שהכובע נפל כשהכניסו את אלכסנדר בכוח למכוננית ולא היא. מתוך התיעוד של משה חשין, הכובע נפל בעת המרדף. משה הצביע על המקום המדויק שבו נפל הכובע. הוא סיפר, שאחרי שהקיפו את הסמטה שבה המקווה ורצו בסמטה לכיוון רחוב בר זכאי, בצד שמאל של הסמטה העולה יש דלת של בית כנסת 'קהל חסידים'. ממש ליד הדלת הזאת נפל הכובע של פארן. בארכיון של משה חשין (ראו עליו בהמשך), הנמצא אצל בנו יצחק, יש תמונה מהעיתון, שבה מצביע משה חשין על מקום נפילת הכובע. היות והכובע נפל, הראש של פארן היה גלוי וכך היה להם עוד יותר קל לזהותו. יעקובסון החל לבעוט בכובע כמו בכדור עד שהגיעו לבית הכנסת (לא צוין איזה בית כנסת). כאן נכנס לתמונה נפתלי קמינצקי.

מימין: משה חשין מצביע על מקום נפילת הכובע. משמאל: דלת הכניסה החדשה לבית הכנסת. שחזור של משה חשין, תשל"א-1971, באדיבות יצחק חשין.

השעות הראשונות אחרי קבלת הכובע – מפתח הפרשה

נפתלי קמינצקי

למעשה נפתלי קמינצקי היה השני מבין האנשים שהיה להם ממש קשר לפרשה (הראשונה הייתה חיה). הגברת אסתר השיגה לי את הטלפון של קמינצקי בזכות קשרים שהיו לה עם קרובי משפחתו.

את נפתלי קמינצקי ראייתי פעמיים בביתו בחודשים יולי ואוגוסט 2010 וזאת לאחר שיחות טלפון שהיו אתו לפני ואחרי הראיונות.

בריאיון הראשון שהתקיים בביתו הוא אמר לי שבזמן האירוע היה בן 17.5. הוא ישב לבד בבית הכנסת הגר"א ולמד כאשר לפתע שמע רעש מבחוץ שהסיט את תשומת-ליבו מהלימודים.

הוא יצא החוצה וראה את יעקובסון בועט בכובע. זה היה הכובע של פארן, שנפל בעת המרדף. יעקובסון, כאמור, בעט בכובע כמו בכדור עד לבית הכנסת. קמינצקי הרים את הכובע, שלדבריו היה בצבע אפור (אחרים אמרו בשחור) והניח אותו על הארון בבית הכנסת.

כבר בסיוור הראשון סיפרתי את גרסתו של קמינצקי למה שקרה. באותו שלב, לאף אחד לא היה מושג עד כמה הכובע משמעותי להבנת הסיפור.

הנערים, כאמור, כתבו את הפתק וציינו שיש כובע והוא נמצא אצל קמינצקי. האחים נחמיה ויעקב ראו את הפתק ויצאו מיד לשכונת 'שערי חסד' לחפש את קמינצקי.

לפי דברי האחים, בתחילה קמינצקי התחמק וטען שהכובע לא בידיו. הוא חשש להסתבך בצרות. האחים פנו לרב השכונה, כבוד הרב משה חרל"פ, דמות נערצת בשכונה, וסיפרו לו על הכובע. הרב הבין מיד את חשיבות העניין, זימן אליו את קמינצקי וביקש ממנו לתת לאחים את הכובע.

כשקמינצקי חזר לבית הכנסת הוא לא מצא את הכובע במקום שהניח אותו על הארון (הוא לא מצא את הכובע כי הילדים לקחו אותו למדורה).

מסתבר, שלמחרת החטיפה, כלומר ב־י"ז באייר, הילדים המשיכו לעסוק בהכנת המדורה וחיפשו חפצים שאפשר להוסיף לה. עלה בדעתם הרעיון לקחת את הכובע שמצאו ערב קודם ולהוסיף אותו לראש המדורה. הם פנו לבית הכנסת ולקחו את הכובע מהמקום שקמינצקי הניח אותו. לפי דברי יעקובסון, כשהכובע כבר היה מונח בראש המדורה, זמן קצר לפני הדלקתה, הוא החליט להורידו ולהחזירו לבית הכנסת. כשהחזירו את הכובע הם הניחו אותו במקום אחר ולכן קמינצקי לא מצא אותו בתחילה. כשמצא את הכובע נתן אותו לאחים.

בשיחה שהייתה לי עם יעקובסון שאלתי אותו מדוע הוריד את הכובע מהעמוד שבראשו היה תקוע והוא ענה, שאין לו מושג. הוא פשוט הרגיש שצריך להורידו מהעמוד בטרם תאחז בו האש ולהחזירו לבית הכנסת. גם היום הוא לא יודע להסביר מדוע עשה זאת.

הדאגה לאלכסנדר בלח"י

ובלח"י - הדאגה לגורלו של אלכסנדר גברה ונעשתה פנייה לרב אריה לויין שיבדוק בבית הסוהר שבמגרש הרוסים אם הובא אליהם נער בן 16 וחצי. התשובה שקיבל הייתה שלילית. הם בדקו בקיפולה וגם משם התקבלה תשובה שלילית. עכשיו הבינו שיחידת הקומנדו, המסופחת למשטרה, אחראית כנראה על היעלמותו של אלכסנדר.

כמסופר, קמינצקי נתן את הכובע לאחים, שבדקו אותו וגילו שבחלק הפנימי, על סרט ההזעה, היה כתוב באנגלית פארן (Farran) או פרקן (Farkan), זה לא היה לגמרי ברור.

הם חזרו למשטרת 'מחנה יהודה' ושם הפנו אותם לבניין אפ"ק, ברחוב יפו 21, שבו ישבה הבולשת הבריטית. בהגיעם לשם, דרשו לדעת אם יש אנגלי בשם זה. בתחילה השלטונות הבריטים הכחישו שיש אדם כזה, אך קצין יהודי שעבד שם,

בשם לנגר, אמר להם, שהוא חושב שיש מישהו בשם זה. למעשה בהתחלה אף אחד לא ידע מיהו פארן. את השם למדו מסרט ההזעה וגם בו לא היו בטוחים. הקצין היהודי ביקש מהם להמתין עד שיברר. כשחזר אליהם, שינה את דעתו, טען שהתבלבל ואין איש כזה במשטרה. לנגר הציע לאחים להשאיר את הכובע במשטרה כדי לבדוק את הנושא. הם הסכימו וכשחזרו למחרת היום, גילו שהכיתוב בתוך הכובע נמחק. מסכת ההכחשות והטיוחים החלה.

האחים לא הרימו ידיים וכעבור מספר ימים פרסמו מודעה בעיתון 'ג'רוזלם פוסט' באנגלית, שבה ביקשו לדעת מי מכיר קצין בשם פארן או פארקן. לאחר ימים אחדים התקבל בעיתון מכתב בעילום שם, מאיש בולשת, הפונה לאימו של אלכסנדר. הוא כתב שיש קצין במשטרה בשם פארן וכי הוא מתבייש בהתנהגות המשטרה ומצטער על עוגמת הנפש של המשפחה. הכותב ציין, כי הוא גם מבין ויודע איך קרה שהאות "ר" באנגלית הפכה ל"ק" ומכאן השיבוש בשם פארן. העיתון השתהה בהעברת המכתב לאם והוא נמסר לה רק כעבור מספר ימים.

עכשיו למשפחה כבר היה ברור, שיש במשטרה קצין בשם זה. האחים פנו למפקד משטרת ירושלים הדינגהם, שטען שלמשטרה אין שום קשר לפרשה. הימים היו ימי הסזון ומפקד המשטרה ניצל עובדה זו ואמר לאחים, שאולי אלכסנדר נחטף על ידי המתנגדים ללח"י ולאצ"ל. הוא דיבר עם האחים באדיבות רבה ואף ציין שדלתו פתוחה בפניהם בכל עת שירצו. אבל כשהאחים היו מגיעים אליו נהג להניח את האקדח שלו על השולחן ולשחק אתו, אזהרה ברורה לאחים. עם זאת, הוא אישר להם לבדוק בכל בתי הסוהר, גם בקרב עצירים פליליים.

האחים עזבו את מקום עבודתם והקדישו את כל זמנם לחיפוש אחרי אלכסנדר. הם התרוצצו, בתחבורה הרעועה של אותם ימים, וביקרו בבתי סוהר גם מחוץ לירושלים. בשלב מסוים ביקשה האם משני בניה להפסיק לחפש את אלכסנדר. היא אמרה להם, שהיא איבדה בן אחד והיא לא רוצה לאבד גם אותם.

יצחק בן דור ולוריא

אני מבקשת לציין שני אנשים יקרים שלא היו מבני המשפחה והתמסרו לעזור: יצחק בן דור, עורך בעיתון 'דבר', ולוריא, שהיה עורך לילה ב'פלטטיין פוסט'.

אחרי פרסום המודעה ב'ידיעות אחרונות' אמר יצחק בן דור לאחים שב-21 בחודש מאי תקיים אספת עיתונאים בקולנוע 'עדן' בירושלים והוא הציע להם להכין דף מידע על אלכסנדר ולחלק אותו לעיתונאים. הייתה זו עצה מאוד חכמה ויעילה, כי כבר למחרת היום כל העיתונאים, ללא הבדלי השקפה, החלו לכתוב על הפרשה, כשהם מעלים את השאלה: לאן נעלם אלכסנדר ומה עלה בגורלו? כמעט מדי יום הופיעה כתבה על הנער שנעלם, פרסום שעורר דאגה אמיתית בלב היישוב.

בעקבות הכתבות והסערה הציבורית שקמה כתב המשורר נתן אלתרמן, שהיה בצד הפוליטי הנגדי, ב-13 ביוני, את השיר "איה הנער".

ברנרד פרגוסון

למחרת החטיפה, בבוקרו של ה-7.5.1947, פגש מפקדו הישיר של פארן - ברנרד פרגוסון, את פארן בחדר האוכל. פארן דיווח לו על האירוע שהיה כליל אמש ואמר לו "שהוא הלך רחוק מדי". במילים אחרות, שהוא הרג את הנער. הוא מסר לפרגוסון רשימה של שמות שהיו בכיס מכנסיו של אלכסנדר. הסתבר שאלה לא היו שמות חשובים כלל.

פרגוסון, שבתוקף סמכותו היה עליו לפתוח בחקירה ואף לעצור את פארן, לא נהג כך. הוא פנה לניקול גריי, מי שהיה המפקד הכללי של משטרת המנדט בארץ וסיפר לו שפארן הרג נער ואף מסר לו את הרשימה שהייתה בכיסו של אלכסנדר. גם גריי לא פתח בחקירה. במשטרה ידעו את האמת, אבל הכחישו ואמרו למשפחה שאין להם שום קשר לאירוע. התרומה היחידה של המשטרה לעניין היה ביקור שערכו בבית משפחת רובוביץ, שבמהלכו לקחו את כל מסמכיו וצילומיו של אלכסנדר ולא החזירו אותם מעולם. כשהמשפחה ביקשה שיחפשו את גופתו של אלכסנדר, התשובה שקיבלו הייתה שהאזור מסוכן.

כך חלפו שלושה שבועות, עד סוף חודש מאי. העיתונות לא הרפתה מהסיפור שלא ירד מהכותרות. המשטרה הבריטית והבולשת הבינו שלא יוכלו לעצור את החקירה ולהשתיק את הנושא וכך בסופו של דבר נפתחה חקירה בעקבות הנסיבות שלהלן:

1. גריי היה צריך לטוס ללונדון בענייני עבודה ולכן העביר את הטיפול בנושא לסגן המפקח הכללי ג'יילס ואמר לו שינהג לפי הבנתו.
2. ג'יילס, שהיה איש משטרה והיה אמור להתקדם לתפקיד בכיר יותר, כעס על בואה של היחידה המיוחדת למיגור הטרור, אשר מנעה ממנו את הקידום המיוחל. במשימה שהטיל עליו גריי הוא ראה הזדמנות לנקמה. מבחינתו, אנשי היחידה לא היו אנשי משטרה ובוודאי לא אנשי מקצוע ראויים.
3. ג'יילס פנה לסר הנרי גרני, שהיה המזכיר הראשי של ממשלת המנדט, וסיפר לו את כל הפרטים שהיו ידועים לו על הנערים שראו את החטיפה, על חלקו של פארן באירוע, על הכובע וגם הראה לו את המכתב שפורסם ב'פלסטיין פוסט', שאותו קיבלה אימו של אלכסנדר.
4. סר הנרי גרני הורה לו לפתוח מיד בחקירה. ג'יילס העביר את נושא החקירה להדינגהם. ראשון הנחקרים היה פרגוסון, שסיפר על הפגישה עם פארן שהתקיימה יום למחרת החטיפה.

מתוך מהממצאים הבינו הבריטים שהיה רצח, שהסיפור טויח ושהיה שיבוש חקירה. בסופו של דבר הוצא נגד פארן צו מעצר, אך לא בגין רצח.

נריחת פארן בפעם הראשונה

בתאריך 2.6.1947, כאשר פארן שהה בביתו של פרגוסון, נודע לו שעומדים לעצרו. עוד באותו ערב, בשעה 22:00 החליט לברוח. הוא אמר לפרגוסון שעליו לנסוע לג'נין לקחת כגדים נקיים. מבעוד מועד הצטייד בכסף ואז גנב מכונית משטרה, שינה את לוחית הזיהוי והחל בנסיעה לעבר ג'נין, שם הצטרפו אליו שני סמלים שעבדו אתו והשלושה שמו פעמיהם לסוריה. במעברי הגבול הציג את תעודת השוטר שלו ולא נשאל יותר מדי שאלות וכאשר נשאל המציא סיפורים שונים. כך הגיע לחלב.

פרגוסון, שמביתו פארן ברח, רצה להחזירו לארץ. הוא הצליח לאתרו במסבאה זולה, כאשר פארן שתוי. ביחד הלכו לחדר שפארן שכר ושם פרץ ביניהם ויכוח סוער, שבמהלכו פארן איים בנשק על פרגוסון, שיותר מאוחר העיד, שלא האמין שיזכה לראות את אור הבוקר. בסופו של דבר הוא הצליח לשכנע את פארן לחזור לארץ, אבל ברגע האחרון פארן שינה דעתו ואמר שבכוונתו לבקש מקלט מדיני בסוריה. הבריטים נאלצו לשלוח אליו את אחד המפקדים, שלמיטב ידיעתם פארן העריך ונתן בו אמון. היה זה קולונל פיליפ לבושר, מפקדו בגדוד הווסרים. לבושר הבטיח לפארן שיעזור לו ככל יכולתו ושאם לא יחזור אתו לארץ הוא ייחשב כעריק ויש בזה משום פגיעה במלך. פארן השתכנע וכ-17.6.1947 חזר ארצה.

תחילת פעולות הנקמה

לח"י האשימו את הבריטים בחטיפה וכדרכם, עם בריחתו של פארן החליטו לנקום. באחד הלילות חברי לח"י יצאו לערים אחדות, חטפו חיילים וקצינים והוציאו אותם להורג. על שלושה מהנרצחים הצמידו פתק עם המילה "פארן". כתוצאה מכך הבריטים החמירו את מאבקם בחברי המחתרות והחלו לירות על מדביקי הכרוזים. בתגובה, חברי הלח"י החלו ללוות את הנערים, מדביקי הכרוזים.

עזרא יכין בספרו כותב שהיה ניסיון של לח"י לחטוף את מיסטר מייג'ור, שהיה בתפקיד בכיר בממשלה ולהחזיק בו עד שאלכסנדר יוחזר. למזלו של המייג'ור, אשתו היהודייה החלה לצרוח כאשר החל ניסיון החטיפה, התפתח קרב יריות עם החיילים הבריטים, שבסופו אחד מחברי הלח"י נפצע, אבל המייג'ור ניצל.

יעל בן-דב סיפרה, שאנשי הלח"י פרסמו שהם דורשים את פארן חי או מת. הבריטים ידעו שכאשר אנשי הלח"י מאיימים הם גם מבצעים וחששו ממרחץ דמים.

פארן במחנה אלנוי

עם חזרתו ארצה נעצר פארן והובא ל'מחנה אלנוי' בירושלים. הוא היה נתון לשמירה במשך 24 שעות. לכושר יעץ לפארן לתעד את כל האירועים במחברת ופארן שמע לעצתו, ישב וכתב. למחברת זו הייתה חשיבות רבה.

קמינצקי הוזמן לחקירה במשטרה הבריטית, ברחוב יפו 21 מבנה שבו שכן בנק אפ"ק ובו ישבה הבולשת הבריטית. הוא נסע במשורייך בריטי יחד עם הנערים, אותו הורידו בדרך ליד מבנה הבולשת והנערים המשיכו למסדר זיהוי בקישלה שבעיר העתיקה. לדברי קמינצקי, הנהג היה איש גדול ומפחיד, כהה עור. גם יעקב יעקובסון ציין שהנהג שנסעו אתו היה כהה עור ומבהיל.

היה לחץ על הנערים הצעירים לקראת מסדר הזיהוי.

קמינצקי באדיבותו מסר לי שתי תמונות שלו מתקופת האירוע וכן צילום של מסמכים מקוריים וטופסי ההזמנה שלו לחקירה, שאותם אני מראה בסיום.

ב-18 ביוני נערכו שלושה מסדרי זיהוי, שבהם היו 11 איש, ביניהם פארן. משה חשין מתאר, שהמסדרים נערכו, כאמור, במשטרת הקישלה, בשעות הערב, בהתאם לתאורה שהייתה בשעת החטיפה.

במסדר הזיהוי השתתפו שלושת הנערים: משה חשין, יעקב יעקובסון ומאיר כהן וכן הגב' רות שרלין, שהייתה במרפסת ביתה והייתה עדה לאירוע (ועוד על גברת שרלין ראו נספח 4). הנערים חששו ללכת למסדר הזיהוי, אבל אביו של משה חשין עודד אותו, שהוא עושה את המעשה הנכון ומשה עודד את חבריו. עורך הדין מטעם משפחת רובוביץ לא הורשה להיות נוכח במסדר.

בתחילה היה כתוב בעיתונים שפארן זוהה על ידי אחדים מהנערים. לאחר מכן פורסמה הכחשה, שבה נאמר שהוא לא זוהה. שוחחתי עם יעקובסון, היחיד שהיה עדיין בחיים, והוא אמר לי בפירוש שהם זיהו את פארן. גם יצחק, בנו של משה חשין, שאתו שוחחתי, טען שאביו סיפר לו שהם זיהו את פארן ובאותה גרסה החזיקו גם בת שבע, בתו של משה חשין, וגם רעייתו של מאיר כהן, שציינה שכך סיפר לה בעלה. הבריטים, כמוכן, הכחישו, על אף שהנערים טענו שכאשר עמדו

Army Form A 12

FORM OF SUMMONS TO A WITNESS IN THE CASE
OF A SUMMARY OF EVIDENCE.

To NAPHTALI COHEN KAMINETSKEY - Sharia Hessed Quarter, JERUSALEM

WHEREAS a charge of having committed an offence triable by court-martial has been preferred before me against (number, rank, name, unit), 429133 W/S Capt (T/Major) R.A.FARRAN DSO MD.

and whereas I have directed a summary of the evidence to be taken in writing at (place) HQ PALESTINE on the 17th day of July 1947 at 9 o'clock in the fore noon:

I do hereby summon and require you (name) NAPHTALI COHEN KAMINETSKEY to attend as a witness at the said place and hour (and to bring with you the documents hereinafter mentioned, viz:

Whereof you shall fail at your peril.

Given under my hand at JERUSALEM on Monday 17th day of July 1947.

Signature P. G. Rowe Lt. Col. ADD.
Commanding Officer of the Account, General Officer Commanding, British Troops in Palestine and Transjordan.

Form A 116

זימון למתן עדות - נפתלי קמינצקי.

Army Form A 13

FORM OF SUMMONS TO A WITNESS IN THE CASE OF A
COURT-MARTIAL

To NAPHTALI COHEN KAMINETSKEY

WHEREAS a GENERAL Court-Martial has been ordered to assemble at Jerusalem/ Military Courts on the 1st day of Oct. 1947, for the trial of CAPTAIN R.A. FARRAN, D.S.O. M.C. of the 3rd KINGS OWN RUSSARS

I do hereby summon and require you Naphtali Cohen Kaminetsky to attend, as a witness, the sitting of the said Court at Jerusalem/ Military Courts on the 1st day of October 1947 at 09.15 o'clock in the forenoon and so to attend from day to day until you shall be duly discharged; whereof you shall fail at your peril.

Given under my hand at JERUSALEM on the 21st day of September 1947

D.C.I.P.
מפקד חיל המשטרה
במחנה המעבר
(מחנה המעבר)

Signature P. G. Rowe Lt. Col. ADD.
for Major-General, General Officer Commanding, British Troops in Palestine and Transjordan.

מתחת לפנס הרחוב הייתה להם שהות לראות את פניו של פארן, מה עוד שהוא היה ללא הכובע (שנפל עוד קודם במרדף). הם ציינו שהיה בלונדיני ושהיה לו מעין שביל באמצע. גם הגברת שרלין זיהתה את פארן.

ועדת אונסקו"פ

רצה הגורל ולבריטים נוספה באותם ימים דאגה רצינית. בזמן הבריחה של פארן הגיעה לארץ ועדת אונסקו"פ, שהוקמה ב־16.6.1947 לאחר פניית ממשלת בריטניה לאו"ם. הוועדה הייתה אמורה לדון על המשך המנדט הבריטי בארץ ישראל.

פרשת רובוביץ הוצגה בפני הוועדה ואנשיה החלו לחקור אותה בעצמם. התוצאה הייתה שהפרשה החלה להתפרסם גם בעיתונות בארצות הברית והפכה לפרשה בינלאומית, עובדה שפגעה עוד יותר במעמדה של בריטניה. בעיתונות הואשמה בריטניה שזו דרך פעולה מוכרת של היחידה המיוחדת ושעוד צעירים נחטפו ונרצחו על ידי אנשי היחידה. הממשלה הבריטית נאלצה לפרסם הודעת הבהרה, אך כשזו פורסמה היא הייתה לא ברורה, מה שהעצים את הביקורת נגד הבריטים. ראש הממשלה הבריטי דרש הסברים ושר המושבות פנה לנציב העליון, קניגהם, ושאל מדוע הוא לא העביר מידע על הפרשה בזמן. קניגהם הסביר, שהפרשה הוסתרה גם ממנו. הניסיונות הבריטיים לבלום את הדיווחים על הפרשה לא עלו יפה. העיתונות המשיכה לעסוק בשאלה "איפה הנער", אבל המשטרה הבריטית המשיכה בהכחשותיה.

בריחה שנייה

למחרת מסדר הזיהוי מישהו ביקר את פארן וסיפר לו שהגיע מידע שעלול להפיל אותו. פארן, ששהה ב'מחנה אלנבי' רק יומיים, החליט לברוח. השמירה עליו לא הייתה קפדנית. קצין, חבר של פארן, הזמין אותו לארוחת ערב בחדר האוכל של המחנה. השומר, שהופקד על שמירתו, סבר שהקצין ישמור על פארן ואישר לו לצאת. פארן ניצל את ההזדמנות וברח. כשהבריחה התגלתה, פארן כבר היה אצל חבריו הערבים, שנתנו לו מסתור. כשדבר בריחה נודע במחנה התעוררו שאלות:

מדוע ברח? אם הוא חף מפשע – ממה היה לו לחשוש? בכל אופן, הבריחה עוררה סערה גדולה בעיתונות גם בארץ וגם בבריטניה.

לח"י יוצאים לפעולה – ניסיון חטיפה

בשנת 2014 קיבלתי מידע מעניין משמואל צפניה. לשמואל עצמו סיפור הצלה בגדר נס ממאורעות תרפ"ט, בהיותו תינוק. וכבר אני מבקשת לציין שרצה הגורל שאותו תינוק שניצל השתתף בפעולת הנקם (ראו נספח 5).

אחת מפעולות הנקם הייתה ניסיון חטיפה של חיילים בריטים ליד קיבוץ שער העמקים. פעולה זו לא צלחה. הפעולה השנייה הייתה בחיפה במלון אסטוריה והיא בוצעה בהצלחה.

שמואל צפניה. באדיבות בתו חנה עמיר.

בפעולה ליד קיבוץ שער העמקים השתתף שמואל. מ'בית יאיר' קיבלתי תיעוד המלמד, כי לח"י הורה לתפוס חיילים בריטים, לתלותם, לקברם ולהעלים את המידע, בדיוק כפי שעשו לאלכסנדר. כך לפי התיעוד המדויק של יעקב פנסו, מפקד הפעולה, שכינויו בלח"י היה 'הגואל'.

אנשי לח"י התחפשו לצנחנים בריטים, פנו לכיוון קיבוץ שער העמקים, כשהם מצוידים

בנשק, כאילו הם ממתנינים לטרמפ. היו להם חבלים שהוסתרו בצד ועוד אביזרים שונים. הם המתינו למכונית בודדת (לא בשיירה) כדי לעלות עליה כטרמפיסטים ואז להשתלט על הנוסע שלייד הנהג ועל הנהג. הפעולה תוכננה בחופזה (ללא פרטי פרטים). אנשי הלח"י כנראה לא היו מודעים לכך, שבאותו זמן, מחשש לחטיפה, נאסר על הבריטים לנסוע בכבישים במכונית בודדת, אלא רק בשיירה וגם נאסר עליהם להסתובב במקומות לא מוגנים, כשהם לבושים במדי הצבא הבריטי. לאחר שעבר זמן אנשי לח"י לא הצליחו לעצור אף מכונית ופנסו הבין את הסכנה. בנוסף לכך, היה חשש שהרועים של הקיבוצים (שיוצאים למרעה) יחשדו

בחיילים המחופשים (שהיו בעצם לוחמי הלח"י ולא חיילים בריטים), שמסתובבים שם ואולי ינסו להתנכל להם. מכל מקום יעקב פנסו, שהיה מודע להוראות בנושא נסיעה בשירות ולבישת מדים, כנראה 'שכח' את אותן ההוראות. הוא נתן מיד הוראה להתפנות משם והפעולה בוטלה.

במקום הפעולה שבוטלה ברגע האחרון, החליטו אנשי הלח"י לבצע תוכנית שהייתה קיימת מזה זמן. גם בפעולה זו השתתף שמואל. הכוונה לתקיפת קצינים בריטים כבר של מלון אסטוריה בחיפה. בתקיפה זו נהרג קצין בריטי, חבר של פארן, ואחר נפצע קשה. פעולות נוספות התקיימו ברחבי הארץ וגם בהן נהרגו ונפצעו מספר חיילים ושוטרים בריטים. החיילים והשוטרים הבריטים חששו להסתובב ברחובות. פעילויות אלו, אמר פארן מאוחר יותר, גרמו לו לחזור לארץ.

על אף חלוף הזמן, העיתונות הבריטית המשיכה לדווח על הבריחה ועל המבוכה שנגרמה לממשלה. בנוסף לכך, נחשף סיפור היחידה המיוחדת, שפעלה בשיטות לא חוקיות, בניגוד למשטרה מקצועית. כל אלה הגבירו את המבוכה של הממשל הבריטי. הממשלה הבריטית המשיכה להכחיש את הסיפור ובמשטרה חיפשו איך להרגיע את הרוחות. בסופו של דבר התקבלה החלטה להודיע למשפחת רובוביץ שאלכסנדר לא בין החיים.

מפקד המשטרה, הדינגהם, הזמין את המשפחה ב-24.6.1947 ומסר להם שהמשטרה קיבלה מידע שאלכסנדר לא בחיים. המשפחה הייתה בהלם ומיד התחילו השאלות: מניין להם? איפה הגופה? מתי ואיך זה קרה? המשפחה דרשה לקבל גופה. הסערה סביב הפרשה נמשכה עכשיו ביתר שאת. ממשלת בריטניה הבינה שאין מוצא אחר אלא להעמיד את פארן לדין.

פארן, במקום מחבואו, עקב אחר הנעשה בארץ. משנודע לו על חברו הקצין שנהרג ועל פעולות הנקם של לח"י, החליט, כאמור, שעליו לחזור לארץ. וכך, ב-29.6.1947, לאחר עשרה ימים של בריחה וחמישה ימים לאחר שהודיעו למשפחה שאלכסנדר נרצח, התייצב פארן בשערי 'מחנה אלנבי'. מפקדיו יעצו לו להתפטר מהמשטרה, כדי שמשפטו יתנהל בהרכב צבאי ולא אזרחי.

ב-9.8.1947 הוחלט להעמיד את פארן למשפט בגין רצח.

המשפט: "קומדיה של רוצחים" – כך כינו בלח"י את המשפט

המשפחה עשתה מאמצים גדולים שהמשפט יהיה אזרחי, שכן פארן פעל כשוטר. הם גם חששו שאם המשפט יהיה צבאי הוא יתקיים בלונדון. בסופו של דבר היה משפט צבאי שהתנהל בארץ.

חשש נוסף שעלה במשפחה הוא שהמשפט יתקיים בדלתיים סגורות והם אף פנו אל הסוכנות בבקשת עזרה. המשפחה שכרה את שירותיו של עורך הדין לויצקי, אך היות והדברים לא התקדמו לשביעות רצונה, הם שכרו את עורך הדין נוחמיבסקי.

השופטים היו קצינים בריטים שנבחרו במיוחד למשימה זו. הם הושבעו והוטסו מאנגליה לארץ ועם סיום המשפט חזרו לאנגליה.

הבריטים דחו את מועד תחילת המשפט במשך פעמים אחדות והמשפחה חששה שהמשפט כלל לא ייערך, אבל בסופו של דבר מועד תחילתו נקבע ל-2.10.1947 והוא נערך בבית הדין הצבאי הבריטי, בשכונת טלביה, במבנה השייך למנזר האיטלקי סנט אנטוניו (כיום פינת הרחובות ז'בוטינסקי-רד"ק).

עורכי דינו של פארן לא אפשרו לתביעה להשתמש במחברת שבה תיעד פארן בכתב ידו את השתלשלות רצח אלכסנדר, בטענה שזה מסמך חסוי בין עורך דין ללקוח. השופטים קיבלו את טענתם.

פארן זכה ליחס של כבוד בבית המשפט. הוא התייצב למשפט לבוש במדי הצבא שעליהם כל האותות והעיטורים שהוענקו לו במהלך חייו; הוא לא ישב בתא הנאשמים, אלא על כורסה נינוחה, והעיתונות הבריטית הלילה ושיבחה אותו ויצרה אווירה בדעת הקהל לקראת זיכוי.

משך המשפט היה יום וחצי!

בבית המשפט נכח האח נחמיה. מטעם המשפחה העיד האח יעקב, שהתייחס לשלושה נושאים: לפעם האחרונה שראה את אלכסנדר, לכובע ולתמונה. הוא סיפר שראה את אלכסנדר בפעם האחרונה באותו יום בשעה 18:00 ומאז נעלם. ההגנה טענה שיש בעיה עם התמונה, שכן בעיתון פורסמה תמונה של אלכסנדר

בלי משקפיים ואילו במודעה נכתב שהוא הרכיב משקפיים. יעקב ניסה להסביר את הנושא, אבל כנראה שלא היה ברור מספיק בדבריו. כשסיים להעיד ירד מהדוכן ויצא מאולם המשפט. הוא ביקש לחזור ולהסביר פעם נוספת את עניין התמונה, אך בית המשפט לא אפשר לו וההגנה ניצלה את הנקודה הזאת לטובת פארן.

ראוי לציין, שהתמונה הייתה מבר המצווה של אלכסנדר, ימים שבהם אלכסנדר טרם הרכיב משקפיים. מה שהיה בידי המשפחה הוא, כפי שכבר ציינו, ציור של התמונה, שצייר בן דודו של אלכסנדר. ככל הנראה, אלכסנדר החל להרכיב משקפיים בגיל 16. התמונה הייתה המזכרת החזותית היחידה שבידי המשפחה, לאחר שהבריטים החרימו כל דבר שהיה שייך לאלכסנדר.

אחד העדים הראשונים של התביעה היה קולונל פרגוסון, שהיה מפקדו הישיר של פארן, שפארן הודה בפניו, יום לאחר החטיפה, ש"הוא הלך רחוק מדי", כדבריו, כלומר הרג את הנער. פרגוסון ביקש לא להעיד מחשש שהעדות תפליל אותו. השופטים הבטיחו לו שעדותו לא תפגע בו. למרות החלטת השופטים הוא החליט שלא להעיד. הוא היה נוכח באולם, התייצב, הצדיע ויצא. אף אחד לא לחץ עליו ולא ניסה להשפיע עליו שיבוא וימסור את עדותו וכל המשפט היה יכול לקבל תפנית אחרת.

עד אחר היה קולונל פיליפ לבושר, מי שהיה בעבר מפקדו של פארן והצליח לשכנע אותו לחזור לארץ לאחר הבריחה הראשונה שלו לסוריה. הוא זה שיעץ לפארן להעלות על הכתב את אשר קרה. פארן אכן עשה זאת וכתב על כל האירוע. כשברח, השאיר את המחברת, שהייתה מסמך חשוב ביותר לתביעה. אבל ההגנה טענה שלגבי המחברת יש חיסיון בין עורך דין ללקוח ולכן המחברת לא יכולה לשמש ראיה. כך נדחו כל טענות התביעה אחת לאחת, כאשר לא הסיפור של הכובע, לא המחברת וגם לא מסדר הזיהוי שכנעו את בית המשפט בדבר אשמתו של פארן.

עד נוסף היה יעקב יעקובסון, אחד מבין שלושת הנערים. האח נחמיה, שנכח במשפט כפי שצוין לעיל, סיפר שיעקובסון העיד שלא זיהה את פארן. כשראיינתי

את יעקובסון שאלתי אותו על כך ותשובתו הייתה שהתרגש מאוד במשפט ואמר שכן זיהה את פארן. כנראה הרגיש לא נוח וענה לי שזיהה.

ועוד נתון חשוב הסתבר ש-20 העותקים של המחברת, ששוכפלו לטובת המשפט, אכן הושמדו בהוראת השופטים.

הטיעון המכריע של ההגנה היה שאם אין גופה - לא היה רצח. צריך לזכור שהמשפחה ביקשה מהמשטרה רשות לצאת ולחפש את הגופה, אבל המשטרה אסרה עליהם לעשות זאת.

המשפט התנהל מהבוקר עד לשעות הצוהריים, כך בשני הימים. ביום השני, לאחר הפסקת הצוהריים, התקבלה ההחלטה לזכות את פארן, לקול מחיאות הכפיים הסוערות של הקצינים הבריטים שנכחו באולם וציינו באושר רב שנעשתה עבודה טובה של השופטים.

ביישוב היהודי היה ברור לכולם שהמשפט היה מכור. יעל בן-דב סיפרה שבלח"י קראו למשפט "קומדיה של רוצחים". שושנה רובוביץ, גיסתו של אלכסנדר, סיפרה לי, שהיה להם בן-דוד בשם דוד רובוביץ, שעבד בבולשת הבריטית. הוא שמע שהבריטים אמרו עוד לפני שהמשפט הסתיים, שפארן יצא זכאי. דוד היה גם הוא חבר בלח"י, אבל היה גם בקשר עם ה'הגנה'. שושנה סיפרה שהייתה תקופה שדוד התחיל לבקר אותם לעיתים קרובות. הם כמוכן שמחו, אבל לא הבינו לכבוד מה הביקורים התכופים. לימים סיפר להם שמטרת הביקורים הייתה לעקוב אחרי תנועת הרכבים הבריטיים, העולים ויוצאים מירושלים. הם גרו בשכונת 'גבעת שאול' ומשם היה אפשר בקלות לעשות תצפית על הכביש הראשי. את ממצאי המעקבים מסר ל'הגנה'.

לאחר פסק הדין יצא פארן החוצה למכונת שהסיעה אותו ישירות לשדה התעופה בקלנדיה (עטרות) ומשם הטיסו אותו למצרים, שם עלה על אונייה שלקחה אותו חזרה לבריטניה. הוא התקבל בכבוד רב כמנצח.

המשפחה הכואבת נשארה עם אסונה הכבד. אלכסנדר איננו, אין גופה ואין קבר והתעלומה על גורלו נשארה פתוחה.

בהמשך המשפחה ניסתה לפתוח בהליך משפטי אזרחי נוסף נגד פארן, אבל הדבר נבלם בטענה שהיה משפט והנושא סגור.

ועוד משהו על המשפט וזיכוי של פארן:

בספר ממעין חרוד עד ירושלים, מאת יורם שיאון, חבר לח"י, הוא נוגע בפרשה (את הספר קיבלתי לקריאה מבנו יגאל). הכינוי של יורם בלח"י היה 'אביעזר'. הוא השתתף בהנחת מטענים בצידי הדרך ובמיקוש רכבת ליד ראש העין ב-8.9.1947. הוא נפצע קשה ונתפס על ידי רוכבים בריטים וערבים, הועמד לדין ונידון למאסר. להלן משפטים מדברים שאמר במהלך משפטו:

"לא הכרנו בזכותכם לשפוט את הלוחם העברי. גם כאשר שלטונכם כאן נראה יציב ויעמוד לעולם, לוחמי חירות ישראל חזו את שקיעת האימפריה שלכם... הרי בית הדין שלכם איננו רק סמל לרשעות ופשע מלחמה הלא הוא שיא הגיחוך. מגוחכים הם פושטי הרגל הבינלאומיים המעמידים פנים של אנשים הגונים הראויים לאמון. הגונים במקום לשפוט לוחמים עבריים. אילו שפטתם את חברכם הרוצח פארן ורוצחי ילדים ונשים הנמצאים בשירותכם לדין צדק... ידעתם לרצוח לוחמים עבריים. לקצינים ולקלגסים לא היה אף פעם אומץ הלב להופיע כדוגמת הלוחם העברי... בפסקי דינכם הפושעים - חיפיתם על מרעיתכם הרוצחים בחוקים שלכם..."

הנקמה שלא צלחה

בלח"י המשיכו לתכנן נקמה. יצרתי קשר עם יעקב חרותי ז"ל, איש לח"י שהיה מומחה בהכנת פצצות, כי רציתי לדעת יותר פרטים ממקור ראשון (עוד על חרותי ראו נספח 6). שוחחתי אתו פעמיים, הסברתי מי אני ומדוע אני מבקשת לדבר אתו על אלכסנדר ושאלתי על העובדה, שבפעולת הנקם נהרג בטעות אחיו של פארן (ראו פירוט בהמשך). חרותי הדגיש בפניי, שהוא מצר על כך וכי זאת לא הייתה המטרה. בלח"י לא חיסלו סתם, הסביר, המטרה הייתה פארן. יעקב חרותי שלח לי את ספרו הדיגיטלי אמת אחת ולא שתיים ואני מוקירה לו תודה על כך.

חרותי נשלח לאנגליה להקים תא לח"י לפעילות הנקם. הוא קיבל אשרת כניסה לאנגליה בזכות שתי סיבות: אימו הייתה גרה באנגליה וכן בקשתו ללמוד משפטים.

בתחילת דרכו באנגליה (לאחר המתנה מסוימת שאותה ניצל ללימודים) החל לארגן את התא יחד עם שני חברים שהגיעו מהארץ "חנוך" ו"עוזי" (ראו בנספח 6). הוא הוסיף ואמר, שחברי התא היו מתכנסים מדי פעם, סועדים יחדיו ושרים שירי מולדת עם געגועים לארץ. בתחילה המשימה לא הוגדרה במדויק וניתנה לשיקול דעתו. היו שלושה יעדים לנקמה: ארנסט בוויין, שר החוץ הבריטי, גנרל אוילין בארקר, מפקד כוחות הצבא הבריטי בארץ, ורוי פארן. הוא אסף מודיעין (בעיקר מהעיתונות ומהחדשות) ובסופו של דבר הוחלט על חיסול פארן.

בתחילה, לאחר שפארן חזר לאנגליה הוא שמר על חשאיות, אבל כעבור זמן לא רב הרגיש חופשי ונהנה מיחס של כבוד אליו. הצרפתים העניקו לו את עיטור לגיון הזרים, האמריקנים את עיטור הגבורה על לחימתו באיטליה, ובארמון בקינגהאם קיימו לכבודו טקס מיוחד, שבמהלכו המלך ג'ורג' השישי העניק לו שני עיטורים על פעילותו במלחמת העולם השנייה. באותה הזדמנות המלך אמר לפארן עד כמה הוא שמח ש"העסק נגמר", הכוונה הייתה כמובן לפרשת רובוביץ. אבל האמת היא שהעסק לא נגמר כלל מבחינת לח"י.

בדיווחים בעיתונות על האירועים הייתה כתובת מגוריה של משפחת פארן. לדברי חרותי, זה היה קצה חוט עבור לוחמי לח"י והכתובת הייתה הזמנה לפצצה. הם החליטו לנצל את ההזדמנות שפארן מקבל משלוחי פרחים רבים, מתנות וברכות לכבוד זכייתו באותות ההצטיינות ולשלוח לו מתנה מיוחדת.

חברי לח"י התחילו במעקב אחרי הבית והמשפחה. אחד החברים נשלח לרכוש ספר עב כרס של שייקספיר. הספר נרכש בחנות במרכז לונדון, שבה יש תנועה ערה של קונים, כדי לא לעורר חשד.

הכנת הפצצה

מניו־יורק שלחו לחרותי בדואר אוויר רדיו נייד עם שתי סוללות. בתוך הרדיו היו מוצפנים חומרי נפץ תקניים. חרותי רוקן את הסוללה הגדולה ולתוכה הכניס קילוגרם של חומר נפץ. בתחתית הרדיו היו פתילות השהייה ונפצים חשמליים. חומרים אלה נמכרו באופן חופשי בחנויות לחומרי בניין. בנפרד הם קיבלו בדואר אוויר עוד נפצים ועכשיו כל שנותר היה להכין את הפצצה (ראו נספח 6).

חרותי תלש עמודים מאמצע הספר והטמין במקומם את הפצצה, כולל המנגנון הדרוש. את הספר עם הפצצה שלח חבר אחר של התא, שלא ידע מה הוא שולח. החבר נכנס לסניף הדואר ב'מארבל ארצ', סניף מאוד פעיל, שהתנועה בו רבה, ושלח את הספר לבית המשפחה. מה שחרותי לא ידע הוא, שפארן היה באותו זמן בסקוטלנד ואחיו הצעיר, רקס, פתח את החבילה, נפצע קשה מאוד ומת כעבור שעתיים.

אחרי הקמת המדינה הנהגת הלח"י ויתרה על הרעיון לחסל את בוויז ואת בארקר.

סופו של פארן

בעקבות ניסיון ההתנקשות עבר פארן לרודזיה וחי שם שנים אחדות. הוא התחתן עם בחורה מקלגרי שבקנדה ועבר לשם, הקים משפחה וחי שנים ארוכות. מדי פעם נשאל על הפרשה, אך תמיד הצליח להתחמק מתשובה ולא דיבר על כך מעולם.

שושנה רובוביץ סיפרה לי, שהבן שלהם משה, שהיה אחיינו של אלכסנדר, היה בשליחות בקנדה עם המשפחה. משה ניסה ליצור קשר עם פארן וספג איומים.

פניתי ליעל, רעייתו של משה, והיא הרחיבה וסיפרה את מה שקרה: כאשר המשפחה הייתה בטורונטו שבקנדה, הם פנו למשפחה יהודית אמידה וביקשו שיסדרו להם פגישה עם פארן בקלגרי. הפגישה נקבעה וביום המיועד הם הגיעו לקלגרי. באותו היום הייתה חגיגה בעיר עם תהלוכה גדולה, שבה פארן היה רכוב על סוס עם שלט של ראש העיר. משה ויעל צילמו אותו ובשעה היעודה

הגיעו למקום המפגש. שם המתין להם עורך הדין של פארן, שאמר שפארן לא בעיר. משה השיב: איך אתה אומר שהוא לא בעיר? עכשיו ראינו אותו וצילמנו אותו. הוא הוסיף ואמר שהפגישה נקבעה מראש וכל מה שהם רוצים זה לדעת היכן פארן הפקיר את גופתו של אלכסנדר והם לא באים בכל תביעה נגדו. תשובת עורך הדין, שהיה יהודי, הייתה שהוא יעץ לפארן לא להיפגש עימם ושלטובתם יתרחקו מפארן ומהנושא. על כך אמר לו משה: הסבא שלך התחנף לפריץ ואתה לא מתבייש להתנהג כך... בזה הסתיים עוד ניסיון למצוא קצה חוט על היעלמו של אלכסנדר ושוב נכשל הניסיון להביאו לקבר ישראל.

כמו כן, יעל סיפרה לי, שהסיפור של אלכסנדר חי בקרב המשפחה ולא עזב אותה על אף השנים שחלפו. כל צאצא חדש שהצטרף למשפחה למד על אלכסנדר והכיר את סיפורו. בזאת גם נוכחתי לדעת בפגישותי עם בני המשפחה. בכל הזדמנות המשפחה חיפשה ומחפשת כל מידע על גורלו של אלכסנדר כדי להביאו לקבורת עולמים בקבר ישראל.

הנצחה

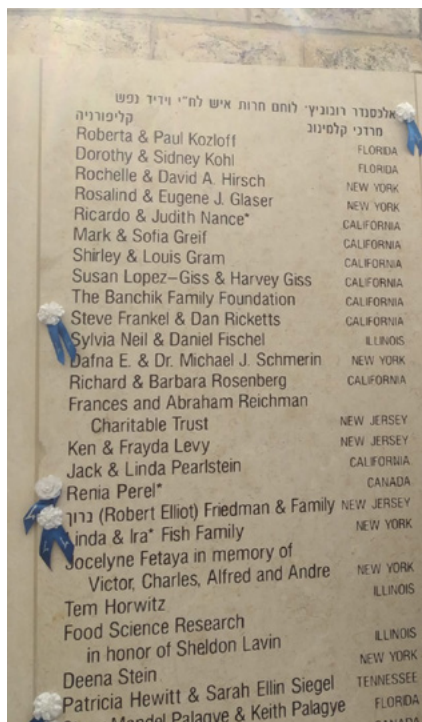
רק אחרי עלייתו של מנחם בגין לשלטון החלו לדבר על המחטרות ולהנציח אותן. במסגרת זו הונח השלט ברחוב אוסישקין, נחנך רחוב בשם "אלכסנדר רובוביץ" בשכונת ארמון הנציב וניטעה חורשה על ידי המכינה הקדם-צבאית במעלה אדומים. בשנת 2009 ראה אור ספרו של ההיסטוריון היהודי-אנגלי דייוויד סזרני על הפרשה, הנושא את השם Major Farran's Hat (הכובע של פארן). הספר תורגם לעברית ויצא לאור בשנת 2015 בהוצאת כנרת זמורה-ביתן דביר. על פי הספר ולא רק, הופק הסרט התיעודי בשם "מנדט לרצח" (שודר בכאן 11 בינואר 2022). שם הסרט החשוב הזה מעיד על העוול שנעשה. הסרט הופק בהפקה בריטית ובו צילומים של הדרך לוואדי קלט, תוך כדי ריאיון עם משה, האחיינן של אלכסנדר, ראיונות עם בני משפחת רובוביץ ועם חברי לח"י. כל אלה לא מופיעים בספר. בסרט יש גם התייחסות למשפחה. כמו כן, בסרט ראיונות חשובים עם עיתונאים בריטים, עם אנשי ממשל וצבא בריטים וכן עם קרובי משפחה של הדמויות הבריטיות, שהיה להן חלק באירוע. בראיונות הם

ניתחו את כל האירוע עם ביקורת קשה על ההתנהלות הממשלה הבריטית בעת הפרשה.

ב'בית יאיר' יש מידע על אלכסנדר ומדי פעם נערכים מחקרים על הפרשה.

מרדכי קלמינוב: הנצחה חשובה כפולה ומיוחדת

מרדכי קלמינוב, מי שהיה חבר קרוב של אלכסנדר בבית הספר 'מעלה' ובפעילות בלח"י (על כך סופר בהרחבה בתחנה השלישית) חי שנים ארוכות בארה"ב וחיפש דרך מיוחדת להנציח את זכר חברו. בעודו בארה"ב יצר ביוזמתו קשר עם המשפחה והחליט על הנצחה כפולה: על קיר הנצחה באוניברסיטה העברית בהר הצופים ובאמצעות מלגות. השלט על הקיר נחנך ב-17.6.2022 ובו כתוב: "לזכר אלכסנדר רובוביץ, לוחם חירות ישראל וידיד נפש של מרדכי קלמינוב". בטקס הסרת הלוט השתתפו ידידה ואורנה אבן פארקר, האחיינית של מרדכי.

הנצחת אלכסנדר בקיר היוקרתי והמיוחד (ראו שורה ראשונה).

ההנצחה השנייה היא במתן מלגות בנושא רוקחות ועל כך בכתבה שלהלן, אותה שלחה לי אורנה. הכתבה נכתבה באנגלית לקראת טקס הענקת מלגה שהתקיים באוניברסיטה. לבקשתי אורנה תרגמה את הכתבה לעברית (הכתבה באנגלית ראו בנספח 7):

מרדכי קלמינוב נולד בט' בתמוז תר"צ (1930) בעיר העתיקה בירושלים. כאשר מרדכי היה צעיר מאוד, ב-1936, עברה משפחתו

לשכונת גאולה. אביו של מרדכי היה בעל בית חרושת לטבק בבית לחם ומכר אותו גם במהלך הפרעות ב־1936. הוא עסק גם בגיוס כספים עבור ישיבה מקומית, מה שאילץ אותו לנסוע לחו"ל. כאשר פרצה מלחמת העולם השנייה, אברהם קלמינוב, אביו של מרדכי, היה בארצות הברית. הוא נתקע שם במשך המלחמה, ולא ראה את משפחתו למעלה מחמש שנים. כנער בתיכון מרדכי הצטיין במתמטיקה ובתלמוד. הוא ואלכסנדר רובוביץ למדו יחד והיו חברים מאוד טובים. שני הבנים רצו לתמוך במאבק למען מולדת יהודית, ובגיל 14 הצטרפו ללח"י. חברות זו בלח"י הובילה לגירושם מבית הספר התיכון.

בלח"י מרדכי ואלכסנדר עבדו יחד על פעולות חשאיות והדביקו כרוזים. אלכסנדר חלם להיות רוקח, כמו אביו שהיה בעל בית המרקחת הראשון בירושלים. אלכסנדר נחטף ונרצח על ידי הבריטים ב־6 במאי 1947. הוא נחטף מרחוב אוסישקין, בשכונת רחביה. הוא ומרדכי יצאו ביחד לפעולה משותפת של משלוח כרוזים לשני תאי לח"י שונים. הם נפרדו בפירת רחובות שערי חסד ואוסישקין ואלכסנדר נחטף כמה מטרים משם. כיום, מוצב שלט ברחוב אוסישקין במקום שבו האירוע התרחש.

מרדכי נסע לארצות הברית ב־1961 לעשות תואר שני, לאחר שסיים את לימודיו בטכניון בהנדסת חשמל. כל חייו עבד כמהנדס. היה נשוי לשולמית ז"ל ואב לשני ילדים סיון ורמה. כיום הוא גר בדיור מוגן ליד שני הילדים בדרום קליפורניה ויש לו ארבעה נכדים.

מרדכי מעולם לא שכח את אלכסנדר. הוא זוכר תמיד את הצעיר השקט אשר חלם להיות רוקח. לזכרו של אלכסנדר ותרומתו לעצמאותה של ישראל, הקים מרדכי את קרן המלגות על שם אלכסנדר רובוביץ לבית הספר לרוקחות באוניברסיטה העברית, שם אלכסנדר היה רוכש את השכלתו אם חייו לא היו נקטעים באכזריות כזו.

באמצעות מלגה זו, זכרו של אלכסנדר ימשיך להיות לברכה ולטובה.

נטיעת החורשה הראשונה ביוזמת המשפחה וחברי לה"י עוד לפני עליית הליכוד לשלטון, שאז ההנצחה הפכה רשמית.

שלושת הנערים

חשוב לי לתת מקום לשלושת הנערים האמיצים, שלא חששו וכתבו את הפתק עם שמותיהם וכתובתם. הם היו התחלת הדרך לגילוי הפרשה.

אני מבקשת לציין במיוחד את משה חשין, שראה את הכתבה בעיתון ומיד פנה למלמד וביקש את רשותו ללכת הביתה ולשתף את אביו ושני חבריו.

לתיעוד המרדף של משה חשין וחבריו אחרי אלכסנדר ופארן יש חשיבות גדולה, שכן לפי התיעוד אפשר לדעת מה באמת התרחש ברגעים קשים אלה.

לאור הראיונות עם ילדיו של משה חשין, עם יעקב יעקובסון וכן עם רעייתו של מאיר כהן, אפשר לומר שפרשת אלכסנדר השפיעה עמוקות על שלושת הנערים וליוותה אותם ואת משפחותיהם לאורך חייהם.

משה חשין

משה חשין. באדיבות
הבן, יצחק חשין.

הדברים נמסרו לי מפי בנו יצחק וכתו בת-שבע. השיחות הראשונות עימם היו בחודש פברואר 2014 (לאחר שאיתרתי את הדוד שלהם, אהרון, ראו נספח 2).

אימו של משה חשין הייתה בת למשפחת פרוש. שתי משפחות, פרוש וחשין, היו משפחות מכובדות. הסבא של משה, רבי צבי נפתלי פרוש, הקים את שכונת 'שערי חסד' והסבא רבה יסד את העדה החרדית.

משה למד בתלמוד תורה 'עץ חיים', אחר כך בישיבה הגדולה של ויזניץ'. עם סיום לימודיו בישיבה למד חינוך בסמינר 'ליפשיץ'. לאחר הסמכתו להוראה החל ללמד עולים חדשים בתלמוד תורה בשכונת קטמון, אחר כך עבר ללמד בשכונת 'בית ישראל'. בשלב מסוים, לאחר שנות הוראה רבות, החל לעבוד בעיריית ירושלים במחלקת החינוך. עבר תפקידים שונים והיה סמנכ"ל באגף החינוך העל-יסודי הכללי בירושלים. בעיריית ירושלים עבד למעלה מ-30 שנה. משה היה גם עיתונאי. בתחילה כתב סיפורים קצרים בעיתון 'מעריב', אחר כך היה

כתב פרלמנטרי מטעם עיתון 'שערים' של מפלגת פא"י (פועלי אגודת ישראל). כשנסגר העיתון היה כתב פרלמנטרי של העיתון 'פנים'. כמו לשאר העיתונאים, גם לו היה חדר בכנסת והיה לוקח לשם מדי פעם את ילדיו. היה אדם מוכשר, שידע לנהל מערכות גדולות, נדיב ומוכר בציבור. היה לו חוש הומור מיוחד ולעיתים היה חותם במקום בשמו המלא: מ הפסגה 55. זו הייתה כתובת מגוריה של משפחת חשין בשכונת בית וגן בירושלים.

הבן יצחק סיפר לי, שאביו משה כתב כתבה גדולה שתיארה את מלחמת ששת הימים בלילות, כפי שראה אותה מגג ביתם, שהיה גבוה ובו תצפית מצוינת על כל מזרח ירושלים מאוגוסטה ויקטוריה ועד למר אליאס. הוא ראה את נפילת המטוס הישראלי במר אליאס. לקראת סוף המלחמה, ידיד קרוב של משה, עיתונאי מג'רוסלם פוסט, קיבל אשרת כניסה לעיר העתיקה והזמין את משה להצטרף אליו. הם נסעו בליווי ג'יפ צבאי אחרי הג'יפ של הרב גורן. ההתרגשות הייתה עצומה ומשה כתב כתבה גדולה בעיתון 'שערים' על החוויה הזאת.

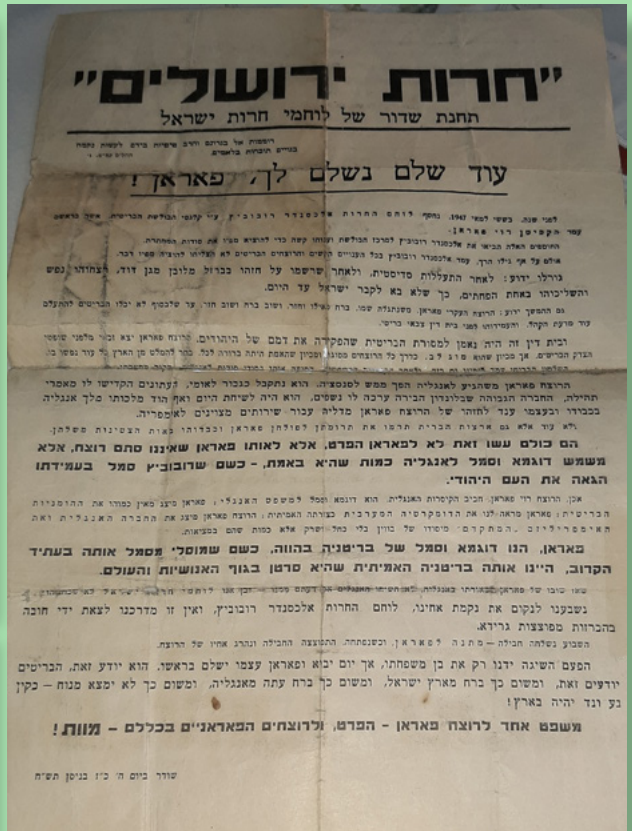
הכתבה זכתה להדים רבים ולהערכה גדולה. בביתו של משה הרבו לדבר על פרשת אלכסנדר.

בת-שבע, אחותו, סיפרה לי מזיכרונותיה בהקשר להליכה של משה למסדר הזיהוי. משה היה בן למשפחה חרדית. לאנשים חרדים לא היה קשר עם השלטון הבריטי ועצם ההזמנה למסדר זיהוי כבר יצרה לחץ. אביהם, הסבא, רבי בנימין זאב, המכונה 'וועלוי', הבין שיש כאן סיפור של פיקוח נפש, של נער יהודי שנעלם ולכן עודד את בנו ללכת למסדר. הוא גם עודד את משה לגשת לקרובי משפחת רובוביץ ולספר את הידוע לו (הכוונה למשפחת אטינגר שהוזכרה לעיל).

הסבא והאבא של משה חשין היו חסידי ברסלב ומשפחת חשין הייתה בין מתפללי בית הכנסת 'אוהל אסתר' (עוד על משפחת חשין ראו נספח 2).

לקראת סיום כתיבת הספר החלטתי לפנות פעם נוספת ליצחק חשין. בשנת 2014 שוחחנו בטלפון היות ובאותה תקופה אביו משה היה חולה מאוד ויצחק סעד אותו. הוא סיפר בקצרה על אביו וקיבלתי שתי תמונות של משה שלא היו באיכות טובה. רציתי להרחיב את הידע וכן לצלם תמונות חדשות ולכן ערכתי מספר

ראיונות עם יצחק בביתו. גם רעייתו יפה, שמכירה את הפרשה כפי שסיפר לה משה, השתתפה בשיחות. שניהם קיבלו אותי במאור פנים ועשו ככל יכולתם להוסיף לי מידע. יפה מסרה לי את התמונות של אבא משה. לאחר שבועיים מהביקור, טלפנה אלי יפה וסיפרה לי שהם מצאו את הארכיון של משה בו אסף עיתונים שונים העוסקים בפרשת אלכסנדר. באדיבותם הרבה צילמתי וחלק מהכתבות מצורפות.

למיסדר ראשון ויזה את פאראן, יטחעל ואו נדע הבאים אחריו, כי פאראן בשרוה וכך באת היה. יוני 5 עידם, ומאיר כהן היה הראשון. הוא זיהה את פאראן והשתעל עם עוד כ-11 אנשים. תחת מנורת עמוד במידות ברוחב תאם הם היה, בשעת שחמס את אלכסנדר בסימה. ישר ודורו אתו: עינים בחורות; שערות בחרות עם שפיל באצבע ומדי חאקי לגופו. שלוש פעמים, במועדים אלו, חיינו צריכים לזכות את פאראן, ובכל הפעמים הצלחנו, כי במיטרה לזה אתו וזהו איש... למחרת מיסדרי הורונו נמלט פאראן ממעצרו במחנה אלנבי, שבו עורר הדבר את זעמם של אנשי הלחי"י, וקצינים בריטיים ברחבי הארץ נהרגו. הדבר חרה לפאראן, אולי חש ביטויי מצפון. לא רצה שיהרגו קצינים בריטיים בגללו, קם, אפוא, והסגיר את עצמו לשלטונות. ביום הסגרנו מטר מינסטר המושבות הודעה בפרימנט על פרשת פאראן-רובוביץ. פאראן נמצא במאסר צבאי ונאשם בעוונות שריונו ב"לא רשות"... עיניו הרעם הצנע שבו, והאשמה החרישה התה עויבת השירות בלא רשות... בניתיים גילה אחד העתונים היומיים את מה שאירע לאלכסנדר רובוביץ בסוף דרכו: קבוצת פאראן, כך נמסר, מסרה את הנער ליד הבידואים בנורא קלט שליד ים-המלח. הם התעללו בנזופ הצנום וחרתו באש מגן-דוד על חזהו. אלכסנדר השיב את נשמתו הצעירה לבוראו בסבל וסיוסם. האחים ביקשו לצאת לסביבת הוואדי לערוך חיפוש, שים, אולם מפדק המשרה מנע זאת בעדם, בשעת שכבר יצאו כ-15 שוטרים לחפש אחריו. מאז שמתמה להם דברם, לא יצאו רובוביץ ופאראן על ציפתם.

קטעי עיתונות בנושא העלמות מותו של אלכסנדר רובוביץ. הארכיון של משה חשין באדיבות יצחק חשין.

חטיפתו ומותו של אלכסנדר רובוביץ: חודשו המאמצים לגילוי מקום קבורתו

הרב גורו מועל להבאת עצמותיו לברך ישראל - מטרה שהגשמו הטמנה ליד ירושלים

החוקר הישראלי פרופ' יצחק שניידר, יחד עם חוקרים רוסים, מצא את מקום קבורתו של אלכסנדר רובוביץ, חתן מלחמת העצמאות, שנהרג ב-1947. המאמצים להחזיר את גופתו לישראל מתחדשים.

אלכסנדר רובוביץ נהרג ב-16 באוגוסט 1947, כשהיה בן 27. הוא נהרג במהלך מלחמת העצמאות, כשהוא מנסה להציל את חייו. גופתו נמצאה ב-1948, אך לא הוחזרה לישראל.

החוקר הישראלי פרופ' יצחק שניידר, יחד עם חוקרים רוסים, מצא את מקום קבורתו של אלכסנדר רובוביץ, חתן מלחמת העצמאות, שנהרג ב-1947. המאמצים להחזיר את גופתו לישראל מתחדשים.

אלכסנדר רובוביץ נהרג ב-16 באוגוסט 1947, כשהיה בן 27. הוא נהרג במהלך מלחמת העצמאות, כשהוא מנסה להציל את חייו. גופתו נמצאה ב-1948, אך לא הוחזרה לישראל.

החוקר הישראלי פרופ' יצחק שניידר, יחד עם חוקרים רוסים, מצא את מקום קבורתו של אלכסנדר רובוביץ, חתן מלחמת העצמאות, שנהרג ב-1947. המאמצים להחזיר את גופתו לישראל מתחדשים.

אלכסנדר רובוביץ נהרג ב-16 באוגוסט 1947, כשהיה בן 27. הוא נהרג במהלך מלחמת העצמאות, כשהוא מנסה להציל את חייו. גופתו נמצאה ב-1948, אך לא הוחזרה לישראל.

תעלומת חטיפתו של אלכסנדר רובוביץ

ב-16 באוגוסט 1947 נהרג אלכסנדר רובוביץ, בן 27, במהלך מלחמת העצמאות. חטיפתו ומותו נותרו תעלומה עד היום.

החוקר הישראלי פרופ' יצחק שניידר, יחד עם חוקרים רוסים, מצא את מקום קבורתו של אלכסנדר רובוביץ, חתן מלחמת העצמאות, שנהרג ב-1947. המאמצים להחזיר את גופתו לישראל מתחדשים.

החוקר הישראלי פרופ' יצחק שניידר, יחד עם חוקרים רוסים, מצא את מקום קבורתו של אלכסנדר רובוביץ, חתן מלחמת העצמאות, שנהרג ב-1947. המאמצים להחזיר את גופתו לישראל מתחדשים.

החוקר הישראלי פרופ' יצחק שניידר, יחד עם חוקרים רוסים, מצא את מקום קבורתו של אלכסנדר רובוביץ, חתן מלחמת העצמאות, שנהרג ב-1947. המאמצים להחזיר את גופתו לישראל מתחדשים.

החוקר הישראלי פרופ' יצחק שניידר, יחד עם חוקרים רוסים, מצא את מקום קבורתו של אלכסנדר רובוביץ, חתן מלחמת העצמאות, שנהרג ב-1947. המאמצים להחזיר את גופתו לישראל מתחדשים.

החוקר הישראלי פרופ' יצחק שניידר, יחד עם חוקרים רוסים, מצא את מקום קבורתו של אלכסנדר רובוביץ, חתן מלחמת העצמאות, שנהרג ב-1947. המאמצים להחזיר את גופתו לישראל מתחדשים.

החוקר הישראלי פרופ' יצחק שניידר, יחד עם חוקרים רוסים, מצא את מקום קבורתו של אלכסנדר רובוביץ, חתן מלחמת העצמאות, שנהרג ב-1947. המאמצים להחזיר את גופתו לישראל מתחדשים.

תמונות האלבומו הפרטי של הרופא רוי פאראו

הרופא רוי פאראו, שנהרג במלחמת העצמאות, הותיר אחריו אלבומו פרטי עם תמונות רבות. התמונות מראות את חייו האישיים ואת פעילותו הרפואית.

התמונות מראות את רוי פאראו במהלך מלחמת העצמאות, כשהוא עובד כרופא. ישנן גם תמונות אישיות משנות חייו הקודמות.

התמונות מראות את רוי פאראו במהלך מלחמת העצמאות, כשהוא עובד כרופא. ישנן גם תמונות אישיות משנות חייו הקודמות.

יעקב יעקובסון

יעקב יעקובסון, באדיבות בתו רחל.

את יעקב יעקובסון חיפשתי זמן רב. בשכונה היו שתי משפחות בשם זה. יעצו לי בביטחון לפנות לאחת המשפחות מבין השתיים. רק אחרי חיפושים ממושכים הצלחתי לאתר בני משפחה מדרגה שנייה ושלישית מחוץ לירושלים ולאור השיחות שהיו לי עם בני המשפחה המורחבת התברר לי שזו לא המשפחה שאותה אני מחפשת.

לכסוף הצלחתי לאתר את יעקובסון שאותו

חיפשתי. נפגשנו ביולי 2013 וב־2014. הוא התרגש מאוד כבר בשיחת הטלפון הראשונה וחיכה לבואי בשמחה. פגשתי אדם לא בריא, הנזקק מדי פעם לחמצן, אבל הוא זכר היטב את האירועים. הוא סיפר לי על המרדף ואישר את דברי קמניצקי, שלקח ממנו את הכובע וכן כל מה שקרה עם המדורה. הוא גם אמר שזיהה את פארן במסדר הזיהוי, כמו כל האחרים שזיהו אותו. הוא עדיין חי את הפרשה וסיפר בגאווה שהבן שלו עשה עבודה על הפרשה במסגרת בית הספר וקיבל עליה פרס. רציתי לראות את העבודה, אבל לצערי יעקב אמר שהעבודה אבדה במהלך השנים. יעקב סיפר לי שהוא לא היה תלמיד חרוץ ונשלח לפנימייה בחיפה. לאחר מכן חזר לירושלים. כל המשפחה דתית ויש לו אח שהוא רב ידוע, אבל הוא עצמו עזב את הדת. לקראת סיום השיחה ב־2013 מסר לי שם של חבר של מאיר כהן, שדרכו ולאחר פנייה לחברים נוספים השגתי את מאיר.

מאיר כהן

ניסיונותיי לאתר את מאיר החלו מפנייה לכתובת שהייתה רשומה על הפתק שהעבירו למשפחה לאחר החטיפה. השכנים התחלפו ואף אחד לא ידע לתת לי מידע על מאיר ומשפחתו. פניתי לחנות העיתונים הקטנה והוותיקה שנמצאת מול הגימנסיה, בתקווה ששם ידעו לומר לי משהו. אכן מצאתי שם בנות משפחה צעירות, אך הן לא שמעו על פרשת אלכסנדר ולא יכלו לתת לי מידע על מאיר. בסופו של דבר קיבלתי קצה חוט מיעקב יעקובסון. נאמר לי שמאיר הוא טכנאי

רנטגן ועובד בבית החולים 'הדסה'. פניתי לחבר קרוב שעבד בבית החולים, שלא יכול היה לתת לי מידע מפאת צנעת הפרט. חיפשתי בין כל טכנאי הרנטגן בירושלים והצלחתי למצוא את הטלפון של משפחתו. התקשרתי לביתו בסוף אוגוסט 2013. אשתו ענתה לטלפון וסיפרה לי שמאיר נפטר כבר לפני כעשר שנים. לדבריה, היא חולנית מאוד, אבל מאוד שמחה לשוחח איתי והתנהלה בינינו שיחה ארוכה, שבה תיארה בהרחבה את דברי מאיר על הפרשה, במיוחד ביחס לשאלות באנגלית ששאל את פארן. לדבריה, מאיר היה מספר לה הרבה פעמים על ההכנות למדורה, על המרדף, על המכונית השחורה ועל הפתק. דיברתי גם עם בנה, אך הוא ציין שאינו מעוניין לדבר על הנושא. כעבור מספר חודשים צלצלתי פעם נוספת לכן, אך גם הפעם תשובתו הייתה שלילית. למאיר יש גם בת, אך האם לא מסרה לי את הטלפון שלה ולכן לא יכולתי לשוחח איתה. בשיחה עם אשתו רציתי לקבל תמונה של מאיר, אך תשובתה הייתה שמפאת מחלתה אינה יכולה לחפש תמונה. הבן, שלא רצה לדבר, סירב גם ביחס לתמונה.

ליד השלט: האחיינים של אלכסנדר. מימין לשמאל צבי, ידידה, ציפה ומשה.

13

תחנה שלוש־עשרה

נקודת מפגש: ליד שלט ההנצחה, ברחוב אוסישקין.

הנושאים: מילים אחרונות של החברים. יעל בן דב והאח יעקב. דברי סיכום על הרגעים האחרונים של אלכסנדר הי"ד. מזמור תהילים. קדיש. הימנון לח"י.

אנחנו מתקדמים לתחנה האחרונה ברחוב אוסישקין, ליד השלט. בנקודה זו היו השניות האחרונות שאלכסנדר נראה בחיים. כאן הוכנס בכוח אל המכונית השחורה ונעלם לנצח.

לסיום הסיור אני מצטטת משפטים ומילים שנאמרו על אלכסנדר:

דוד נבו (ז"ל), חבר לספסל הלימודים: "היקר לכולנו. בכנות מתגעגע לחברי הטוב שמסר חייו בגבורה לרוצח מתועב... אל תשכחו את הנער הטהור הזה".

להלן משפטים מתוך סרטון קצר על אלכסנדר, שנערך לקראת ז' באדר 2021, יום הזיכרון לחללים שמקום קבורתם לא נודע. הסרטון מטעם משרד הביטחון,

הופק על ידי אסף אלמוג, הוקרן בטקס שהתקיים בהיכל הזיכרון שבהר הרצל בירושלים בנוכחות נשיא המדינה דאז, מר ראובן ריבלין, וראש הממשלה, מר בנימין נתניהו. הטקס היה בהנחיית העיתונאי איזי מן. הסרטון נמצא במוזיאון לח"י. כל הטקס הועבר בשידור חי בטלוויזיה בערוץ כאן 11 ובערוץ הכנסת.

עזרא יכין: חברו של אלכסנדר בלח"י: המילים שאמר אלכסנדר לעזרא בעקבות פסק הדין על הוצאתו של ברזני להורג: "אני מקנא בכס". הדברים נאמרו משום שאלכסנדר היה צעיר בשנים וידע שהבריטים לא היו מוציאים להורג נערים צעירים.

עוד מדברי עזרא: "למרות העינויים אלכסנדר לא אמר מילה ממה שהבריטים רצו לשמוע. מבחינתי הוא היה גיבור הגיבורים".

בן הדוד משה רביד: "תמיד היה לי רושם שאדם חזק הוא אדם שרירי, אבל התברר שזה לא נכון. אלכסנדר היה צנום, אבל היה גיבור שאין כדוגמתו... לא הייתי מסוגל להיות כמוהו".

הסרטון הופק בזמן הקורונה והמפיק לא הצליח לראיין את יעל, המפקדת של אלכסנדר וזיכרונה לברכה. הדברים נמסרו לי על ידי בתה, שרקה, שאמרה: "נראה לי שאימא שלי ז"ל הייתה כותבת כדלקמן: "שמו המחתרתי של אלכסנדר היה 'חיים', אבל הקב"ה לא חנן אותו בחיים ארוכים, אך חנן אותו בחיים מלאי משמעות. אלכסנדר היה בן נאמן לעמו ולמולדתו, מסור למשימות המאבק לחירות ישראל ממש עד כלות נשימתו. אף בעינויים לא הסגיר דבר. ראוי אלכסנדר לתואר גיבור ישראל. ה' יקום דמו!"

האח יעקב: "ולפתע הכול נגמר. אלכסנדר איננו. לא התראה עימי לפני שהלך. לא אמר שלום. דמותו עדיין חרותה עמוק בזיכרוני ואיננה משה מנגד עיניי. גיבור היה בחייו ואגדה במותו. עמד יפה בכל העינויים הנפשיים ולא גילה דבר על פעולתו ועל פעולת חבריו.

איננו מרפים ידיים מחיפושים. ובקשה לנו - אל תרפו אתם ידיים. כל מי שיכול לעזור במציאת מקום קבורתו - שיסייע בידינו. דמו של אחינו זועקים אלינו.

הוא לא הובא לקבר ישראל ולא נסתם הגולל. עוד יום יבוא ונעלה בני משפחה וחברים אל קברו. נביא זר ענק ונאמר קדיש, נספר לכולם, כאב לכן, מדור לדור, מי היה אלכסנדר. גיבור בחייו ואגדה במותו”.

לסיום, דברים שאני אמרתי בסרטון: “אני רואה בעריכת הסיורים עוד צורה של הנצחה. מה שדובר על המשפט והמחקרים שנעשו על המקרה, הסיפור עדיין נשאר בבתים ובספרים, אבל בסיור הסיפור מקבל חיים, מה קרה ואיך קרה וחשוב להביא זאת לידיעת הציבור...”

במהלך הסיור פגשנו את הנער הגיבור בן ה־16 וחצי, שעד לרגעיו האחרונים נלחם בגבורה. הסיורים הם עוד דרך להנציח את זכרו”.

מתוך כבוד לאלכסנדר, שהיה נער דתי, אני בוחרת לסיים את הסיורים במזמור קכ”ב מספר תהילים (אני ממליצה לקרוא את המזמור מתוך ספר תהילים).

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת, לְדָוִד:

שְׁמַחְתִּי, בְּאֲמָרִים לִי-- בֵּית יְהוָה גִּלְגָּל.

ב עֲמֻדוֹת, הָיוּ רַגְלֵינוּ-- בְּשַׁעֲרֵיךָ, יְרוּשָׁלַם.

ג יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה-- כְּעִיר, שְׁחַבְרָה-לָהּ יַחְדָּו.

ד שְׁשֵׁם עָלוּ שְׁבֻטִים, שְׁבֻטֵי-יָה-- עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל: לְהַדוֹת, לְשֵׁם יְהוָה.

ה כִּי שָׁמָּה, יֵשְׁבוּ כְּסָאוֹת לְמִשְׁפָּט: כְּסָאוֹת, לְבֵית דָּוִד.

ו שְׂאֵלוֹ, שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם; יִשְׁלִיו, אֶהְבִּיךָ.

ז יְהִי-שְׁלוֹם בְּחֵילֶךָ; שְׁלוֹה, בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ.

ח לְמַעַן, אַחֵי וְרַעֲי-- אֲדַבְרָה-נָא שְׁלוֹם בְּךָ.

ט לְמַעַן, בֵּית-יְהוָה אֱלֹהֵינוּ-- אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לְךָ.

אחד הגברים אומר קדיש ולאחר מכן שרים את המנון הלח”י.

את שני המנהגים של אמירת קדיש ושירת המנון הלח”י אימצתי מתגובות של משתתפים בסיורים. באחד הסיורים, לקראת סיום, בשנת 2013 פנה אלי פנסיונר

של חיל האוויר, בשם יעקב נענה, אדם דתי, שאמר שהוא כל כך נרגש ומבקש לומר קדיש לעילוי נשמתו של אלכסנדר. גברים נוספים הצטרפו אליו והייתה אווירה של קדושה מיוחדת במקום, כשרוב המשתתפים עם דמעות בעיניים.

ולגבי הימנון הלח"י: באחד הסיורים בשנת 2014 הגיעו שני אנשי לח"י. הגברת רחל ברגר, מנהלת העמותה להנצחת מורשת לח"י, ובן יהודה, איש לח"י, שהיה פעיל בארגון כנער. רחל ציינה שהם באו במיוחד מתל-אביב לסיור. לאחר קריאת פרק תהילים ואמירת הקדיש, פנה אלי בן יהודה, והציע שנשיר את הימנון הלח"י. הסכמתי ברצון. כך נוסף עוד ממד מרגש לסוף הסיור. מניסיוני אני יודעת שלא שרים את כל ההימנון, אלא רק בית ראשון ושני ואת הפזמון (אני ממליצה להשמיע ברקע את השיר).

קריאת מזמור תהילים.

ליד השלט עם אנשי לח"י. מימין לשמאל: הגברת רחל ברגר, מנהלת העמותה להנצחת מורשת לח"י, ציפה, לוחם לח"י משה בן יהודה (כינוי - גיורא), הגברת ליאורה קרויאנקר.

חֵילִים אֱלֹמוֹנִים

מילים ולחן: אברהם (יאיר) שטרן
כתיבה: תרצ"ב/תרצ"ג

אֶךְ אוֹיְבִים, מְרַגְלִים וּבְתֵי אֲסוּרִים
לֹא יוֹכְלוּ לַעְצֹר בְּעַדְנוּ.
בְּיָמִים אֲדָמִים...

אִם אֲנַחְנוּ נִפְל בְּרַחֲבוֹת, בְּפִתִים,
יִקְבְּרוּנוּ בְּלִילָה בְּלֹאט;
בְּמִקְוֵמוֹ יָבוֹאוּ אֲלֵפֵי אַחֲרִים
לְלַחֵם וּלְכַבֵּשׁ עַדֵי עַד.

בְּיָמִים אֲדָמִים...
בְּדַמְעוֹת אִמָּהוֹת שְׁפוּלוֹת מִבְּנִים
וּבְכֹדֵם תִּינּוֹקוֹת טְהוּרִים
כְּבִמְלֵט נִדְבִיק הַגּוֹפּוֹת לְלִבְנִים
וּבְנִין הַמוֹלְדֵת נָקִים.

בְּיָמִים אֲדָמִים...

חֵילִים אֱלֹמוֹנִים הִנָּנוּ בְּלֵי מַדִּים
וּסְבִיבְנוּ אִימָה וְצִלְמוֹת.
כְּלָנוּ גִי־סָנוּ לְכָל הַחַיִּים,
מִשׁוּרָה מִשְׁחַרְרֵר רַק הַמּוֹת.

בְּיָמִים אֲדָמִים שֶׁל פְּרָעוֹת וְדָמִים,
בְּלִילוֹת הַשְּׁחָרִים שֶׁל יָאוֹשׁ.
בְּעָרִים, בְּכַפָּרִים אֵת דִּגְלָנוּ נָרִים
וְעָלְיוֹ הִגָּנָה וְכַבוּשׁ.

לֹא גִי־סָנוּ בְּשׁוֹט כְּהַמוֹן עֲבָדִים
כְּדֵי לְשַׁפֵּךְ בְּנֹכַר אֵת דָּמָנוּ.
רְצוֹנָנוּ - לְהִיּוֹת לְעוֹלָם בְּנֵי חוֹרִין;
חִלּוֹמָנוּ - לְמוֹת בְּעַד אֲרָצָנוּ.
בְּיָמִים אֲדָמִים...

וּמִכָּל עֲבָרִים רַכְבוֹת מְכֻשׁוֹלִים
שֶׁם גּוֹרֵל אֲכַזְרֵי אֵת דְּרַכְנוּ,

***

כל סיור הוא חשוב ומבורך וכל המרבה לספר על אלכסנדר יבורך!

בואו כולנו יחד נצטרף לתפילות ולתקוות המשפחה להבאתו של
אלכסנדר-סני-חיים לקבר ישראל במהרה.
אמן כן יהיה רצון!

אפילוג

נפלה בידי הזכות לערוך את הסיורים על אלכסנדר. במשך חמש שנים קיימתי אותם בהתנדבות, בעיקר במועדים שהיו קרובים לזמן החטיפה (אך לא רק).

כשבחרתי לערוך סיור המנציח את אלכסנדר הי"ד לא תיארתי לעצמי שבסופו של דבר אתעד את הסיור והוא יהפוך לספר הנצחה.

כבר בסוף הסיור הראשון חברתי היקרה שולמית בית־ינאי ז"ל, שהייתה עמיתה בהדרכות בחברה להגנת הטבע, אמרה לי שאני חייבת לכתוב ולתעד את הסיור בגלל חשיבותו המיוחדת. לדבריה, זה לא עוד סיור ולכן צריך להיכתב. ידידי היקר ועמיתי אפרים שלאין, אמר לי גם הוא, שעלי לתעד את הסיור. חברה יקרה שלי נוספת, בעלת ניסיון רב בהדרכות, מלכה אליהו קוסוביץ, שהצטרפה לאחד הסיורים, מזכירה בהזדמנויות שונות את הסיור הייחודי. גם משתתפים אחרים בסיורים שאלו לא פעם אם הסיפור מתועד. בעקבות אמירות אלה החלטתי לתעד את הסיור, תחילה מזיכרון שהיה עדיין טרי לאחר הסיורים ולאחר מכן הוספתי כל מידע חדש שנודע לי. המשתתפים בסיורים היו מלאי התרגשות והתגובות מחממות את הלב. רבים אמרו לי, שזו הפעם הראשונה שנחשפו לסיפור. רבים אחרים חזרו לסיור נוסף, לעיתים עם בני משפחה וחברים ולעיתים לבד.

לצערי הרב, בגלל נסיבות שלא היו תלויות בי (מחלת בעלי ופטירתו) הפסקתי עם עריכת הסיורים, אבל כל הזמן חיפשתי עוד מידע ולמזלי חיפושים אלה נשאו פרי והצלחתי להוסיף עוד פרטים על הפרשה. ספר־סיור זה נכתב במתכונת של תחנות, כפי שצוין במבוא, המזמינות את המסייר להאיר ולהקיף את פרשת חטיפתו והירצחו של אלכסנדר.

מניסיוני הרב כמדריכה למדתי שסיוורים הם דרך מצוינת לחשיפה ולהיכרות עם נושאים חדשים, רכישת ידע, למידה והעשרה. מכאן אני רואה את החשיבות של עריכת הסיוור על אלכסנדר הי"ד.

אבל מעבר לכל, החשיבות העיקרית של ספר-סיוור זה היא בהיותו עוד נדבך בהנצחה של הנער היקר והגיבור אלכסנדר-סני-חיים, בן ה-16.5, שנלחם עד לרגעיו האחרונים ופתיל חייו נגדע בפתאומיות, באכזריות רבה והוא טרם הובא לקבר ישראל.

לסיום אציין, שלאורך כל איסוף החומר וכתיבתו הרגשתי שהייתה לי "סייעתא דשמייה". אני רואה זכות גדולה שניתנה לי לקחת חלק בהנצחתו של אלכסנדר רובוביץ הי"ד.

מקורות

- ארכיון לח"י, בית יאיר.
ראיונות פיזיים וטלפוניים עם אנשים רבים.
סיוורים רבים בשכונה ושיחות עם תושבים.
אטינגר, לאה ופרנס חיה (תשס"ה). עבודת ביוטופ על אלכסנדר רובוביץ. אולפנת רעיה, ירושלים. בהנחיית המורה רחלי צוקר (העבודה זכתה במקום שלישי בפרס גנדי).
גודמן, גיורא (תשס"ד). אחרי 57 שנים גילויים חדשים בפרשת אלכסנדר רובוביץ. הארץ, 2/9/2004.
חרותי, יעקב (2008). אמת אחת ולא שתיים. תיעוד דיגיטלי. העמותה להנצחת מורשת לח"י.
יכין, עזרא (תשס"ב). אלנקם: סיפורו של לוחם חירות ישראל. הוצאת יאיר ע"ש אברהם שטרן.
מיכלין, אמנון (1992). מעשה רוקח. הוצאת המחבר.
נבו, עמוס (תשל"א). תעלומת חטיפתו ורציחתו של אלכסנדר רובוביץ. במחנה גדנ"ע, כ' בניסן תשל"א, עמ' 11-12.
שיאון, יורם (2007). ממעין חרוד עד ירושלים: סיפורו של איש, סיפורה של תקופה. הוצאת שחרית.
נעזרתי רבות בעיתונים ובמאמרים על החטיפה וצילום הודעת המשפחה בחומרים שמצאתי בספרייה הלאומית ובספריית יד בן צבי.

נספחים

נספח 1: סיפורו של בית הכנסת של חסידי ברסלב 'אוהל אסתר ברסלב'

בית הכנסת ברסלב נבנה בשנת 1942 על ידי רבי משה רוזנטל. נכדו, הגבאי משה רוזנטל, סיפר לי על הקמתו ואף נתן לי העתק של מסמך שבו אביו, הרב נחמן רוזנטל, הצהיר בשבועה, בנוכחות נוטריון, על השתלשלות הקמתו של בית הכנסת.

סיפורו של בית הכנסת מתחיל בשנות ה-30 המאוחרות (של המאה הקודמת). הסב, משה רוזנטל, גר בנעוריו בשכונה והיה חסיד ברסלב. הוא קירב אליו 27 בחורים משיבת 'עץ חיים'. ראש הישיבה והמשגיח כעסו עליו מאוד בגין קירוב הבחורים לחסידות. חברים בשכונה צחקו עליו וחשבו שדעתו השתבשה. הוא אמר: "ככה? יש לי רדיפות גם מהגדולים וגם מהשועלים"... אבל שתק על ביזיונו, ואמר, שיש לו ביטחון בריכונו של עולם, שהלילה ייבנה בית כנסת במקום הזה, ואכן כך היה.

המבנה הראשון של בית הכנסת היה ברחוב כהנוב בתוך צריף פח קטן. לכאן עבר בית הכנסת כשהסנדלר החליט לסגור את הסנדלרייה שהייתה שם. במקום היו עקרבים. בתחילה סיפקו מים למקום ואחר כך הפסיקו את אספקת המים. בשכונה קראו למקום 'עקרבים-פלאץ' (מקום). רבי משה פנה אל אדון שמעון ברגמן, שהיה מופקד על חלוקת המגרשים בשכונה. אדון ברגמן היה נשוי 20 שנה ולא היו לו ילדים, וכך אמר לו: "רבי משה אם אתה רוצה להיוושע ולזכות בכן תפעל שהמקום יהיה לבית כנסת". האדון ברגמן אכן פעל בנושא ורבי משה

קיבל מגרש. עכשיו היה זקוק לכסף כדי לבנות את בית הכנסת ופנה לד"ר מרדכי בוקסבוים, שהיו לו רק בנות, ואמר לו: "אם אתה רוצה להיוושע בכך שים מאתיים פונט להקמת בית הכנסת". ד"ר בוקסבוים תרם את הכסף וכך הוקם בית הכנסת, הנושא את שם אימו של ד"ר בוקסבוים 'אוהל אסתר'. בתחילה בנו מעצים, שאותם סיפק אדון משה ירוסלבסקי, ממחסן שהיה ב'בית ישראל'. הובלת העצים הייתה עם עגלה רתומה לסוס, כפי שהיה מקובל באותם הימים. חסידי ברסלב ברכו גם אותו.

בעת הבנייה הייתה שמחה רבה. עם גמר בניית כל נדבך, בלילה החסידים היו רוקדים ושרים. כך נהגו עד גמר הבנייה. מאוחר יותר ציפו את הקירות באבן סביב העץ.

הברכות של רבי משה רוזנטל לשני התורמים התקיימו. כעבור שנה, בשנת 1943, לכל אחד מהם נולד בן והשמחה הייתה גדולה. גם הברכה לאדון ירוסלבסקי התקיימה והוא ראה ברכה בעמלו. בבית הכנסת יש לוח הקדשה להוריו של ד"ר בוקסבוים ולאדון ברגמן.

רוב האנשים מבקשים להיכנס לבית הכנסת ומתקבלים בלבביות.

חזית בית הכנסת של ברסלב.

נספח 2: החיפוש אחר משפחת משה חשין

לפני כל סיור ולעיתים גם אחרי הסיורים הייתי חוזרת לשכונה לחפש מידע חדש.

בסיור שהתקיים באוגוסט 2013 חזרתי לשכונה והרגשתי צורך לחפש בן משפחה נוסף של משה חשין. עד אז המידע ממשה חשין היה רק התייעוד ולכן חיפשתי בן משפחה נוסף. פניתי לגבאי, משה רוזנטל, ושאלתי על משה חשין. אחד המתפללים שמע את שיחתנו וסיפר לי על בן משפחה בשם אהרון חשין שגר בבתי מונקין'. בעזרת אחד מאנשי השכונה מצאתי את ביתו של ר' אהרון חשין. התברר שהוא אומנם ממשפחת חשין, אבל הוא לא האח של משה חשין אותו חיפשתי. הוא היפנה אותי לשכונת 'זיכרון טוביה' הסמוכה. הערב ירד והיה חשוך ובעזרת אנשי השכונה הגעתי לביתו של אהרון חשין, שאותו חיפשתי. הוא לא היה בבית, קיבלתי את מספר הטלפון שלו מהשכנה ולמחרת שוחחתי אתו. הוא סיפר שהיה ילד רך בשנים בעת האירוע ואינו זוכר דבר.

בפברואר 2014 פניתי אליו שוב, כדי לאשר את המקום שבו הילדים תכננו להדליק את המדורה וכן לשמוע על טקס הדלקת המדורה. הפרט הזה היה חשוב ביותר, שכן למעשה מנקודה זו התחילו הילדים לרדוף אחרי אלכסנדר ופארן. במבוא אומנם הגברת אסתר ציינה את המקום, אבל שמחתי לקבל אישור נוסף.

להפתעתי ר' אהרון חשין שמח מאוד שטלפנתי אליו. הוא ניסה להשיגני, אבל לא היה לו את מספר הטלפון שלי. הוא גם פנה לאחינו, יצחק, הבן של משה חשין, ואמר ששניהם ישמחו לדבר איתי. הוא ציין שהמקום שהיה ידוע כמקום שבו הדליקו את המדורה הוא אכן המקום המדויק ושכשכונה קראו למדורות "ההדלקה". הטקס כלל ברכה של רב ואחר כך שירים, בין היתר שירים על רבי שמעון בר יוחאי והייתה שמחה גדולה. שוחחתי גם עם יצחק, בנו של משה חשין. שיחה זו התקיימה באוגוסט 2014 ובה סיפר לי מה ששמע מאביו משה. ביקשתי תמונה של אביו בצעירותו, בסמוך לאירוע, וגם בכגרותו והוא נאות לתת לי. שוחחתי גם עם אחותו של יצחק, בת־שבע, שני ילדיו של משה. יצחק אמר, שבת־שבע הכינה עבודת שורשים על השכונה וכנראה כתבה בה גם על פרשת רובוביץ. בשיחה עם בת־שבע ב־2014 ביקשתי לראות את העבודה, אבל היא לא זכרה איפה שמרה אותה ואמרה, שאם תמצא היא תודיע לי. כששוחחתי איתה ב־2023,

בת־שבע נזכרה שבעבודה לא כתבה על פרשת רוכוביץ. יצחק ובת שבע סיפרו, שאביהם הרבה לדבר על הפרשה ועל הטרגדיה של אלכסנדר הנער הגיבור.

נספח 3: מכתבו של דוד נבו

י"ב באב תשע"ה

ציפה יקרה,

באיחור מה אני כותב לך כמה מילים על היקיר לכולנו אלכסנדר רובוביץ. הזכרת שמו מעלה בעיניי דמעות צער וגעגועים.

כמה חבל שלא זכה לראות בהקמת המדינה ובניין הארץ.

אלכסנדר היה ילד מיוחד, מאוד מופנם. אין לי ספק שרבים מבני הכיתה לא הכירו אותו לעומק. למזלי, מחנך הכיתה שלנו בכיתה השביעית בגימנסיה עשה סדר חדש בישיבת התלמידים והוא הגיע לשולחן שלי. תוך זמן קצר התיידדנו מאוד והוא הזמין אותנו לדירתו כמה פעמים.

לצערי לא הזמנתי אותו אלי כי גרנו ב'נחלת אחים'. הכבישים היו עכורים ממים לא מטוהרים. די התביישתי.

בפגישות בביתו למדתי להכירו לעומק. הוא היה תלמיד מצטיין למרות שבכיתה כמעט ולא התבטא. דיברנו על חיינו, אך לא מילה אחת על ענייני דיומא. לא היה לי צל של מושג אז, שהוא חבר בלח"י. בהפסקות בבית הספר היינו די צמודים אחד לשני והשתדלתי לקרב אותו לשאר החברים. אבל היו לו מעצורים שהיו חזקים ממנו. בכל זאת, השיחות אתו היו מרתקות והימים שבילינו יחד זכורים לי כמהנים מאוד. הייתה לו השכלה רחבה והוא כמוכן אהב את לימודי המקורות והמורשת.

לא חשתי כלל שהוא נתון בסכנה. מלחמת העצמאות הייתה עדיין רחוקה וקיוויתי שהידידות בינינו תפרח לתקופה ארוכה. אבל הגורל רצה אחרת. במלחמת העצמאות נפצעתי קשה, אך למזלי פונית ב"גיא ההריגה" בקרבות רמת רחל וחיי ניצלו.

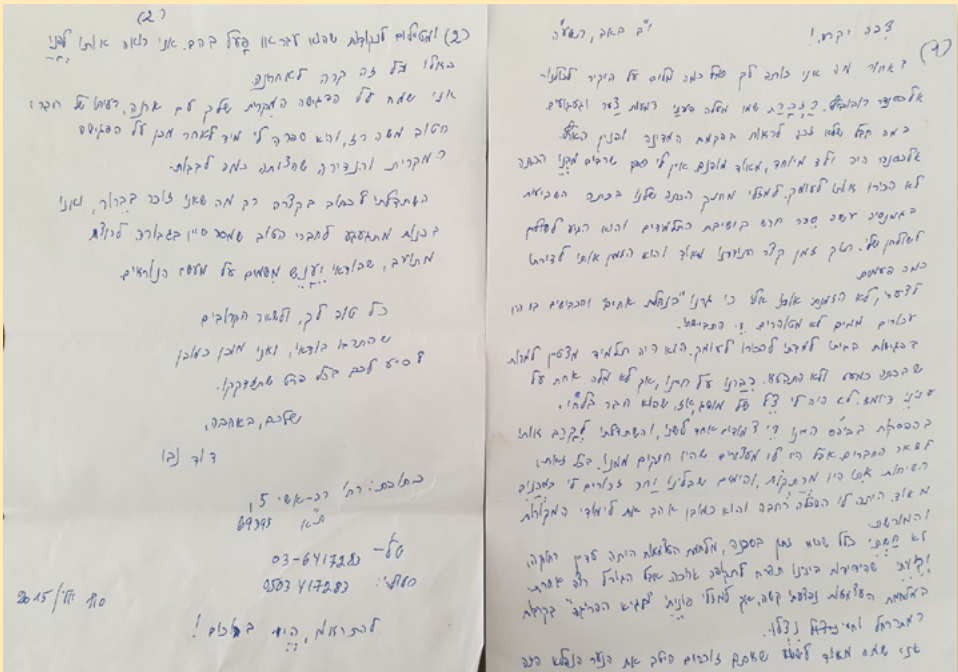
אני שמח מאוד לשמוע שאתם זוכרים היטב את הנער הנפלא הזה ומטיילים לנקודות שהוא עבר או פעל בהם. אני רואה אותו לפני כאילו כל זה קרה לאחורונה.

אני שמח על הפגישה המקרית שלך עם ארנה, רעייתו של חברי הטוב משה רוז, היא סיפרה לי מיד לאחר מכן על הפגישה המקרית והנדירה שהציתה כמה לבבות.

השתדלתי לכתוב בקצרה, רק מה שאני זוכר בברור, ואני בכנות מתגעגע לחברי הטוב, שמסר חיינו בגבורה לרוצח מתועב, שבוודאי ייענש משמיים על מעשיו הנוראים.

כל טוב לך ולשאר הקרובים שהתרכו בוודאי, ואני מוכן כמוכך לסייע לכם בכל פרט שתזדקקו.

שלכם באהבה
דוד נבו.

רות שרלין. באדיבות המשפחה.

נספח 4: הגב' רות שרלין

זכור, הגב' רות שרלין הייתה במרפסת ביתה שבקומה השנייה, ברחוב אהרון (זה היה הבית הפינתי מספר 10, שממנו התחילה הסמטה) והייתה עדה למרדף. אף היא הוזמנה למסדר הזיהוי. באוגוסט 2013 התקשרתי לבית המשפחה ודיברתי עם בעלה של רות (שהיה סמנכ"ל במשרד החינוך), שאמר שהיא נפטרה לפני כ-15 שנה. הוא זכר שהיא השתתפה במסדר הזיהוי, אבל מעבר לזה לא היה לו כל מידע. לאחר כחצי

שנה התקשרתי שוב, אבל גם הפעם לא קיבלתי כל מידע. לקראת סיום כתיבת הספר החלטתי לחפש פעם נוספת את משפחת שרלין כדי לקבל פרטים נוספים וכך הגעתי לקבוצת שרלין. בשיחות הטלפוניות הראשונות לא היה ברור שהם באמת משפחתה של רות. לאחר הצלבת הנתונים הבנתי שאכן הגעתי למשפחה הנכונה. שוחחתי עם גר, הבן של רות, והוא ציין שהיה בן שנתיים בזמן האירוע. הנכדים רז וכפיר סיפרו לי שסבתם רות הייתה ניצולת שואה ושהתה באושוויץ בין 1942-1945, שם נרצחו הוריה ובני משפחה נוספים. אחרי השחרור עברה להולנד, שם פגשה את יהודה, האב, שהיה בכריגדה. היא הייתה יפהפייה, הם התאהבו, נישאו בבלגיה והגיעו לארץ. לדבריהם, רות לא התאקלמה בארץ ולאחר גירושיה חזרה לאירופה.

רות ראתה ממרפסת ביתה את המרדף וזיהתה את פארן, שבשלב זה היה בלי הכובע. היא הלכה לפי צו מצפונה והגיעה למסדר הזיהוי, שם זיהתה את פארן, אך לא הוזמנה להעיד במשפט. המעורבות שלה רק מעצימה את אומץ ליבה. היא ידעה להעריך את החיים יותר מכולם. היא לא שיתפה את בני משפחתה באירוע. הבן גר ושני הנכדים ציינו שלא הרבתה לדבר והייתה שתקנית בטבעה. גר ניסה לברר עם בני משפחה נוספים שהייתה לה קרבה נפשית אליהם האם היא סיפרה להם על האירוע. מסתבר שלא. היא נצרה הכול בליבה. צריך לזכור, שבאותה תקופה היה פחד גדול מהבריטים, כמו גם פחד מקשר עם הפורשים. אנשים לא רצו להיות מעורבים. עובדה היא שקהל רב של מבוגרים היה עד לגרירת אלכסנדר והכנסתו בכוח למכונית השחורה, אך לא בא להעיד.

נספח 5: שמואל צפניה ואלכסנדר

במשך שנים נהגתי להשתתף באזכרה לנרצחי תרפ"ט, שנערכה בחודש אב (מועד האירועים) בהר הזיתים בחלקת קבר האחים (האזכרה נערכה מטעם "בראשית").

את הקדיש לעילוי נשמת הנרצחים אמר מר שמואל צפניה, מניצולי הטבח, שנפטר לפני מספר שנים.

לאחר האזכרה המשתתפים היו מתכנסים באחת החצרות שבשכונת הג'ורג'ים (לא רחוק משער שכם), שהייתה ידועה בשם "אשל אברהם" והייתה חלק מקריה נאמנה הידועה גם בשם בתי ניסן ב"ק על שם היזם. באזכרות הכרתי את חנה, הבת של שמואל, הנושאת את שם אימו של שמואל שנרצחה. בין חנה לכיני נוצרה ידידות. החצר נקנתה על ידי חנה, אשתו של עזרא יכין. עזרא, כזכור, היה חברו הקרוב של אלכסנדר, שהיה יחד אתו בלח"י. בתחילת ההתכנסות עזרא דיבר על המצב הביטחוני בארץ ולאחריו דיבר שמואל צפניה וסיפר על תולדות חייו. הישרדותו של צפניה הייתה בגדר נס. הוא היה מניצולי תרפ"ט. הטבח אירע ביום שישי, הפורעים רצחו את האם, שהחזיקה תינוק בן שנה (צפניה). הם פגעו בתינוק ועקרו את עינו. בזמן נפילתה נפלה על התינוק וכך גוננה על גופו. גופות הנרצחים, ביניהם גם גופתו של שמואל, הועברו על ידי חברה קדישא לחדר המתים. רק במוצאי שבת הגיעה חברה קדישא לטפל בנרצחים ואז נשמע קול בכי חלש מאחת הגופות. התינוק, ששרד מיום שישי עד מוצאי שבת, נלקח על ידי אביו לבית החולים 'הדסה', טופל וכשהחלים עבר לבית סבתו.

שמואל צפניה סיפר שזכה להקים משפחה. הוא נישא לרחל, אלמנתו של חברו הטוב, אם ילדו של חברו, גם הוא חבר לח"י. שנפגע בקרבות על העיר העתיקה בירושלים. הוא סיפר על משפחתו, ילדיו ונכדיו ורק ברמז דיבר על פעילותו בלח"י (שהייתה מחוץ לירושלים).

בתום האזכרה, בחודש אב 2014, ובעקבות דברי שמואל, ביקשתי מחנה לקבל עוד מידע על אביה. היא גם סיפרה לי שבמשפחה - רעייתו ואחיו - כינו אותו בשם 'גלעד', כפי שהיה כינויו בלח"י, בהמשך חנה שלחה לי מספר דפים ולהפתעתי הגדולה גיליתי ששמואל היה קשור לפרשת אלכסנדר באחת מפעולות הנקם של לח"י, בניסיון החטיפה של חיילים בריטים.

רצה הגורל ותינוק זה שניצל השתתף בניסיון הנקמה על רצח אלכסנדר (כאשר לוחמי לח"י ניסו לחטוף קצינים בריטים, ולהרוג אותם כפי שסופר הפעולה נכשלה).

שמואל כבר היה אדם לא בריא והדיבור היה קשה לו, אבל בדפים שקיבלתי מחנה הוא ציין את שם מפקדו בפעולה. ניסיתי לאתר את המפקד והתברר שהוא נפטר לפני שנים אחדות. פניתי ל'בית יאיר' וקיבלתי את עדותו של מפקד הפעולה, שעליה אני מספרת בסיום. למעשה, גם בעקבות פעולה זו פארן חזר והסגיר את עצמו.

שמואל כתב בזיכרונותיו: "נקמנו בבריטים לאחר רצח רובוביץ, חיפשנו ודפקנו בהם ברחובות". שמואל השתתף בפעולות נוספות ואף נכלא לאחר רצח ברנדוט והיה בין שובתי הרעב בכלא הבריטי.

נספח 6: חרותי: מנניית תא בלונדון לניסיונות חיסול

כמתואר, חרותי שהה בלונדון לצורכי לימודים, אבל בד בבד עסק בפעילות של הקמת תא לח"י בממלכה הבריטית. הוא נעזר בשני חברי לח"י שהגיעו אף הם מהארץ "חנוך ועוזי". לעוזי היה דרכון בריטי, חנוך הגיע כסטודנט. ההורים ניסו להרחיק אותם מהארץ. חנוך גר במרתף ששימש אותם לפגישות.

קרובת משפחה של אחד החברים, שהצטרפה לתא, קנתה אקדח מעובד הבית שלהם בטענה להגנה אישית. חרותי טיפל באקדח שהיו בו תקלות. הם הכירו זוג מבוגר יחסית, חשוך ילדים, שאפשר להם לפעול מביתם. הגבר היה צלם והיה לו בית מלאכה קטן. חרותי בנה מחסן בביתם בין קומת הבית למרתף. חרותי מספר שהם נהגו לסעוד ביחד ולשיר שירי מולדת בשקט מתוך געגועים לארץ.

הקשר של חרותי לארץ נעשה דרך סניף הדואר המרכזי בתל-אביב וסניף הדואר הבריטי בשכונת מארבבל ארצ'. הם החלו בגיוס חברים לתא ובגיוס כספים לרכישת כלי נשק. הכול, כמובן, נעשה בסודיות מרובה.

בשלב מסוים הוחלט ליצור קשר עם התא בפריס כדי להשיג נשק. אחד החברים נשלח לפריס לצורך כך, אבל בינתיים הרשת נתפסה. החבר הצליח להיחלץ, נסע לבלגיה שם רכש אקדח. עכשיו היו להם כבר שני אקדחים. חומרי נפץ נוספים הושגו מתאים אחרים (בארצות הברית).

בלח"י הוחלט לחסל שלושה אנשים: שר החוץ בוויין, אנטישמי גדול, שהיה בראש רשימת החיסול, משום שהיה נגד עליית העקורים לארץ, בניגוד להמלצת ארצות הברית לאפשר את עלייתם לארץ. ברגע האחרון הפעולה נגדו בוטלה. לפי יעקב חרותי נאמר להם שההסברים יהיו בארץ. האדם השני שלח"י רצו לחסלו היה גנרל בארקר, שהיה שונא יהודים, והמפקד העליון של הצבא. יומיים לפני שעזב את הארץ אישר במהירות את גזר הדין בתלייה של דוב גרונר, מרדכי אלקחי, אליעזר קאשני ויחיאל דרזנר בניגוד לנוהל שהיה מקובל בקשר לתיק שהועבר אליו מהתביעה לבקשתו. לח"י שלחו לו עיתון מגולגל שבתוכו חומר נפץ, למזלו אשתו החלה לפתוח את העיתון, הריחה ריח מוזר, הזעיקה את המשטרה והגנרל ניצל.

המועמד השלישי לחיסול היה פארן. הוכנה עבורו חבילה שהכילה חומר נפץ. אחיו של פארן פתח אותה ונהרג. פארן עצמו היה מחוץ לבית בעת האירוע (כפי שכבר נכתב).

נספח 7: הכתבה של מרדכי קלמינוב לקראת טקס הענקת מלגות לזכרו של אלכסנדר בבית הספר לרוקחות

"Mordecai Kalminov was born on the 9th of Tamuz, 5690, in Jerusalem. When Mordechai was very young, the family lived in the Old City, moving outside to the Geula neighborhood in 1936. Mordecai's father owned a tobacco factory in Bethlehem, but sold it during the 1936 Arab uprisings. He took a job fundraising for a local Yeshiva, which compelled him to travel internationally. When World War II broke out, Avraham was in the United States. He was trapped there for the duration of the war, not seeing his family for at least five years.

As a teenager, Mordecai excelled in high school mathematics and Talmud. He was schoolmates and best friends with Alexander Rubowitz, ז"ל. Both boys wanted to support the fight for a Jewish Homeland, joining Lehi around age 14. This membership eventually led to both of them being expelled from high school.

Mordecai and Alexander worked on clandestine operations together. Ultimately, Alexander wanted to be a pharmacist like his father, perhaps even taking over the family pharmacy one day.

Tragically, Alexander was kidnapped and murdered by the British on May 6, 1947. He was abducted from Ussishkin Street, in the Rechavia neighborhood. He and Mordecai were on a joint operation, delivering hand bills to two different Lehi cells. They had just parted ways when Alexander was picked up. Today, a plaque stands on Ussishkin Street to mark where the incident occurred.

Mordechai emigrated to the United States in 1961, after graduating from the Technion with a degree in electrical engineering and serving in the IDF. He worked as an engineer his entire life. He was married to his wife, Shulamit, ז"ל, and has two children, Sivon and Rama. He currently lives near both children in Southern California and has four grandchildren.

Mordechai has never forgotten Alexander, remembering always the quiet young man who dreamed of being a pharmacist. To honor Alexander's memory and his contribution to the independence of Israel, Mordechai has established the Alexander Rubowitz Scholarship Fund for the School of Pharmacy at the Hebrew University. Remembering their discussions as teenagers, Mordechai believes this is where Alexander would have gone to receive his training in Pharmacy, had his life not been cut so short.

Through this scholarship, may Alexander's memory continue as a blessing, giving pharmacy students the opportunity to pursue both their academic and professional dreams".

מקבץ קטן ממכתבי התודה של המסיירים

ציפה יקרה,
 קיומם של סיוריך בדרכו של דודי הי"ד, אלכסנדר (סני) רובוביץ מרגשים אותי
 עד דמע. אין מילים להודות לך על עבודתך הברוכה להנצחתו, ולהנצחת הורי
 האהובים ז"ל.

תבורכי בשנים ארוכות וטובות, מספקות ורבות עשייה ונחת.
 שלך, בהוקרה ובידידות כנה
 דליה קרופיק, רובוביץ

לציפה היקרה,
 מבקש להודות לך על הסיור המיוחד שהדרכת היום בירושלים, לזכרו של
 אלכסנדר רובוביץ ז"ל, בן משפחתנו שנרצח בעת מילוי תפקידו ב-לח"י.
 הסיור הודרך על ידך עם הרבה כישרון ורגש, תוך תיאור העובדות באופן מרשים
 ומפורט.

זו פעולת הנצחה חשובה והארה של תקופה ואווירה, שהיום פחות מכירים.
 תודה מעומק הלב,
 צבי רובוביץ

אלי יקירי,
 אחותך ציפה ממש ידידת המשפחה שלנו ואנו מלאי הערכה ותודה על פועלה.
 לכל המעוניין אפשר להיכנס בגוגל לערך אלכסנדר רובוביץ ולמצוא את כל
 הסיפור ואת השיר של אלתרמן "איה הנער" מולחן ומושר ביוטיוב.
 כל טוב ושבת שלום,
 משה רובוביץ

לציפה שלום,
 תודה רבה עבור הסיור המאלף והחיוייתי אודות חטיפתו של אלכסנדר רובוביץ.
 כמוכן שידעתי את הסיפור, אך הפעם גם חווייתי אותו!
 היה ממש מרתק, ואני מודה לך מקרב לב!
 בברכה,
 ליאורה קרויאנקר

יאר, 2011
 ציטוי יקר
 רשמי קולעטע -
 איר געטע וויקריה -
 אד יאקע זעיקה
 ויהמסויה יין קול
 הבלת זיגס איר כולא -
 זאיוק אללא איר יקאלע שקנינו
 האיר קינט רב איר צברונג
 א סקויל זסקא-הגצל אלע
 וקניגס יעלפיה שיהלמיו
 גר יטה ואיג
 קרוילא אקה זין זאקני יש פתיג
 ויא'בי קעאלען הפניה
 קייסכיה רביה
 ג'צו

ידידה שקולניקוב רובוביץ

שלום ציפה,
מצ"ב מכתב תודה שהביאה משתתפת מאחד הסיורים שלך.
כל הכבוד!!!

בברכה,
מוריה גילברט
המרכז לתרבות ירוקה
החברה להגנת הטבע – קהילת ירושלים

ירושלים, מאי 2012

לכבוד

המחברת והמנחת הטבח - הקהילה

ירושלים

שלום רב,

תודה רבה ומחילה רבה לציפה וצופיהסקי

במסגרת הסל"ט של התל"ט השתתפתי

בסיוע יוצא מן הכף עם המדריכה היפה ציפה

שם הסל"ט "העקבות אנתומים" "איה הנגד"

כמה נושא אומאן על שכלל

חלשה על אלכסנדר רובוביץ היז

מגיבורי הארץ.

ציפה מדריכה בסיוע זה האופן מיוחד, חיוני, אינטלקטואלי
ואישי.

ציפה הולידה איתנו במסלול יוצר של היבור

ו"המסלול" המעורר והזמן של אהב יכול היה חזו לשהיה

היבור עצמו עם כל המשמאל אבק. ההשפעה הייתה בה

מיתוס משמאל מרומקת לאורך כל המסלול.

ציפה חקרה את הנולא האמצעות האילום עם

אנשים רבתיים, כל שצחם במחקירה הדגורה והמאציה

היושן ציבוקטי מוקנה ברור, צרכים ומעניין.

חוויה הייתה בה חקרה, שפיה שפיה לאני

מהחבר או ברנ" אבישקין וסביבה אלו קודמת שיה את

חיות הסל"ט.

המחברת והמנחת הטבח
שלם שקדי

מנחה: גא' אנהידו קמין
ציפה.

ספר סיור זה מיועד להנציח את זכרו של הנער אלכסנדר רובוביץ, בן 16.5 בלבד, לוחם לח"י, שנחטף ונרצח על ידי קצין בריטי, בשנת 1947, וגופתו לא נמצאה עד עצם היום הזה.

"בזכות ידידותי עם אנשים יקרים, בני משפחת רובוביץ וחברים, למדתי לעומק את הסיפור הנוגע ללב של אלכסנדר הי"ד... חקרתי את הסיפור במשך שנים לאחר שהחלטתי לערוך סיור בעקבות המסלול שאלכסנדר צעד בו ברגעיו האחרונים עד לתפיסתו ולחטיפתו", אומרת ציפה ודיסלבסקי, מחברת הספר.

כל נקודה במסלול, הבנוי מ-13 תחנות בשכונת 'שערי חסד' הירושלמית, נותנת תמונה על מה שאירע.

**כל סיור הוא חשוב ומבורך
וכל המרבה לספר על אלכסנדר יבורך!**